№ 98. ПЯТНИЦА, 15 ДЕКАБРЯ. 1861. PIĄTEK, 15 GRUDNIA. Nr. 98.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ — KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. — GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ“ выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILENSKI“ wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

Часть оффиціальная: Внутр. извѣстія: Производства.—Изъ Варшавы.—Вильно.

Часть неоффиціальная: Иностранныя извѣстія: Общее обозрѣніе.—Италія.—Франція.—Англія.—Австрія. Пруссія.—Телеграфныя депеши.

Литерат. отдѣлъ: Преобразованія и крестьянское дѣло.—Четыре идеала—Збигнева.—Обозрѣнія: мѣстное и земледѣльческое.—Выдержки изъ газетъ и журналовъ.—Письма: изъ Лондона, изъ Новоалександровскаго уѣзда.—Смѣсь.—Текущ. извѣстія.—Библіографія за ноябрь мѣсяцъ.—Виленскій дневникъ.—Объявленія.

TREŚĆ.

Dział urzędowy: Wiadomości krajowe.—Mianowania.—Z Warszawy.—Wilno.

Dział nieurzędowy: Wiadomości zagraniczne: Pogląd ogólny.— Włochy.—Francja.—Anglja.—Austrja.—Prusy. Depesze telegraficzne.

Dział literacki: Zmiany i kwestja włościańska.— Cztery ideały — Zbigniewa.—Przeglądy: miejscowy, rolniczy i pism czasowych.—Listy: z Londynu, z Nowoaleksandrowskiego p-ttu.— Rozmaitości.— Wiadomości bieżące.— Bibliografja za m. listopad.— Dziennik Wileński.—Ogłoszenia.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 12 декабря.

Указомъ правительствующаго сената, 19 октября, произведены, за выслугу лѣтъ: по Кіевскому учебному округу—въ коллежскіе ассесоры—штатный смотритель Кіево-Подольскаго уѣзднаго дворянскаго училища Иванъ *Слѣпушкинъ*; въ титулярные совѣтники—старшіе учители Каменецъ-Подольской гимназіи: Михаилъ *Мартыновскій* и Александръ *Кривоносовъ*, въ коллежскіе секретари—младшіе учители гимназій: Немировской Антонъ *Бобръ* и Новгородсѣверской Викторъ *Страховъ*; въ губернскіе секретари—учитель Луцкаго уѣзднаго дворянскаго училища Карлъ *Кляссъ*.

Въ *Constitutionnel*, отъ 1-го декабря, помѣщена слѣдующая корреспонденція изъ Варшавы, отъ 24-го ноября 1861 г., напечатанная въ N. 57-мъ официальной газеты Царства Польскаго:

„Переговоры между правительствомъ и духовною властію объ открытіи церквей продолжаются постоянно, но до сихъ поръ они не имѣли никакого успѣха. Польская газета *Czas* сообщаетъ объ этомъ, 19-го ноября, 3 документа; я передаю ихъ содержаніе, потому-что они бросаютъ новый свѣтъ на дѣло, которое теперь ведется, и обнаруживаютъ поводы, по которымъ разрѣшеніе этого вопроса двигается такъ медленно.

„Такъ, какъ въ конкордатѣ 1847 г., въ статьѣ 12-й сказано, что назначенія къ высшимъ духовнымъ должностямъ могутъ дѣлаться только по обоюдному соглашенію ИМПЕРАТОРА Всероссійскаго и папы, то правительство, пользуясь этимъ правомъ, не утвердило выбора каноника Бялобржескаго въ званіе администратора архіепархіи Варшавской.

„Первый изъ документовъ, обнародованныхъ газетою *Czas*, это отзывъ главнаго директора, предсѣдательствующаго въ правительственной коммиссіи духовныхъ дѣлъ, отъ 12-го ноября, къ покойному декану, епископу Декерту, въ которомъ объявлено, что совѣтъ управленія царства, постановленіемъ отъ 8-го ноября, считая назначеніе каноника Бялобржескаго недѣйствительнымъ, поручаетъ ему созвать капитулъ для новаго выбора.

„Второй документъ, равно напечатанный въ газетѣ *Czas*,—это отвѣтъ епископа Декерта на вышеприведенный отзывъ. Деканъ говоритъ въ немъ, между прочимъ, что „не смотря на непризнаніе его совѣтомъ управленія, каноникъ Бялобржескій вовсе не теряетъ власти, ввѣренной ему капитуломъ, который, однажды созванный, не можетъ приступить къ новому выбору до тѣхъ поръ, пока каноникъ самъ не сложитъ съ себя власти. Притомъ капитулъ не можетъ принудить его къ тому, ниже отворять церкви безъ его разрѣшенія„.

„Такія доказательства ведутъ къ уничтоженію права, присвоеннаго правительству конкордатомъ 1847 г., и обусловливаемаго всѣми монархами въ заключаемыхъ и ми съ Римомъ конкордатахъ. Какую же силу можетъ имѣть монаршее назначеніе или утвержденіе выбора высшихъ сановниковъ церкви, когда, въ случаѣ непризнанія онаго свѣтскою властью, капитулъ имѣетъ право не приступать къ новому выбору, или, когда это будетъ ставить его въ зависимость отъ добровольнаго отреченія, въ которомъ заинтересованное лицо можетъ отказать. Деканъ капитула не ограничивается притомъ условіемъ отреченія, но дабы оно могло быть признано за совершенно добровольное со стороны каноника Бялобржескаго, требуетъ предварительнаго освобожденія его изъ тюрьмы, или, по крайней мѣрѣ, посредничества правительственной коммиссіи духовныхъ дѣлъ для отправленія въ Римъ просьбы, которую, въ видѣ 3-го документа, газета *Czas* передаетъ ко всеобщему свѣдѣнію.

„Въ этой просьбѣ епископъ Декертъ доноситъ святѣйшему отцу объ арестованіи администратора архіепархіи и представляетъ, что капитулъ, не имѣя права, ни заставить его отречься отъ ввѣренной ему власти, ни принять таковое отреченіе, сдѣланное въ тюрьмѣ, ни приступить наконецъ къ новому выбору, проситъ поэтому его святѣйшество, чтобы онъ благоволилъ содѣйствовать къ освобожденію прелата Бялобржескаго, или самъ назначилъ викарія администратора архіепархіи.

„Итакъ вотъ содержаніе документовъ, обнаруживающихъ затрудненія, возникшія изъ закрытія въ Варшавѣ церквей и положенія, принятаго польскимъ духовенствомъ. Они доказываютъ, какія усилія дѣлаетъ правительство, дабы разрѣшить столь важныя недоразумѣнія и прекратить это постоянное сопротивленіе духовенства; изъ нихъ видно наконецъ, что дѣло можетъ еще долго протянуться. Власть требуетъ непремѣнно, чтобы приступлено было къ новому выбору. Нѣсколько каноников уже уговаривали капитулъ согласиться. Если капитулъ послушается ихъ совѣтовъ, то это будетъ единственнымъ средствомъ къ прекращенію такого положенія дѣлъ, которое не можетъ продолжаться безконечно, не отразившись вредно на обществѣ въ нравственномъ отношеніи.

„Государственный совѣтъ, въ полномъ собраніи, продолжаетъ постоянно свои засѣданія. Проектъ закона о новомъ устройствѣ публичныхъ учебныхъ заведеній принятъ безъ важныхъ измѣненій; послѣ него былъ обсуждаемъ проектъ закона о дарованіи гражданскихъ правъ евреямъ. Въ скоромъ времени государственный совѣтъ займется важнымъ вопросомъ объ установленіи оброка, или, правильнѣе поземельной собственности крестьянъ; затѣмъ разсмотрѣніемъ бюджета на 1862 г. и наконецъ разсмотрѣніемъ отчетовъ разныхъ отраслей государственной администраціи. Изъ этого оказывается, что засѣданія этого собранія не были безплодны, потому-что никто не сомнѣвается въ томъ, что его рѣшенія будутъ утверждены Высочайшею волею, которая благоволитъ склониться на общія желанія, выраженныя въ доводахъ людей свѣдущихъ и заботящихся о благѣ своей страны.

(*Сѣв. Пч.*)

ВИЛЬНО.

Его сіятельство, попечитель Виленскаго учебнаго округа, дѣй. ст. сов. князь Александръ Прохоровичъ *Ширинскій-Шихматовъ* возвратился изъ Петербурга.

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 12 grudnia.

Przez ukaz rządzącego senatu, 19-go października, za wysługę lat zostali mianowani: w Kijowskim okręgu naukowym: assesorem kollegjalnym—dozórca etatowy Kijowsko-Podolskiéj szkoły powiatowéj Jan *Slepuszkin*; radcami honorowymi—starsi nauczyciele gimnazjum Kamieńca Podolskiego, Michał *Martynowski* i Aleksander *Krywonosow*, sekretarzami kollegjalnymi—młódsi nauczyciele gimnazjum: Niemirowskiego Antoni *Bóbr* i Nowgorodsiewerskiego Wiktor *Strachow* i sekretarzem gubernjalnym nauczyciel Łuckiéj szkoły powiatowéj Karol *Klass*.

Gazety Warszawskie (N. 289) umieściły następujący artykuł:

Czytamy w *Constitutionnelu* z d. 1 grudnia następującą korrespondencję z Warszawy z dnia 24 listopada 1861 r.:

„Ciągle trwają układy między rządem a władzą duchowną, dotyczące otwarcia kościołów; dotychczas jednak żadnego nie odniosły skutku. *Czas* ogłasza w tym przedmiocie, w Nrze z d. 19 listopada, 3 dokumenta, które podaję tu w streszczeniu, albowiem rzucają one nowe światło na toczącą się sprawę i wykazują powody, dla których rozstrzygnięcie jéj tak wolno postępuje.

„Ponieważ konkordat z 1847 r. w artykule 12-stym opiewa, że nominacje, na wyższe posady duchowne, mogą dopiéro miéć miejsce za wspólném porozumieniem się CESARZA Rossyjskiego i papieża—rząd, korzystając z tego prawa, nie potwierdził wyboru kanonika Białobrzeskiego na administratora archidjecezji Warszawskiéj.

„Pierwszym z tych dokumentów, ogłoszonych przez *Czas*, jest odezwa dyrektora głównego K. R. wyznań, z d. 12-go listopada, do dziekana biskupa Dekerta (dziś już nie żyjącego), w któréj oświadcza, że rada administracyjna postanowieniem z d. 8 listopada, uważając nominację kanonika Białobrzeskiego za nieważną, poleca mu zwołanie kapituły, celem zrobienia nowego wyboru.

„Drugim dokumentem, równie przez *Czas* podanym, jest odpowiedź biskupa Dekerta na list powyżéj przytoczony. Mówi w nim dziekan między innemi, że „pomimo nieuznania rady administracyjnéj, kanonik Białobrzeski nie traci bynajmniéj władzy powierzonéj mu przez kapitułę, która, raz już zwołana, nie może do nowego przystępować wyboru, dopóki kanonik sam nie zrzecze się władzy—kapituła nadto nie może go do tego kroku zniewolić, ani też bez jego pozwolenia otworzyć kościołów.“

„Podobne dowodzenie dąży do unieważnienia przywileju, nadanego rządowi konkordatem z 1847 r. i zawarowanego przez wszystkich Monarchów w konkordatach zawieranych z Rzymem. Cóżby bowiem znaczyła nominacja albo potwierdzenie monarsze, dotyczące wyboru wyższych urzędników kościoła, jeżeli w razie nieuznania takowego przez władzę świecką, kapituła nie chciała przystąpić do nowego wyboru, albo robiła go zależnym od zrzeczenia się, którego interesowani nie wahaliby się odmówić? Dziekan kapituły nie ogranicza się na wymaganiu téj rezygnacji, ale nadto, ażeby mogła być uważaną, jako z własnéj woli kanonika pochodzącą, żąda uwolnienia go z więzienia, albo przynajmniéj pośrednictwa kommisji wyznań w przesłaniu do Rzymu prośby, którą właśnie jako 3-ci dokument podaje *Czas* do publicznéj wiadomości.

„W téj prośbie biskup Dekert, uprzedzając Ojca ś-go o uwięzieniu kanonika Białobrzeskiego, administratora archidjecezji, przedstawia mu, że kapituła, nie mogąc ani skłonić go do zrzeczenia się powierzonéj mu władzy, ani przyjąć tego zrzeczenia uczynionego w więzieniu, ani wreszcie przystąpić do nowego wyboru, prosi więc Jego Świętobliwość, aby raczyła wpłynąć na uwolnienie prałata, albo sama zamianować wikarjusza na administratora archidjecezji.

„Taka więc jest treść dokumentów, dotyczących trudności wywołanych przez postawę duchowieństwa polskiego i zamknięcie kościołów. Dowodzą one usiłowań rządu w celu załatwienia tego ważnego nieporozumienia, tego ciągłego oporu duchowieństwa, a nareszcie pokazują, że sprawa długo się jeszcze może przeciągnąć. Władza domaga się koniecznie, aby do nowego przystąpiono wyboru; kilku kanoników nakłaniało już kapitułę do pojednania. Jeżeli kapituła usłucha ich rady, będzie to jedyny sposób usunięcia tego stanu rzeczy, który, trzeba przyznać, nie mógłby trwać nieskończenie, bez zaszkodzenia moralności publicznéj.

„Rada stanu w pełném zebraniu odbywa ciągle posiedzenia; projekt do prawa o reorganizacji zakładów naukowych publicznych, przeszedł bez ważniejszych zmian; potém roztrząsano projekt prawa co do uprawnienia żydów. Rada stanu wkrótce zajmie się ważną kwestją, dotyczącą oczynszowania, a raczéj uwłaszczenia włościan, następnie rozbiorem budżetu na rok 1862, a wreszcie roztrząsaniem sprawozdań różnych wydziałów administracji. Z tego się okazuje, że posiedzenia tego ciała nie były bezowocne; nikt bowiem nie wątpi, że jego postanowienia znajdą Najwyższe zatwierdzenie i przychylenie się do życzeń ogółu, ściśle zebranych w rozprawach ludzi światłych i z dobremi życzeniami dla kraju.“

WILNO.

Jaśnie oświecony kurator Wileńskiego okręgu naukowego, rzeczywisty radca stanu książe *Szyryński Szychmatow* powrócił z Petersburga.

ПРЕОБРАЗОВАНІЯ И КРЕСТЬЯНСКОЕ ДѢЛО.

(Окончаніе. См. N. 97.)

Вообще доходящіе до насъ отзывы о положеніи въ губерніяхъ крестьянскаго дѣла весьма благопріятны, но мѣстами, вмѣсто полнаго согласія обѣихъ сторонъ, случаются жалобы помѣщиковъ на бывшихъ ихъ крѣпостныхъ мужиковъ. Къ счастію, жалобы эти далеко не общи; мы однакожъ представляемъ ихъ читателю все-таки какъ черту, весьма характеристическую. Такъ напримѣръ Г. А. Покорскій-Журавко пишетъ изъ Мглинскаго уѣзда (Черниговской губерніи) въ газетѣ для сельскихъ хозяевъ:

„Сѣно сгнило вездѣ; копны ржаныя и яровыя, въ концѣ дождей, стояли всѣ въ весьма пріятномъ для глазъ зеленомъ нарядѣ, который далъ имъ зерна проросшія въ колосьяхъ; работы всѣ замедлились, нельзя было ни сѣять въ грязь, ни пахать грязи, ни свозить сжатаго мокрымъ. У помѣщиковъ многое замедлилось отъ новаго порядка отношеній къ крестьянамъ и не только отъ одного отсутствія законно-уменьшенной барщины. Работы шли необыкновенно вяло; можно указать случаи, гдѣ напримѣръ 80 женщинъ нагребали 40 копенъ сѣна въ рабочій іюльскій день. Крестьянскія земледѣльческія дѣла тоже не въ завидномъ положеніи; кромѣ атмосферическихъ причинъ имѣли, кажется, мѣсто здѣсь и нравственныя. Отправленіе праздниковъ табельныхъ и нетабельныхъ было въ полномъ развитіи и не обезпечивалось даже, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, круговымъ надзоромъ другъ за другомъ и даже за посторонними лицами. Урожаи вообще ниже посредственныхъ, а сборъ сѣна (гнилаго) не достигаетъ и половины обычной нормы. Цѣна на хлѣбъ теперь въ г. Мглинѣ: 50 к. с. мука и 45 к. рожь въ зернѣ; крупа гречневая 75 к., хотя греча почти вездѣ удалась довольно хорошо, но она или еще не свезена или не молочена. Сѣно на городскомъ рынкѣ продается отъ 20 к. до 25 к. за пудъ, а на постоялыхъ дворахъ 30 к. и выше, хотя въ эту пору обыкновенно цѣна сѣну не восходитъ выше 6 к. за пудъ на рынкѣ. Скотъ сбывается въ предвидѣніи недостатка корма: нѣкоторыя экономіи сбыли овецъ въ весьма значительномъ количествѣ. Конопля, важный и единственный коммерческій продуктъ нашего края, съѣдена на корню червемъ болѣе нежели на половину, а остальная въ большей части крестьянскихъ и помѣщичьихъ хозяйствъ стоитъ неубранною и послѣ морозовъ конечно потеряетъ сѣмя. Таково наше настоящее, что-то принесетъ будущее? Общее безденежье и застой въ торговлѣ очень ощутительны. Свеклосахарное производство тоже у насъ пострадаетъ. Свекольники не выполнили также обѣщаній, какія сулили намъ богатый ростъ и красота ботвы, а ранніе морозы уже прихватили свеклу, которая тоже убирается медленно; наемъ для уборки почти невозможенъ, какъ потому, что у всякаго есть много на рукахъ своего запоздалаго дѣла, такъ и потому, что трудъ, на первыхъ порахъ свободнаго пользованія имъ, цѣнится слишкомъ высоко, хотя нѣтъ сомнѣнія, что среди зимы, какъ это у насъ бываетъ часто, трудъ будетъ предлагаться за насущный кусокъ хлѣба. Тѣ свеклосахарные фабриканты, которые начинали производство своихъ фабричныхъ операцій съ половины сентября и ранѣе, теперь еще и не думаютъ его начинать. То, что мы видимъ у сосѣдей нашихъ, и въ трехъ прилегающихъ къ намъ губерніяхъ очень похоже на наше; тѣ вѣсти, какія мы читаемъ въ газетахъ, мало насъ радуютъ, потому-что ни одинъ годъ край нашъ не обходится своимъ хлѣбомъ, а получаетъ его изъ сосѣднихъ плодородныхъ мѣстъ.—Съ другой же стороны, г. Готовцевъ пишетъ изъ Костромы: Нынѣшняя осень также неблагопріятна, какъ и прошедшая весна. Въ половинѣ августа напалъ на озимь червь; въ нѣсколько дней совершенно обнажилъ во многихъ мѣстахъ поля и въ слѣдствіе этого поля перепахивали и засѣвали вновь. Что будетъ—Богъ вѣсть. Вотъ уже три недѣли, какъ идетъ безпрерывный (буквально) дождь; яровое еще не выжато, рожь проростаетъ въ снопахъ, которыхъ нельзя вывести съ поля, потому-что пашня превратилась въ топкое болото. Болѣе 30 лѣтъ живу я въ деревнѣ, но подобнаго ничего не видалъ. Но еще хуже потому, что это можетъ затруднить окончаніе крестьянскаго дѣла, которое началось у насъ очень успѣшно.

На безденежье конечно жалобы слышны повсюду, а главное затрудненіе представлялъ недостатокъ въ размѣнной монетѣ, нынѣ въ Петербургѣ, кажется, достаточно уже устраненной. Читатель помнитъ, что во многихъ провинціяльныхъ мѣстностяхъ въ Россіи начали появляться такъ называемыя размѣнныя марки, и вотъ правила, изданныя кіевскимъ, волынскимъ и подольскимъ генералъ-губернаторомъ, по коимъ могутъ быть выпускаемы въ народное обращеніе платежныя квитанціи, марки или билетики.

1) Выпускъ платежныхъ билетиковъ, или марокъ, разрѣшается только питейнымъ откупщикамъ, содержателямъ акцизныхъ сборовъ, главнымъ подрядчикамъ по постройкѣ желѣзныхъ дорогъ и извѣстнѣйшимъ гильдейскимъ купцамъ.

2) Лица эти на выпускъ въ обращеніе платежныхъ билетовъ обязаны испрашивать особыя отъ начальника губерніи разрѣшенія и имѣютъ право выпускать въ обращеніе билетики только на объявленныя ими суммы, которыя должны быть обезпечены особыми денежными залогами, представляемыми въ мѣстную городскую думу или ратушу, съ объявленіями, сколько они намѣрены выпустить марокъ, отдѣльно въ 5, отдѣльно въ 10, итакъ далѣе до 30 к. включительно. Марки высшей стоимости не допускаются.

3) Билетики должны быть составлены на русскомъ языкѣ и могутъ быть писанные или печатные, съ тѣмъ однако-жъ чтобы цѣнность ихъ была означена прописью и цифрами, и чтобы билетики непремѣнно были подписаны тѣми лицами, которыя указаны въ прошеніи къ г. начальнику губерніи и въ объявленіи, поданномъ въ думу или въ ратушу, при представленіи залога.

4) Билетики выпускаются за надлежащими въ послѣдовательномъ порядкѣ нумерами, изъ коихъ одинъ означаетъ сколько выпущено билетиковъ разной стоимости, а другой, сколько выпущено таковыхъ той цѣны, которая означена въ билетикѣ.

5) Для удостовѣренія въ представленіи надлежащаго денежнаго залога, билетики подписываются бухгалтеромъ думы или ратуши, съ приложеніемъ казенной печати, а копіи объявленій, при коихъ представлены залоги, съ объясненіемъ числа предполагаемыхъ къ вы-

Dział nieurzędowy.

Wiadomości zagraniczne.

POGLĄD OGÓLNY.

Dzienniki przyniosły nam razem, lecz w nader spóźnionéj porze, trzy ważne pisma rządowe godne najwyższéj uwagi. Poselstwo prezydenta Stanów Zjednoczonych, sprawozdanie pana Troplong o żądanéj przez cesarza Napoleona uchwale senatu i wykaz stanu skarbowości austryjackiéj. Żadnego z tych trzech pism nie mogliśmy, dla braku czasu, umieścić w dziale wiadości zagranicznych, musimy to odłożyć do następnego numeru Kurjera; wszakże poselstwo Abrahama Lincoln jest tak ogromnéj wagi, na stronicach tego pisma rozwijają się tak żywotne pytania; ciekawość powszechności, jaki obrót sprawa amerykańska weźmie, jest tak usprawiedliwioną, że chociaż podaliśmy w przeszłym numerze Kurjera wyciągi telegraficzne, sądzimy, iż pożądaną będzie dla czytelników naszych choć pobieżna treść amerykańskiego poselstwa.

Owoż pismo prezydenta jest bardzo obszerne, ale nie zawiera ani jednego słowa, któreby można wprost odnieść do zatargi, wynikłéj z zatrzymania parostatku Trent; imię Anglji wspomniane jest tylko ubocznie z powodu zatrzymania okrętu kupieckiego angielskiego, za rzekome złamanie blokady, zatrzymania, które prezydent uznawszy za omyłkowe, oświadczył, że rząd nięomieszka właściciela okrętu wynagrodzić.

Oprócz tych części poselstwa, których telegraficzne wyciągi są dosyć dokładne, to pismo przebiega wszystkie pytania wewnętrzne i zewnętrzne obchodzące politykę Stanów Zjednoczonych; jedno tylko pomija, to mianowicie, które w obecnéj chwili, tak w Waszyngtonie, jak wszędzie, wszystkie inne pochłania. Ta wstrzemięźliwość Abrahama Lincoln daje dowód głębokiéj oględności tego męża stanu; chce on zostawić nietkniętem pytanie, od którego pokój lub wojna zawisły; nie na burzliwém morzu obrad narodowych, ale w spokojnéj ciszy rozwagi, pragnie on roztrząsnąć zażalenia Anglji z jednéj, a prawa Stanów Zjednoczonych z drugiéj strony; pragnie zostawić nieco czasu, aby namiętności ochłonęły, aby głos wielkich mocarstw mógł dosłyszeć i przeniknąwszy jaśniéj ich myśli, pójść pewniejszym krokiem — drogą pojednania. Poselstwo rozwodzi się obszernie nad stanem skarbu, wojska, floty, a co się ściąga do szczegółów, odwołuje się do sprawozdań pojedyńczych wydziałów, zwykle kongresowi składanych. Prezydent zwraca uwagę zgromadzenia na skład sądu najwyższego, w którym śmierć a więcéj jeszcze odstępstwo wielkiéj liczby członków, co sprawę Południa poślubili, wiele sędziowskich krzeseł uczyniły pustemi. Następnie przechodzi do zwichniętéj służby pocztowéj, do urządzenia wypłat, tymczasowo zawieszonych, urzędnikom, którzy do oderwańców przeszli. Mówi potem o Indjanach, o potrzebie nabycia od nich nowych obszarów ziemi, i o całéj téj mnogości przedmiotów, jaką corocznie poselstwa prezydenckie obejmują. W ich liczbie znalazła nawet miejsce wzmianka o mających się przedsięwziąć środkach, aby przemysł amerykański mógł znaleźć przyzwoite miejsce na powszechnéj londyńskiéj wystawie.

Pismo kończy się treściwym obrazem obecnego położenia, z którego okazuje się, że rząd związkowy rozumie, iż ostatecznie przywiązał do swéj sprawy trzy Stany niewolnicze, Maryland, Kentucky i Missouri; że zdobył rozmaite stanowiska na brzegach południowych; że sprawa jednoty wzmaga się z dniem każdym w Karolinie północnéj i w Tennessee. Abraham Lincoln zamknął mowę wyrazami pełnemi szlachetności o jenerale Scott, oraz o wyborze dzisiejszego głównodowodzącego całą siłą zbrojną stanów Zjednoczonych jenerała Mac-Clellan, którego wskazał władzy wykonawczéj jenerał Scott a zdanie jego potwierdziło powszechne mniemanie narodu.

Co atoli w prawdziwych miłośnikach ludzkości najszczerszą radość obudzi, to zapewne ta część poselstwa, w któréj Abraham Lincoln przemawia o niewolnictwie i w któréj przyjmuje na rząd Stanów Zjednoczonych nierównie obszerniejsze obowiązki, niż się ich kiedykolwiek spodziewano. Poselstwo wykłada plan wykupu niewolników od ich teraźniejszych właścicieli i osadzenia ich na ziemiach, mających nabyć się od indyjskich plemion.

Wiadomość o tym zamiarze jest tém pożądańszą, że dzienniki wyłącznie rozwojowi przemysłu i handlu, z krzywdą nawet moralnych potrzeb ludzkości, hołdujące, starały się upowszechnić to przekonanie, że obecna zatarga Stanów południowych z północnemi, niema nic wspólnego z niewolnictwem; że tylko duma i chęć przewodzenia Waszyngtonu nad całą rzecząpospolitą zmusiła Stany południowe do wojny. Dzięki wyraźnemu oświadczeniu Abrahama Lincoln, poślubiona przezeń sprawa uszlachetnia się i potężnieje, bo nie poziome pobudki, ale najświętsze powinności względem praw człowieka, wyprowadziły ją na widownię świata.

Cośmy powiedzieli o chwalebném przemilczeniu poselstwa wypadku ze statkiem Trent, w nadziei usłyszenia głosu wielkich mocarstw, zdaje się sprawdzać, bo jeżeli wierzyć mamy depeszy, dziś właśnie tydzień z Bernu nadesłanéj, rada związkowa Szwajcarska miała udzielony sobie okólnik pana Thouvenel, w którym rząd francuzki oświadcza, że schwytanie panów Masson i Slidell poczytuje za nadwerężenie praw flagi neutralnéj. Jest to uboczna przestroga, aby Stany Zjednoczone nie upierały się w usprawiedliwieniu tego, co powszechne prawo narodów potępia. Może to zdanie Francji, w porę wypowiedziane, dobroczynnie wpłynie na obustronne pojednawcze chęci Ameryki i Wielkiéj Brytanji.

Drugie z rzędu pismo, t. j. sprawozdanie pana Troplong nie zastanowi nas dziś dłużéj, bo wypadnie nietylko podać je w całéj obszerności, ale powtórzyć nawet rozpoczęte już rozprawy senatu; bliżéj ciekawość powszechną we Francji zajęło błahe na pozór zdarzenie, ale któremu, przypisany przez rząd rozgłos nadał polityczną doniosłość. Oto jeden z dobrych wierszopisów francuzkich, bo Francja, tak jak cała Europa żadnego dziś wielkiego poety niema, Wiktor de Laprade, członek akademji francuzkiéj i professor literatury w uniwersyteckim wydziale w Lyon, ogłosił w czasopiśmie le Correspondant wiersz nieprzychylny rządowi. Ta okoliczność sama z siebie błaha, powinna była zakończyć się w obrębach przysądu ministra oświecenia, będącego razem wielkim mistrzem uniwersytetu, a więc posiadającego dostateczną władzę poskramiania wyboczeń uczonych swych pomocników. Ale inaczéj zdało się postąpić panu Rouland. Wszedł on z raportem do cesarza, złożył pomienione wiersze i wyraził: „że chociaż poecie służyć mogą przywileje, niedozwolone żadnemu innemu pisarzowi, wszakże mimo całą ich obszerność, też przywileje nie mogą być posunięte aż do krzywdzących natrącań względem panującego, którego władza bierze źródło w powszechném głosowaniu i względem narodu z taką sławą rządzonego.

„Żałuję, najjaśniejszy panie, mówi daléj minister, że gwałtowność stronnictw znajduje narzędzia nawet w ludziach, którzy powinniby przez uszanowanie dla siebie samych, wstrzymywać się od wszelkich zapędów, ale p. de Laprade zdaje się gonić za rozgłosem, nabywającym się przez polityczne obelgi. Wątpię przeto, czy ten professor zdolny będzie zaszczepiać w sercach młodzieży miłość kraju, który znieważa, i wierność rządowi, któremu się urąga. Jeżeli człowiek prawy doszedł do takiego nieszczęścia, że w sercu swojém żywi i jawnie wynurza tak silną nienawiść, powinien, jeśli znajduje się w służbie państwa, zerwać ogniwa przysięgi, tak oczywiście gwałconéj, powinien zrzec się posady i opłaty tak gorzko innym wymiatanéj na oczy.

„P. de Laprade tak dalece zapomniał tego obowiązku, iż nie waham się przypomnieć mu o ile wykroczył przeciw moralnéj jego doniosłości. Dla tego, najjaśniejszy panie, mam zaszczyt przedstawić dekret usuwający pana Wiktora de Laprade z posady professora literatury francuzkiéj w uniwersyteckim wydziale lyońskim.“

Niewczesna jawność dana wykroczeniu Wiktora de Laprade sprawi więcéj szkody, niż pożytku. Obudzona złośliwość ludzka pocznie uganiać się za wierszami z takim trzaskiem potępionemi, a może nawet widzieć w nich zalety, jakich rzeczywiście nie mają. Wybuch oburzenia, co dał im początek, sprawi, że wiersze Wiktora de Laprade, które zapewne przebrzmiałyby niepostrzeżone, obiegną dziś Europę, a rzucone w nich nasiona nienawiści bujnym rozkwitem przyćmić mogą sławę cesarza i w kraju i zagranicą. Nierównie skuteczniéj natchniony był Napoleon III, przez tegoż ministra oświecenia i wyznań, gdy przyjął podaną do siebie prośbę przez księdza Améliņeau, o ułaskawienie od zapadłego nań wyroku na więzienie i karę pieniężną, za wyrzeczone przezeń kazanie, w którém przyganiał rozporządzeniom władzy, obudzał nienawiść i wzgardę ku cesarskiemu rządowi i okrył obelgami urzędnika spełniającego swą powinność. Cesarz, zważywszy, że przesłana prośba ks. Amélineau obejmuje wyrazy najgłębszego żalu, że biskup roszelski osobiście wstawił się za skazanym, tudzież chcąc dać dowód czcigodnemu pasterzowi wysokiego swego poważania, uwolnił ks. Amélineau od kary więzienia.

O piśmie ministra skarbu austryjackiego tém mniéj będzie do powiedzenia, że rządowe wiedeńskie sprawozdania obudzają w świecie pieniężnym wielką nieufność. Mimo troskliwe barwienie rzeczy, rząd austryjacki bez nowéj pożyczki obejść się nie potrafi. Jak wniesienie na izby rady cesarstwa budżetu, nie miało innego zamiaru prócz upoważnienia rządu większą rękojmią do zaciągania długów, tak mniéj więcéj idealny obraz obecnéj austryjackiéj skarbowości nic innego niema na celu prócz wzniecenia w pożyczających ufności, że śmiało pieniądze powierzyć mogą rządowi, którego skarb nie jest zrozpaczony, za którego wypłatność głos narodu ręczy. Pismo p. Plener podamy, bo niewolno nam pomijać żadnego aktu spółczesnéj polityki, ale tracić nie będziemy czasu na rozbiór jego szczegółów, bo jesteśmy przekonani, że do obrazu skarbowości austryjackiéj więcéj dostarczyła tęczowych barw wyobraźnia, niż nieubłagana ścisłość liczbowa.

Możemy nakoniec wywiązać się z obietnicy obszerniejszego pomówienia o sprawie suttoryńskiéj.

Wtargnienie wojska austryjackiego w granice ottomańskie słusznie zadziwiło Europę. Dzienniki krajowe i zagraniczne dobitnie określiły nieprawność tego kroku. Od roku 1856, w którym wielkie mocarstwa zastrzegły, że żadne z nich pojedyńczo wdawać się w sprawy tureckie nie będzie, wszystkie dawniejsze, jakiegokolwiek rodzaju umowy, moc swoją utraciły. Austrja doskonale o tém wiedziała, że jeśliby w moc zawartéj konwencji przez hr. Leiningen w 1853, wypadło jéj dopomnieć się o utrzymanie dawniejszego stanu rzeczy na szachownicach Suttoryny i Klecka, w żaden sposób inaczéj tego osięgnąć nie mogła, jak za uprzedniem porozumieniem się z mocarstwami i za ich przyzwoleniem. Wiedziała i o tém, że wzniesione przez Łukasza Wukałowicza działobitnie, bynajmniéj bezpieczeństwu cesarstwa nie zagrażały, że dwa działka drewniane żelaznemi obręczami okute, a wewnątrz żelazną blachą zmocnione, strasznemi dla potęgi austryjackiéj nie były. Jeżeli więc wtargnęła w granice, dziś jeszcze ottomańskie, było to tylko, jedną z tych prób, których polityka austryjacka, nie jednokrotnie z wielkiem powodzeniem używała. Ale zmieniły się czasy. Postępowanie gabinetu wiedeńskiego w ostatniéj wojnie wschodniéj, słusznie baczność mocarstw na każdy jego krok zwraca. Bystre wtargnienie i bystrzejszy jeszcze odwrót nie uniknęły uwagi. Poważna przestroga upomniała Austrję, że podobnych kroków ochronić się powinna, bo nie wolno jéj samopas, nieopowiednie mieszać się w sprawy tureckie. Nic rozsądnego na tę przestrogą odpowiedzieć nie podobna, dla tego też odpowiedź na wspomnianą przez nas notę, dana przez gazetę wiedeńską jest tak bezbarwna, że dziennik austryjacki wolał raczéj zgodzić się na wszystkie wnioski wymierzonego przeciw wtargnieniu pisma, niż im zaprzeczać.

Szkoda, wyrządzona przez Austryjaków powstańcom, jest do naprawienia łatwą, wtargnienie nawet obróciło się na korzyść chrześcijan, bo Czarnogórzanie i mieszkańcy hercogowińscy dowiedzieli się, że Austrji pomagać Turkom nie wolno, że żadne między Konstantynopolem a Wiedniem przymierze, przez Europę uznaném nie będzie, że nigdy państwa cywilizowanego świata wpływu swojego bądź moralnego, bądź czynnego, na krzywdę słowiańskich chrześcijan nie użyją. To oświadczenie z taką powagą wypowiedziane jest prawdziwém dla krajów słowiańsko-tureckich dobrodziejstwem, zdjęło im ono wielki ciężar z duszy, bo upewniło, że Austrja nie połączy się z Turkami na złamanie sprawiedliwego ich oporu. Co wszakże dla ministrów wiedeńskich najdotkliwszém być musiało, to następne wyrazy wspomnionéj nieraz noty; że zasada nieinterwencji, przyjęta w ostatnich czasach na korzyść Włoch, zaiste nie będzie złamaną na Wschodzie na krzywdę ludności chrześcijańskich. Austrja słyszećby nawet o zasadzie nieinterwencji w sprawy włoskie nie chciała. Toć jéj najmilsze marzenie, z którém rozstać się w żaden sposób nie chce i nie może!

Włochy.

Turyn 15 grudnia. Dziennik *Mniemanie narodowe* pisze: Nowe sprzysiężenie zostało odkryte w Neapolu; kwestura rozkazała przetrząść wiele mieszkań; uwięziono 13 osób.

W jednym z domów położonych niedaleko rynku, znaleziono około 50 strzelb i kilka tysięcy ładunków; nadto, odkryto komitet burboński wspierany i kierowany przez wysoką osobę należącą do rzędu pierwszéj rodowitości neapolitańskiéj.

Na ten raz sprzysiężeni byli dosyć liczni, mieli stosunki z prowincjami i znosili się z Rzymem i zbójectwem.

Hr. Ricciardi di Camaldoli, brat deputowanego, ale wprost przeciwnych z nim przekonań politycznych, został uwięziony; domyślają się, że uwięzienie jego wynikło w skutek odkrycia spisku.

Dziennik Narodowości mówi: możemy podać wiadomość o głównym sztabie korpusu ochotników, ktorego ramy mają być w tych dniach podpisane przez ministra wojny.

Korpus ochotników.

Głównodowodzący jenerał-porucznik Sirtori.

Naczelnik sztabu jenerał-major Longo.

Jenerał-porucznik Turr, dowódzca 1-éj dywizji.
— Cosenz — 2-éj —
— Medici — 3-éj —
— Bixio — 4-éj —

Jenerał-major Sacchi, dowódzca 1-éj brygady 1-éj dywizji.
— Milbitz — „ — 2-éj —
— D'Ayala — „ — 3-éj —
— Orsini — „ — 4-éj —

Jenerał major Carini, dowódzca gwardji narodowéj sycylijskiéj.

Podpółkownik Missori, dowódzca jazdy korpusu.

Półkownik Medina dowódzca artyllerji.

Podpółkownik Bovi, dowódzca pociągów.

Major Hoffman, dowódzca inżynjerów.

Intendentura zostanie późniéj urządzoną, skoro kommissja ustanowiona przez dekret 14 grudnia 1861 roku, ukończy swą pracę. Toż ma się rozumieć i o służbie zdrowia.

Wenecja 10 grudnia. W przeszłą niedzielę w teatrach Salvi i Ristori, z początku przedstawienia, dała się słyszeć pęknienie jednéj bomby Orsini w pierwszym, a dwóch w drugim; twierdzą, że czwartą takąż bombę ciśnięto na straż policyjną.

Po wystrzałach padł powszechny postrach i wszyscy uciekać zaczęli z teatrów. Żołnierze straży wnet zgromadzili się, aby być w pogotowiu na rozkazy. Przyczynę tych wystrzałów pokrywa aż dotąd najgłębsza tajemnica.

Turyn 16 grudnia. Wielka walka skonczyła się jak to już wiadomo zupełném zwycięztwem barona Ricasoli. Oppozycja usiluje pocieszać się, mówiąc, że większość nie była spójną, że uchwała zaufania nie jest bezwarunkową, że mnodzy posłowie wspierając gabinet czynili zastrzeżenia i uznali, że popełnił błędy; te wszystkie piękne rozumowania nie mogą zmylić zdrowego sądu powszechności, która zalicza dzień 13 grudnia do najpiękniejszych w przyszłości Włoch. Uchwała jest wyraźna i znacząca, bo ci wszyscy co głosowali za porządkiem dziennym, Conforti-Buoncompagni, dobrze wiedzieli, że głosują za utrzymaniem gabinetu; tymczasem między oppozycją było wielu a mianowicie Neapolitanów, ktorzy głosując przeciw ministrom najmocniéj pragnęli znaleźć się w mniejszości. Zresztą te rozprawy, wprawdzie za długie, niech kto co chce mówi, nie zostały bezowocnemi. Jeżeli nic bardzo nowego nie powiedziano o tém czegoby życzono, to przynajmniéj wia-

---

пуску билетиковъ разной цѣнности, препровождаются въ ту городскую полицію или земскій судъ, въ вѣдомствѣ коихъ проживаетъ промышленникъ.

6) Залоги возвращаются по постановленіямъ думъ или ратушъ, по мѣрѣ представленія въ оныя билетиковъ, которые въ присутствіи представителей перечеркиваются и оставляются уничтоженными въ тѣхъ присутственныхъ мѣстахъ.

7) Къ пріему билетиковъ, составляющихъ въ сущности одни только долговыя, основанныя въ довѣріи, расписки, никто не можетъ быть принуждаемъ.

8) Билетики могутъ быть выпускаемы въ обращеніе каждымъ лицомъ только на мѣстѣ постояннаго жительства его, а откупщиками, подрядчиками и банкирами въ мѣстахъ поставки подряда и торговой ихъ дѣятельности.

9) Городскимъ и земскимъ полиціямъ вмѣняется въ обязанность безотлагательно привесть въ извѣстность всѣ лица, выпускавшія доселѣ въ народное обращеніе платежные билетики, и, объявивъ имъ съ росписками о настоящемъ распоряженіи, потребовать отъ нихъ точныхъ свѣдѣній, на какую сумму ими выпущено билетиковъ и засимъ понудить ихъ къ тому, чтобы они или въ теченіе трехъ мѣсяцевъ выкупили всѣ выпущенные ими билетики, или же, исходатайствовавъ разрѣшеніе начальника губерніи на выпускъ таковыхъ по установленнымъ нынѣ правиламъ, представили въ думу или ратушу денежный залогъ и вымѣняли прежде выпущенные билетики на новые, составленные по вышеуказанной формѣ.

10) Лица, которыя прежде выпускали въ народное обращеніе платежные билетики или выпустятъ ихъ впредь, обязываются размѣнивать таковые на наличныя деньги, по первому требованію предъявителей.

и 11) Въ случаѣ отказа отъ промѣна платежныхъ билетиковъ, или выпуска таковыхъ на сумму, превышающую залогъ, обезпечить тотчасъ имуществомъ лицъ, выпускавшихъ эти знаки.

Въ тѣсной связи съ денежнымъ вопросомъ находится и вопросъ о скорѣйшемъ переводѣ освобожденныхъ изъ крѣпостнаго права крестьянъ съ барщины на оброкъ. Вотъ любопытный циркуляръ управляющаго министерствомъ внутреннихъ дѣлъ, помѣщенный во многихъ губернскихъ газетахъ:

„По нѣкоторымъ губерніямъ въ министерство внутреннихъ дѣлъ поступили представленія о ходатайствѣ дворянъ, чтобы помѣщикамъ предоставлено было право переводить издѣльныхъ крестьянъ на оброкъ безъ ихъ на то согласія. Представленія сіи въ основаніи своемъ имѣютъ однѣ и тѣ же побудительныя причины, которыя заключаются въ томъ, что обязательная барщина, при всѣхъ обезпечивающихъ ее въ положеніи мѣрахъ, не ограждаетъ владѣльцевъ отъ нерадѣнія работниковъ, подаетъ поводъ ко взаимному неудовольствію и раздраженію, и стѣсняетъ помѣщика въ распоряженіяхъ остающеюся въ его непосредственномъ распоряженіи землею, затрудняя введеніе какихъ либо улучшеній въ сельскомъ хозяйствѣ, а также лишая возможности отдать имѣніе въ аренду; въ то же время сохраненіе обязательнаго труда останавливаетъ успѣшный ходъ дѣла къ конечной его цѣли — выкупу крестьянами предоставленныхъ имъ угодій. Для устраненія этихъ неудобствъ, многіе помѣщики предлагаютъ издѣльнымъ крестьянамъ перейти на оброкъ, но крестьяне на это не соглашаются. Отказываясь отъ перехода на оброкъ, крестьяне, какъ удостовѣряютъ мѣстныя свѣдѣнія, надѣются на возможность уклоняться отъ точнаго исполненія издѣльной повинности, тогда-какъ оброкъ всегда можетъ быть взысканъ или, по крайней мѣрѣ, недоимки его легко учитываются. При составленіи закона, правительство имѣло въ виду всѣ неудобства и невыгоды обязательнаго труда, но съ другой стороны оно также не могло не принять во вниманіе, что есть цѣлыя мѣстности, въ коихъ кромѣ земледѣлія, нѣтъ никакихъ промысловыхъ занятій и потому для крестьянъ денежные заработки весьма затруднительны. При такихъ обстоятельствахъ, нельзя было не предвидѣть, что переводъ крестьянъ на оброкъ, во многихъ случаяхъ, можетъ подвергнуть ихъ невольной несостоятельности въ платежахъ и послѣдствіямъ ея: отобранію земли. По всей вѣроятности, это опасеніе составляетъ и нынѣ главную причину, почему крестьяне отказываются отъ предложенія помѣщиковъ переходить на оброкъ. Такое предположеніе подтверждается тѣмъ, что жалобы на несогласіе крестьянъ переходить на оброкъ получены изъ губерній преимущественно земледѣльческихъ. Съ постепеннымъ прекращеніемъ издѣльной повинности и введеніемъ вольнонаемной обработки земли, которая въ земледѣльческихъ губерніяхъ замѣнитъ промысловые заработки, указанныя выше главныя причины отказа крестьянъ отъ перехода на оброкъ потеряютъ свою силу. Въ положеніи указаны способы, коими помѣщикъ можетъ склонять крестьянъ къ добровольному переходу на оброкъ посредствомъ облегченія въ платежѣ онаго. Крестьяне могутъ затрудниться переходомъ на оброкъ по случаю общаго недостатка въ той мѣстности, гдѣ они живутъ, средствъ къ денежнымъ заработкамъ. Помѣщикъ на основаніи ст. 172 мѣстн. великор. полож., можетъ предложить имъ заключить условіе вмѣсто оброка, отбывать ему, по условной цѣнѣ, работы. Крестьяне могутъ также отказываться отъ перехода на оброкъ, опасаясь, что между ними окажутся недоимщики, за которыхъ они, въ слѣдствіе круговой поруки, обязаны будутъ уплачивать недоимки. Помѣщику, согласно ст. 259 того же положенія, предоставляется вступать съ крестьянами въ добровольное соглашеніе объ опредѣленіи задѣльной платы (таксы), по которой недоимщики должны, подъ строгимъ наблюденіемъ сельскаго начальства, отрабатывать на господской работѣ, по указанію помѣщика, накопленныя ими недоимки. Въ томъ и другомъ случаѣ условія заключаются срокомъ не болѣе, какъ на три года, по истеченіи коихъ могутъ быть возобновляемы съ согласія обѣихъ сторонъ. Наконецъ отъ помѣщика зависитъ разсрочить крестьянамъ платежи оброка, а равно, примѣняясь къ ст. 238 того же положенія, предъ переходомъ крестьянъ на оброкъ, уволить ихъ на полгода отъ задѣльной повинности. Можно надѣяться, что во многихъ случаяхъ указанные въ положеніяхъ способы будутъ достаточны для крестьянъ къ добровольнымъ соглашеніямъ о переходѣ на оброкъ. Но съ другой стороны нельзя отвергать возможности, что крестьяне, не смотря на всѣ предложенія, будутъ отказываться отъ перехода на оброкъ. Въ такомъ случаѣ, остаются въ своей силѣ всѣ неудобства обязательнаго, негарантированнаго заключеннымъ договоромъ, труда, отъ котораго помѣщикъ желаетъ избавиться. Для устраненія этого неудобства предполагалось предоставить помѣщику право требовать отъ крестьянъ перехода на оброкъ, съ тѣмъ однако, чтобы онъ, одновременно съ такимъ требованіемъ, обезпечилъ крестьянамъ способы къ денежнымъ заработкамъ. Казалось бы, что самымъ удобнымъ, въ семъ случаѣ, средствомъ могли бы служить работы на той самой запашкѣ, которая до сихъ поръ обрабатывалась обязательнымъ трудомъ. Задѣльная плата всего справедливѣе могла бы быть установлена по добровольнымъ соглашеніямъ крестьянъ съ помѣщиками. На тотъ случай, когда добровольныхъ соглашеній не состоится, могли бы быть установлены, на мѣстахъ, особыя для сего цѣны какъ рабочихъ дней, такъ и отдѣльныхъ работъ, по которымъ помѣщики, требующіе отъ крестьянъ обязательнаго перехода на оброкъ, обязаны принимать къ себѣ рабочихъ изъ крестьянъ, водворенныхъ на ихъ земляхъ. По сложности этого вопроса, который въ дальнѣйшемъ своемъ развитіи потребуетъ мѣстныхъ свѣдѣній и соображеній, онъ можетъ быть съ наибольшимъ практическимъ успѣхомъ разсмотрѣнъ на мѣстахъ. Посему считаю полезнымъ просить предложить все вышеизложенное на обсужденіе губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія съ тѣмъ, что если бы присутствіе признало необходимымъ и возможнымъ въ иныхъ случаяхъ обязательный для крестьянъ переходъ на оброкъ по требованію помѣщика, съ непремѣннымъ притомъ условіемъ обезпеченія имъ способа къ денежнымъ заработкамъ, то оно не оставитъ представить въ министерство обстоятельныхъ свѣдѣній и соображеній, относительно установленія всѣхъ подробностей сего дѣла.“

(Спв. Пч.)

domo co trzymać o tém czegoby niechciano, a to już coś znaczy. Owoż, ogromna większość izby i kraju właśnie nie chce niestateczności w rządzie, wzburzenia umysłów nieustającéj rewolucji. Chcianoby bez wątpienia korzystać z sił żywych, choćby nieco bezładnych, narodu, ale tylko jak ze środków ostatecznych i przechodnich i to wówczas gdy rząd uzna to być potrzebném. Nadto te rozprawy okazały widoczny postęp, co do formy, nad uprzedniemi posiedzeniami, co jest dobrą wróżbą dla naszéj parlamentowéj przyszłości. W istocie bowiem postrzeżono, że kilka gwałtownych mów. które raziły słuchaczów, były wyrzeczonemi przez posłów po raz pierwszy zasiadających w izbie- jak naprzykład mowy pp. Bertani, Nicotera i Zupetta; tymczasem mowy pp. Ferrari, Petrucelli i Ricciardi, chociaż może równie gwałtowne co do ducha, były pełne umiarkowania i przyzwoitości, i nie zniżały się do obelg i zarzutów osobistych. Teraz spokój panuje w pałacu carignańskim, izba zajmuje się sprawami kraju. Dwa szczegóły ściągające się do bezpieczeństwa listów i do złożenia z urzędu p. Tofano, załatwiono najspokojniéj.

Większość wszakże usiłuje lepiej się urządzić i wdrożyć we właściwszą karność. W tym chwalebnym celu odbywa nocne schadzki w salach akademji Filharmonicznej; wczorajszego wieczora naznaczono komitet z óśmiu członków i z prezydenta.

Z drugiéj strony gabinet stara się uzupełnić. Hr. Ponza di San-Martino uchodzi zawsze za kandydata na ministerstwo spraw wewnętrznych, którego baron Ricasoli chciałby się pozbyć. Ale dziś zrana mówiono, że hr. San-Martino kładzie pewne warunki, trudne do przyjęcia. Życzyć by należało, aby te trudności co najprędzej znikły, bo mianowanie hrabiego San-Martino całe królestwo najlepiéj by widziało, szczególniéj kraje neapolitańskie, tak dobrze pod namiestnictwem jego rządzone.

Jen. Cialdini lubo ma się daleko lepiéj, zawsze jeszcze cierpi. Wiadomo, że na gabinet i większość nieco był urażony, ale zdaje się, że więcej jeszcze niepodobała mu się strona lewa izby, z którą nie mógł się porozumieć, tak że w ostatku pogodził się ze swoimi dawniejszymi przyjaciółmi. Umieszczenie w rozporządzalności admirała Persano nie ma nic ważnego. Jego nieograniczone poświęcenie dla króla i kraju jest znane, można zawsze liczyć z pewnością na niego, kiedy godzina wybije. Wiadomo, że jest czasami żywy aż do popędliwości, ale to nie pociąga za sobą żadnych następstw. Nie zapominano o tém, że hr. Cavour będąc ministrem marynarki zmuszony był kazać go uwięzić, co jednak nie przeszkodziło, że późniéj byli w najściślejszéj przyjaźni.

Uderzyło tu dziwne rozumowanie dziennika *Ojczyzny* o wypadku głosowania naszego parlamentu, który znajduje, że 154 głosy są słabą większością; bo do zupełności izby niedostaje jeszcze 100 posłów, których *Ojczyzna* nie wiadomo na mocy czego sadza wszystkich po stronie lewéj. Niedawno chciał ten dziennik, aby Włochy żądały pomocy Francji w poskromieniu zbójectwa na południu. Dziennik *Italia* napróżno wysila się dowieść, że Włochy ograniczają się na żądaniu, aby Francja lepiéj strzegła granic zajmowanego przez siebie kraju, albo aby ustąpiła z miejsca, jeśli sama niechce trzymać straży. Daremna praca. Jeszcze cokolwiek czasu a dziennik *Ojczyzna* będzie czytany we Włoszech z takiem uczuciem z jakiem czytane są dzienniki *Le Monde* i *l'Union*, z tą różnicą wszakże, że owe dwa dzienniki wyraźnie wyznają, że są wrogami Włoch, tymczazem dziennik *Ojczyzna* domaga się koniecznie, aby go miano za przyjazny.

W Turynie urządzono teatr francuzki na który dość licznie zbiera się wyższe towarzystwo. Zdarzyło się, że aktor przedstawiający rolę marnotrawcy i swawolnika wplątanego w takie kłopoty, że rady sobie dać nie mógł, zawołał z rospaczą: *chyba pójdę zaciągnąć się do zuawów księdza de Merode*. Teatr zabrzmiał grzmotem oklasków i aktor musiał kilkakrotnie powtórzyć ten swój dodatek.

P. Benedetti już zupełnie urządził się w pięknym domu San-Marzano, naprzeciw kościoła San-Filippo, przyjmować będzie we wtorki i czwartki a wieczory jego bez wątpienia licznie będą odwiedziane, bo jego wyborny układ już zjednał mu wielkie spółczucie; uważany jest jako dawny przyjaciel.

Dziennik *Ojczyzna* wystąpił z wiadomością, że oświadczenie ministra wojny o zamiarze rządu oddania dowództwa nad ochotnikami jenerałowi Garibaldi, wywołało ze strony niektórych mocarstw protestację. Gdyby ten dziennik cokolwiek uważniéj czytał stenografowane sprawozdania czynności parlamentowych, ujrzał by, że jen. della Rovere w mowie swojéj powiedział: że rząd nie pojmuje wojska ochotniczego w czasie pokoju; lecz gdyby wybuchnęła wojna i rząd powołał pod chorągwie pospolite ruszenie, wówczas ale *tylko wówczas*, poprosił by jenerała Garibaldi stanąć na jego czele.

Dziennik *Kraj* zarzucał baronowi Ricasoli, że daje się ślepo powodować radom sir James Hudsona. To oskarżenie dziwném wydało się w Turynie, gdzie pod rządem konstytucyjnym, przy swobodnem dziennikarstwie i mównicy sejmowéj, wszystko jest wiadome. Zapewne sir James Hudson poczytywany jest za szczerego przyjaciela sprawy włoskiéj, bo pragnie tegoż samego, czego i Włosi pragną; tymczasem co do Francji, dla ludzi nie poświęconych w tajemnicę dyplomacji, trudno zgadnąć czego jéj rząd pragnie. Ale to oczywista, że wyświadczywszy Włochom wiele dobrego, wyrządza im teraz niezmiernie wiele złego, zostając w Rzymie. Jasném to jest dla wszystkich Włochów. Włosi mogą szanować i w milczeniu słuchać powodów przytaczanych przez Francję za dłuższym pobytem jéj wojsk w Rzymie wbrew woli ludności, ale nie mogą przyjąć za przekonywające rozumowań dziennika *Ojczyzny*.

Otrzymujemy z Turynu ciekawe pismo, to jest raport majora Franchini, dowódzcy pierwszego bataljonu bersaglierów, o wzięciu Borgesa; wysłany został ten raport z Tagliacozzo dnia 9 grudnia, słowa jego są następne:

„Dnia 7-go o godzinie pół do dwunastéj wieczorem, ostrzegł mię list pana podprefekta obwodu, że Borges z 22 jezdnymi swojéj drużyny przeszedł przez Paterno zmierzając ku Scurgola. Dnia 8 o pół do 4-éj zrana drugi list dowódcy żandarmów królewskich p. de Capelle uwiadomił, że wczoraj o 7-éj wieczorem, ciż sami ludzie przebywali okolicę i że wszystko zapowiadało, iż puścili się drogą do Scurgola i Santa-Maria al Tufo.

„W skutek tych wiadomości wyprawiłem natychmiast silną czatę pod dowództwem sierżanta ku Scurgoli, w nadziei, że ich zdybie, drugą zaś pod sprawą kaprala do Santa-Maria, dla dowiedzenia się czy zdążyli tam zbójcy. Ale ci już przeszli Tagliacozzo nim otrzymałem wyżéj pomienione ostrzeżenia i spokojnie przebywali Santa-Maria, udając się do Lupa, wielkiego cascino (fermy) pana Mastroddi.

„Zapewniwszy się o przejściu zbójców, wziąłem z sobą około 30-tu bersaglierów, pierwszych lepszych co mi wpadli pod rękę i porucznika Staderini będącego na straży, z nimi na dwie godziny przededniem wyruszyłem ścigać złoczyńców.

„Przybywszy do Santa-Maria, znalazłem tam wyprawioną przezemnie czatę, od niéj i od wieśniaków powziąłem pewne wiadomości o przejściu zbójców. Po krótkiem wytchnieniu, przy pomocy śladów zostawionych na śniegu, bystro pociągnąłem do Lupa.

„Było około 10-éj z rana, gdy dotarłem do cascino Mastroddi; ale nic nie wskazywało, aby go zbójcy zajmować mieli, gdy nagle o 50 metrów ujrzałem z przeciwnej strony uciekającego zbrojnego człowieka. Poskoczyłem, dognałem go i przeciąłem mu drogę. Bersagliery biegąc pośpieszyli za mną, ale złoczyńca widząc przeciętą sobie ucieczkę, przyłożył mi karabin do piersi i strzelił: broń zawiodła. Wziąłem go na cel mojego pistoletu, który podobnież nie wystrzelił. Ale cios którym ugodziłem go w głowę, powalił go o ziemię. Bersagliery skupili się przy mnie i zabijają bagnetami wszystkich 5-ciu zbójców, których zaskoczyli na podwórzu. Inni otoczyli cascino; ale zbójcy mając się na baczności strzelają z okien i zabijają mi 5-ciu bersaglierów.

„Zawiązała się żwawa walka, lecz zbójcy biją się zacięcie. Nakoniec po półgodzinném strzelaniu wołam, aby się poddali, bo dom podpalić każę. Upornie odmawiają. Wówczas, chcąc ocalić życie moich walecznych bersaglierów, kazałem podłożyć ogień pod cascino. Zbójcy zdali się na łaskę i niełaskę.

„23 Karabiny, 3 szable, 17 koni, wiele ważnych papierów, wpadło mi w ręce, trzy chorągwie trójkolorowe z krzyżem sabaudzkim, zapewne dla oszukania ludności, a nadto jenerał Borges osobiście i dalsi jego towarzysze których tu listę załączam. Odprowadziłem ich wszystkich ze mną do Tagliacozzo (prócz 5-ciu zabitych) i kazałem ich rozstrzelać o godzinie 4-éj po południu, aby służyli za przykład nieprzyjaciołom króla i zmartwychwstania ojczyzny.

„Oddział gwardji narodowéj z Santa Maria, który udał się za mną ze swym kapitanem, działał zaszczytnie. Zachowuję sobie wolność przedstawienia panu prefektowi prowincji osób zasługujących na nagrody.

„Porucznik Staderini działał jako człowiek honoru, dopomagał mi pojętnie, mężnie i z zimną krwią.

„Wszyscy bersagliery świetnie się odznaczyli.

„Składam waszéj dostojności listę kandydatów do nagrody, tudzież wszystkie papiery, bardzo zajmujące listy jenerała Borgesa i jego towarzyszów, przekonany, że rząd potrafi z nich wyciągnąć największą korzyść.“

Major dowódzca bataljonu,

Franchini.

Dziennik Movimento ogłasza następny list, pisany przez jenerała Garibaldi do komitetu *przezorności*, z powodu otwarcia zgromadzenia ogólnego, które miało wczoraj miejsce w ognisku teatru Carlo-Felice, w Genui.

Do komitetu przezorności.

„Zbliżamy się do rozstrzygnienia narodowego zadania.

„Mimo przeszkody stawione przez naszych wrogów, przez udanych przyjaciół i przez trwożliwych, którzy nas powstrzymali, musimy je spełnić. Niech osobiste zwady ustaną, zostawmy dziejom sąd o naszych dobrych lub złych czynach. Zjednoczmy się jeszcze ściśléj około chorągwi króla, zacnego człowieka, zachęcajmy siebie wzajemnie i uroczyście do udania się na święte pole ostatecznéj bitwy. Nasze waleczne wojsko znajdzie znowu obok godnych siebie zapaśników; a spółdziałanie braterskie wszystkich, jest pewnym zakładem zwycięztwa.

„Na was mężowie przezorni spada najważniejszy udział w wielkiém dziele. Powiedzcie walecznym wszystkich krajów, że dla ostatecznego dokonania téj przewagi, powinniśmy wszyscy się zjednoczyć. Powiedzcie niewiastom, niech przeklną podłych co niepomagają swym braciom; matkom, że nawet bitwy nie będzie jeżeli staniemy przed nieprzyjacielem liczni i w nakazującéj poszanowanie postawie; wszystkim nakoniec, że najpiękniejszym dniem Włoch będzie ten, w którym wolni w naszéj chacie, przyjmiemy po bratersku ludy ziem i opowiemy im ucieczkę naszych ciemięźców.“

Caprera 10 gradnia 1861 roku.

Neapol, 14-go grudnia. Oto są naprędce zebrane wiadomości o Borgesie, o jego wylądowaniu, wyprawie, przechodach, działaniach i upadku.

Borges wyjechał z Paryża, a następnie z Marsylji 10 września; komitet burboński wysłał go do Malty; pomocnicze bióro werbowne zaliczyło mu 40 tysięcy fr. Na czele garstki i 22-ch towarzyszów, uzbrojonych i urządzonych wysiadł na brzegu Kalabrji między Gerace i Pizzo.

Rozczarowanie jego zaczęło się od wylądowania. Zamiast prowincji w ogniu, zamiast band ochotników rojalistowskich, o których mówiono, że z niecierpliwością nań oczekują, aby go jak wodza powitać, o czém go wielokrotnie z Rzymu zapewniano,—natrafił na oddziały gwardij narodowych, które go przyjęły wystrzałami, które gromadnie zbiegły się na pierwsze wezwanie zwierzchności i ścigać go poczęły po lasach.

W jednéj z tych pierwszych utarczek, schwytany jakiś Hiszpan, był za niego wzięty i rozstrzelany; to zdarzenie z powodu tożsamości rodu i innych podobieństw, rozpowszechniło wówczas wiarę w śmierć dowódcy.

Następnie udało mu się połączyć z hersztem zbójców Mittica, który w nieufności swojéj względem cudzoziemców, od tego zaczął, że uwięził Borgesa razem z jego drużyną.

Zmuszony w ten sposób iść za hersztem Mittica, Hiszpan był świadkiem rozbojów miejscowych złoczyńców, którym o nic inego nie chodziło, jak tylko o napadanie i łupienie miasteczek leżących na ich drodze.

Zrażony, pozbawiony odwagi, Borges potrafił go opuścić, i wówczas to przez cały miesiąc błąkał się w górach, nie mając żadnego wsparcia prócz spółdziałania kilku emissarjuszów, których nakoniec razem z nim schwytano; a jednak opatrzony był mnogiemi zaletnemi listami do zbójców miejskich i wiejskich.

Przez dni 12-cie, opowiada, ledwie wyżyliśmy wśród wszelkiego rodzaju niedostatku, garść kukurudzy lub jęczmienia musiała nam starczyć za całe pożywienie, bo niechciałem dać się poznać, żądając żywności. Gońcy moi naglili mię, abym co najprędzéj opuścił puszczę Sila, gdzie wszyscy właściciele ziemscy i okoliczni mieszkańcy, zabici Włosi, niezawodnieby mię otoczyli.

Podobneż opowiadania zawierają jego opisy dalszych pochodów przez lasy, gdzie cierpiał od głodu i chłodu, w celu dostania się na pogranicze rzymskie.

Połączył się nakoniec z wielkiemi bandami Crocco, Donatelli i innemi w Bazylikacie, które nie tylko na nowo go uwięziły, ale też odarły Hiszpanów z broni i pieniędzy. Na oświadczoną przez Borgesa radę, aby bandy popisać, wprawić w porządek i naznaczyć in żołd, hersztowie zbójców stanowczo się temu oparli, utrzymując, że w ten sposób ani jeden z ich spólników nie pozostałby z nimi. Nie równie więcéj zarabiamy, mówili, mając wolność rabowania. Bo ta nadzieja i obietnica łupieztwa była najsilniejszą dźwignią zbójectwa.

Kiedy nakoniec wrócono Hiszpanom broń, ale nie tę jaką mieli, bo zamieniono ją na najgorszą, jaką zbójcy posiadali, Borges któremu udało się ukryć 4,000 fr. widział, że mu nic nie pozostaje prócz przejścia granicy i dostania się do Rzymu, gdzie z dowodami na stole przekonałby Franciszka II o złym użytku jego pieniędzy, a nadto o niegodziwym sposobie, jakim oszukiwano upadłego króla.

Przebiegłem całe królestwo, mówił, od Bazylikaty aż do Carsoli, na pograniczu papieskiem.

Ktokolwiek zna miejscowości, brak gościńców, niebezpieczeństwa wszelkiego rodzaju, dla przebywających prowincje południowe, ten podziwiać musi wytrwałość tego kondottiera.

Borges między innemi pisze w swém sprawozdaniu o Langlois, jak o oszuście i przecherze.

W Neapolu, skoro dowiedziano się o jego śmierci, litowano się nad nim, mimo wiele złego, które wyrządził w rozmaitych gminach królestwa. Człowiek z przyrodzenia zagorzały dał się zfanatyzować; późniéj nadużyto go i oszukano, poszedł więc dać się zabić za sprawę, która nie była ani jego własną, ani hiszpańską sprawą.

PAŃSTWO KOŚCIELNE.

Czytamy w dzienniku *Świat*: Doszły nas listy z Rzymu z dnia 14 grudnia. Odjazd do Paryża nuncjusza księdza Chigi opóźniony został na dni kilka, odjazd zaś kiędza Ledóchowskiego do Bruxelli nawet na dłużéj.

Twierdzono, że margrabia de Lavalette zniewolony był wywiązać się z bardzo przykrego poselstwa do Franciszka II-go. Chdziło o zbadanie myśli jego kr. mości co do pobytu w Rzymie, gdyż ten pobyt służył do nieustannych zażaleń rządu Piemonckiego i t. d. Król miał odpowiedzieć, że mieszka w Rzymie nie tylko jak gość, ale jak *poddany* Piusa IX, bo chociaż sprzedał Napoleonowi III-mu pałac Cezarów, posiada jeszcze w państwie Kościelnem dobra nadające mu prawa obywatela rzymskiego.

Francja.

Paryż 14 grudria. Monitor powszechny zaprzecza stanowczo podanéj przez dzienniki angielskie wiadomości, że jenerał Scott popłynął do Ameryki z pojednawczemi przełożeniami Napoleona III. Dziennik urzędowy twierdzi, że imię Francji niewłaściwie mieszane jest w całą tę zatargę. Należy schylić głowę przed powagą Monitora, bo rzeczywiście, gdyby ta wiadomość była prawdziwą, wówczas przyznaćby należało, że Francja przyjęła pośrednictwo. Owoż, pośrednictwo wtenczas tylko skutecznem być może, kiedy go sporne strony żądają; dotąd zaś ani ze strony Anglji, ani ze strony Ameryki nic podobnego niezaszło.

Wczoraj dowiedziano się w Paryżu o śmierci Borgèsa dzis dzienniki wsteczne twierdzą, że *królewsko-południowe wojsko* ma już nowego naczelnego wodza; że Franciszek II poruczył tę dostojność innemu hersztowi Karlistowskiemu nierównie głośniejszemu od Borgesa z okrucieństw i rabunków, słowem okropnéj pamięci Trystany. Ten nowy burboński bohater ma przybyć z 300 Hiszpanami. Dzienniki Franciszka II nigdy nieznajdą się w kłopocie, niech Trystany będzie przez wojsko włoskie wzięty i rozstrzelany, wnet *gazeta Francji* stworzy nowego, dzielniejszego wodza. Mówią w Paryżu stanowczo o mającym się wkrótce ukazać okolniku ministra spraw wewnętrznych, którego celem ma być bliższe określenie prawa o obowiązku podpisywania dzienników, które dotąd nosiły podpis: *zgodnie z wyciągiem*. Rzeczywiście, koniecznie należy oświecić dziennikarstwo w téj mierze, od kilku dni korrespondencje zagraniczne dzienników *Kraj* i *Konstytucionista* zaczęły być podpisywane imionami i nazwiskami korrespondentów, niewiadomo czy prawdziwemi czy zmyślonemi. To pewna, że podpisywanie korrespondencij jest rzeczą niemożliwą. Jakąż władzę rząd francuzki mieć może nad korrespondentem włoskim, angielskim, lub pruskim? Dziennikarstwo byłoby więc wpędzone na rozdroże, albo spełniać wiernie prawo, coby natychmiast pociągnęło milczenie największéj części korrespondentów, albo omijać je, kładąc podpisy wymyślone; a wówczas cóżby na tém rząd zyskał.

Nadto, nadsyłane listy bywają zwykle poprawiane, często zupełnie zmnieniane przez redaktorów, choćby tylko pod względem literackim. Kłaść u dołu tak przerobionego listu nazwisko jego pierwotnego pisarza, czy niewyrównywałoby to fałszywemu podpisowi? To pytanie, tak drażli-

---

CZTERY IDEAŁY.

(KARTKI Z ŻYCIA JMĆ PANA FULGENTEGO).

wydał

Zbigniew.

(*Ciąg dalszy, ob. N. 97.*)

Powołanie moje.

(Czwarty ideał).

Widzieliście nieraz ową przekwitłą roślinę, co to kiedyś maiła się światu tak piękną barwą liścia, i cóż z niéj zostało?... Oto uschła łodyga po opadłym kwiecie, szkielet osamotniony, bez liści i woni, stoi ponury, a wierzch jego złamany patrzy w ziemię, jakby tylko już od niéj spodziewał się pociechy czy współczucia!

I nie myli się w swojém oczekiwaniu biedny kościotrup roślinny. Ziemia obejmie go pocałunkiem wichrów, a tuman piasków okryje grobowym całunem jego zwłoki... i zniknie na zawsze w jéj wnętrzu!

Bo ziemia, to najczulsza matka. Ona wydając na świat swoje dziatki p i ę k n e i w o n n e, póty im dozwala żyć pod błękitem niebios, kąpać się w promieniach słońca, pić rosę z obłoków spadającą, póki są s z c z ę ś l i w e i p i ę k n e, a gdy już tracą barwę i woń, czuła rodzicielka, litując się ich boleści i opuszczenia, jednym podmuchem wyzwala je z ciężaru życia i cichutko garnie w swoje macierzyste łono!

Tak się obchodzi matka-natura ze swemi dziećmi w królestwie roślinném, bo to jéj ulubione dziatki. W państwie jestestw organicznych robi wyjątki i różnice. Ptaki, skoro głos tracą i sił nie mają do lotu, usypia je snem nieprzebudzonym, ochraniając od tęsknoty po tém co minęło. Zwierzętom zostawiła wiek tak krótki, że z wrażeniami życia młodości opuszczają swe skóry i rozsypują się w popiół... Ale dla człowieka najmniéj ma litości i współczucia!

Jemu jednemu dozwala przeżyć wszystko, nie zrzucając znikoméj powłoki, nie rozsypując się w popiół. Przeżywa młodość, przeżywa wrażenia szczęścia, przeżywa stratę wiary w m i ł o ś ć i p i ę k n o, i z tą pustką ducha wlecze swój żywot ślimaczy i musi długo, długo czołgać się po bezdrożach egoizmu, ironji, lub opleśniałéj głupoty...

Szczęśliwy jeszcze, kiedy w niezgojonéj ranie, sączy się k r e w b ó l u, to znak, że jeszcze gangrena egoizmu nie nurtuje ciała, nie doszła do szpiku kości: tam jeszcze jedna łza miłości zabliźnić ranę podoła!...

Natura matką dla wszystkich stworzeń, dla człowieka najczęściéj macochą!...

. . . .

Owóż ja po stracie mego ukochanego Henryka, po stracie wiary w czystość serca kobiecego, stałem się oschłym badylem, przełamanym na wpół, z którym burze życia igrając, nie chciały go zniszczyć, jakby dla złośliwéj igraszki uraganom na pastwę zostawiając!

Włóczyłem się po kątach świata, ciągnąc za sobą ból, tęsknotę i znudzenie.

Szukałem przyjemności, a znajdowałem tylko przesyt; pragnąłem wrażeń, a odbierałem tylko odurzenie; chciałem spokoju, a otaczała mię nuda.

I w takim rozstroju umysłowym przeżyłem lat parę.

Postanowiłem nareszcie obrać jakieś p o w o ł a n i e, to jest mieć cel życia!

Ale powołanie nie jest to suknia, którą można włożyć i zrzucić i przeglądać się w lustrze, czy w niéj do twarzy?

Ludzie najczęściéj używają tego wyrazu jako formy, w którą zakuwa się człowiek, i przez całe życie nie wyłazi z tego futerału!

„Powołanie“ to nie forma, to nie stanowisko, to nie urząd dający chleb i rentę.

To „głos“, to natchnienie w o ł a j ą c e w duchu, dopominające się o swoje prawa i będące treścią moralnéj istoty człowieka.

Po przebytych zawodach można się skryć w mury klasztorne, przywdziać sukienkę kapłańską, uciec w pustynię i szukać pociechy w krzyżu Zbawiciela, ale czyż to powołanie otworzyło te wrota?

Nie — to potrzeba lekarstwa, to ucieczka przed ludźmi i przed sobą. Ale ty wszędzie zaniesiesz swój ból, swoją tęsknotę i swoją nudę, jeśli tylko szukasz m i e j s c a i schronienia, nie zaś w o d y o d r a d z a j ą c é j ż y c i e.

Darmo, „nie ucieczesz przed sobą“ jak słusznie wygłosił wielki wieszcz Albionu, gdy mu ból szarpał pierś, a lekarstwa nie mógł znaleźć.

Za późno poznałem, że „powołanie“ to jak łaska Boża wstępuje tylko do serca w zgodzie z sobą i z ludźmi, do piersi, w któréj zwątpienie ustąpiło miejsca miłości!

Biédny człowiek, co myśli, że z walką w duszy, z żółcią osobistéj urazy na ustach, może uczuć jakie powołanie.

Zaiste, jest on jak owe działo nabite, co to lada dmuchnięcie iskry m i ł o ś c i w ł a s n é j, rozsadzić je zdoła.

O czemuż tak późno to przekonanie wstąpiło do przybytku ducha mego?... ha! dla czegoż tak późno „ją“ poznałem? ją, co nie była żadnym ideałem, tylko „starą panną!“

Thackeray powiedział: że u wszystkich wielkich ludzi, co są zajęci dochodzeniem jednéj wielkiéj idei, kość pacierzowa staje się giętką jak u arlekina.

Nie wiem, ile jest prawdy w twierdzeniu humorysty angielskiego co do kości pacierzowéj, ale co do umysłu, to bez zaprzeczenia, że jeśli jedna, wyłączna i d e a f i x a opanuje przestrzenie sanctorium mózgowego, wówczas rozum, ów autokrata pięciu zmysłów człowieczych, staje się tak potulnym jak najłagodniejsze jagnię. Wszystko mu wmówią i wszystko zeń zrobić zdołasz, byleby na szyldzie każdéj czynności figurowała jego i d e a f i x a!

Téj smutnéj prawdy doświadczyłem na sobie. Ludzie przez swoją zarozumiałość, robiąc rozmaite odkrycia w dziedzinie nauk, każdéj rzeczy dają nazwę i, jak im się zdaje, w ł a ś c i w e orzeczenie. Wszakże jest to błąd, bo nic na świecie nie powinno mieć w ł a s n e g o orzeczenia, a to dla tego, że każda właściwość jest względną do indywidualności człowieka. I tak np. medycy wewnętrznie, a kraniologowie zewnętrznie badając głowę, orzekają fenomena dla danych przyczyn. Pierwszy daje pierwszeństwo fibrom muszkułów, krwi i mózgowi, drugi gruczołom nadskórnym, formie czaszki, zagięciu wydatności i t. p., a każdy z nich wierzy, że to jest prawdą niemylną. Tymczasem ma się zupełnie inaczéj.

Wszystkie naczynia do spełniania swoich funkcij stają się bierne, skoro jeden ć w i e k (wyrażenie techniczne) zabije się w głowę, wówczas jest on samowładnym rządcą wszystkich organów i używa ich jako posługaczy swoich. Wola, rozsądek, uczucie, pragnienie, wszystko to podwładném się staje owemu ć w i e k o w i.

Owóż taki b r e t n a l wbił się i w moją głowę: „chęć unieśmiertelnienia siebie w potomności.“ Powiedziałem sobie, mojem powołaniem jest odrodzić ludzkość i zostać sławnym!

A to powiedziawszy, stałem się niewolnikiem i d e i f i x y, którą ja nazywam ć w i e k i e m. Ten ć w i e k, skoro zawiercił w mojéj mózgowni, przerobił całkowicie moją naturę dotychczasową; jak ów motyl przeobrażając się z gąsiennicy, z dniem przemiany cielesnéj, przemienia wszystkie instynkta, gusta i nawyknienia, tak i ja przeobraziłem się natychmiast z poczwarki w motyla, czy z motyla w poczwarkę? sam tego niewiem. „Myśl moja“, którą „powołaniem“ nazwałem, jak ów jeż zamknięty w ciemnéj klatce, miotała się bezwiednie po przestrzeniach mojéj głowy, nie wiedząc co z sobą począć i gdzie się obrócić? a przebijając k l a t k ę r o z s ą d k u wylatywała w przestrzenie, przypinając sobie samowolnie jak Ikar woskowe skrzydła genjuszu.. Swiat cały był hippodromem na jéj harce, skakała więc do góry zazierając w Niebo! spuszczała się w otchłanie Erebu, podsłuchując narad synów ciemności... i wracając z tych wycieczek, jak ów jeż ostrokolczasty szamocąc się, kaleczyła mi czaszkę swemi szpilkami!...

. . . .

(D. c. n.)

we nieznajdzie rozstrzygnienia. Nakoniec co rząd zamierza osięgnąć, przez to wymaganie podpisów? Zapewne, aby wiadomo było, w danym razie, kto ma być odpowiedzialnym. Ale ponieważ sekretarz redakcji, poświadcza *zgodność z wyciągiem,* czyż przez to samo nieuznaje się za odpowiedzialnego.

Doszła do Paryża depesza, tycząca się pana Blocqville oficera francuzkiego w służbie perskiéj, wziętego w niewolę przez Turkomanów i mającego być sprzedanym na targowisku jeńców. Turkomani, dowiedziawszy się, że poselstwa francuzkie i angielskie starały się o wykupienie pana de Blocqville zamiast żądania okupu zwykłego za jeńca wyższego stopnia od 1,000 do 1,200 franków, niechcieli inacéj go uwolnić jak za summę, 8,000 franków. W skutek zabiegów poselstwa francuzkiego pan de Blocqville, oczekiwany jest w Teheranie.

Dnia 16 grudnia. Zgon księcia Alberta obudził w Paryżu żal prawdziwy. Zmarły był gościem stolicy Francji, miał w niéj dużo znajomych i był powszechnie ceniony. Lękają się tu, aby zdrowie królowéj Wiktorji już od pewnego czasu ciężko zachwiane, nieuległo silnemu wstrząśnieniu przez to nieszczęście. Mówią w niektórych kołach politycznych, zapewne przedwcześnie, że królowa złoży koronę. Rozeszła się pogłoska, że rząd chce wziąść we własne ręce przemysł gałganiarzy, który dziś zdaje się być bardzo korzystnym, rozumie się, że nie dla tych biedaków, którzy wieczorami zbierają szmaty po rynsztokach, ale dla przemysłowców, co zakupują hurtem ten dziwny towar i odprzedają go papierniom. Rząd chce zastąpić ich miejsce, urządzić gałganiarzy w mniejsze lub większe drużyny, wyznaczyć im stałą opłatę i podciągnąć ich pod pewny dozór. Niewiadomo, czy ten projekt będzie dobrze przyjęty przez liczną ludność zajmującą się dzisiaj tém rzemiosłem; już podobny projekt w swoim czasie oburzył przedmieście ś. Antoniego; być może, że doświadczenie wskazało ministrowi środki, których zastosowanie okaże się korzystném dla gałganiarzy i zapewni im prawidłowy sposób do życia. Cesarz i cesarzowa dowiedziawszy się o zgonie księcia Alberta, oświadczyli przez depeszę telegraficzną żal swój głęboki królowéj Wiktorji, a tegoż wieczora przesłali listy z ubolewaniem nad tém nieszczęściem.

Minister marynarki rozkazał przerwać budowanie baterji pływającéj *Rempart* w porcie Brest, tudzież baterji pływających *Orgueilleuse i Arrogant* w porcie Loryent.

Monitor powszechny pisze w części urzędowéj. Vice hrabia de Païva miał zaszczyt być przyjętym dzisiaj na osobném posłuchaniu przez cesarza i złożyć mu listy wierzytelne, które go potwierdzają przy dworze francuzkim w urzędzie posła nadzwyczajnego i pełnomocnego ministra najjaśniejszego króla Portugalskiego don Luiz.

List królewski oznajmuje cesarzowi śmierć króla don Pedro V. jego brata i poprzednika, tudzież śmierć Infanta don Fernando, także brata, i własne wstąpienie na tron portugalski.

W osobnym liście król oznajmuje małżeństwo Infantki donny Antonia, z dziedzicznym książęciem Hohenzollern-Sygmaryngen.

Z powodu śmierci króla don Pedra V. i Infanta don Fernando, cesarz przywdział żałobę na 21 dni.

Dziennik Italia pisze, że cesarz Francuzów kupił u pana Demidow za summę półtora miljona franków, muzeum Napoleona z wyspy Elby.

Anglja.

Londyn, 14 grudnia. Wczoraj lord wielki podkomorzy wydał rozkazy o ostatnich szczegółach ściągających się do pogrzebu książęcia małżonka. Odbędzie się on w poniedziałek d. 23 o południu i podług wyraźnéj woli dostojnego zmarłego, obrząd zachować ma znamię ściśle domowe; jednak orszak pojazdów przeprowadzi trumnę z zamku do kaplicy św. Jerzego.

Zwłoki pozostaną w pokojach książęcych, aż do chwili obrzędu. Książe umarł w pokoju królewskim, w którym umarli królowie Jerzy IV i Wilhelm IV. Książe Albert umarł na tyfus.

Kaplicę urządzono jak zwykle na pogrzeb członków królewskiéj angielskiéj rodziny. Wewnątrz zostanie wybitą kirem.

Wczoraj zapieczętowano ołowianą trumnę, obejmującą śmiertelne szczątki. Przybita do trumny srebrna tablica nosi następny napis:

Depositum
Ilustrissimi et celsissimi Alberti
Principis consortis
ducis Saxoniae
De Saxe Coburg et Gotha principis
Nobilissimi ordinis Periscelidis equitis
Augustissimae et potentissimae Victoriae reginae
Conjugis percarissimi
Obiit die decimo quarto decembris MDCCCLXI
Anno aetatis suae XLIII.

(Szczęty, najdostojniejszego i jaśnie oświeconego Alberta, książęcia małżonka, książęcia Saxonji, Koburgu i Gotha, najszlachetniejszego orderu podwiązki rycerza, najjaśniejszéj i najpotężniejszéj królowéj Wiktorji małżonka najmilszego. Umarł d. 14 grudnia 1861, w 43-m roku życia).

Wieko trumny będzie ozdobione koroną zupełnie srebrną, którą książe miał prawo nosić jak książe małżonek, a która bardzo jest podobną do korony austryjackiego cesarskiego domu. Na dolnéj części trumny umieszczone zostaną gwiazda i ozdoby orderu podwiązki, podobnież z pozłacanego srebra. Po pogrzebie dwie korony heraldyczne będą złożone na trumnie, a mianowicie: korona jego królewskiéj wysokości, jako książęcia małżonka i korona Sasko-Koburgskiego domu.

Monitor powszechny umieszcza z Londynu z d. 16 grudnia następne wiadomości: Gorączka gastryczna z piorunującą bystrością położyła koniec życiu książęcia Alberta męża królowéj, jednego z ludzi najhojniéj od przyrodzenia uposażonych, najrozsądniejszych i najmilszych. Od chwili powzięcia istotnéj trwogi, ciągle dowiadywano się w zamku Windsorskim o stanie zdrowia chorego; telegraf nie przestawał działać z bardzo krótkiemi przerwami, między Windsorem a dworami Pruskim, Belgijskim i Francuzkim. Cesarz i cesarzowa Francuzów wysyłali wielokrotne zapytania; książe Walji ostrzeżony przez telegraf późno w nocy w piątek, wyjechał natychmiast osobnym pociągiem drogi żelaznéj południowo-zachodniéj między 1-szą a 2-gą godziną z rana w sobotę i nie odstępował już ojca, aż do ostatniego tchnienia o godzinie 11-éj bez 10-ciu minut wieczorem. Niewymówna boleść królowéj i rodziny królewskiéj, otaczającéj śmiertelne łoże, odbije się głębokiem spółczuciem we wszystkich sercach: Anglicy mężczyzni i niewiasty zespolą się w swym smutku. Wszystkie uczucia uszanowania i miłości, któremi szczęśliwe panowanie królowéj lud jéj natchnęło, objawią się głośno, dla wyrażenia tego udziału, jaki bierze w téj chwili w okrutnéj rodzinnéj żałobie.

Lekarze, którzy przez cały ciąg choroby pilnowali książęcia Alberta zowią się: James Klark doktor medycyny, Henryk Holland D. M., Tomasz Watson D. M., William Jenner D. M.

Książe Albert do tego stopnia był przytomnym i spokojnym, że na krótko przed śmiercią pożegnał osoby co go otaczały, przemawiając do każdéj jéj ojczystym językiem, po angielsku, po francuzku i po niemiecku.

Królowa, książe Walji i królowa Alisa odjadą jutro, w poniedziałek 16-go z Windsor do Osborne, gdzie zabawią aż do końca pogrzebu.

Po śmierci książęcia, królowa ukoiwszy się w pierwszym wybuchu boleści, wezwała do siebie dzieci i ze spokojem dającym miarę wrodzonéj mocy duszy, przemówiła do nich w wyrazach czułych a uroczystych, w których odbiły się zamiary panującéj co pojmuje, że dobro wielkiego narodu zależy od jéj siły. Naj. pani oświadczyła swemu potomstwu, że lubo czuje się przygnębioną stratą tego co był towarzyszem jéj życia, wié jednak czego po niéj oczekują; zaklęła więc swe dzieci, aby jéj dopomagali w spełnieniu swych powinności względem nich i względem kraju. Najgorętsze modły poddanych jéj królewskiéj mości zaniesione będą do Boga, aby miała siłę i zdrowie do ziszczenia swych szlachetnych zamiarów, aby mogła żyć długie lata w jasnym spokoju duszy i aby patrząc na szczęście swych dzieci, znalazła osłodę poniesionéj straty.

Ogłoszono następne obwieszczenie:

„W skutek rozkazów królowéj, obwieszcza się niniejszém, że ze smutnego powodu śmierci jego królewskiéj wysokości książęcia małżonka, jest nadzieja, że wszyscy przywdzieją żałobę.

„podpisano Edward,
H. F. Howard.“

Dnia 17 grudnia. Prowincje zespoliły się z żalem Londynu, z powodu śmierci książęcia małżonka. Jest to rzeczywista strata dla Anglji; władza wykonawcza została pozbawioną przez ten zgon przedwczesny, spółdziałania światłego umysłu, który przez lat 20-cie był pośrednikiem przy panującéj. Królowa znosi szlachetnie swą boleść; skupiła około siebie swą rodzinę i w myśli swego ludu czerpie siłę do zniesienia okropnego ciosu. Londyn okrył się żałobą; sklepy są na wpół zamknięte; czarna barwa przemaga we wszystkich ubiorach; widowiska są puste; zbieranie się po domach zawieszone, a zebrania publiczne odłożono aż po odbyciu pogrzebu.

Królowa i królewny udadzą się do Osborne. Natychmiast po śmierci książęcia wyprawiono gońca do Bruxelli, do króla Leopolda, którego przybycie codzień jest oczekiwane. Następca tronu pruskiego podobnież przyjedzie, ale następczyni jest zbyt cierpiącą, aby mogła narazić się na podróż; królowa uczuje głęboko jéj nieobecność. Kraj podziwia postępowanie królewny Alisy. W przeszłą środę z rana ojciec wezwał ją do siebie i nie zataił, że chorobę swoją poczytuje za śmiertelną; prosił ją, aby czuwała nad matką lecz żeby jéj nie trwożyła. Od téj chwili młoda królewna spełniła z zadziwiającém poświęceniem bolesny obowiązek powierzony sobie przez ojca. Kiedy we środę zapowiedziano naj. pani, że książe był bez nadziei, nie chciała temu wierzyć. Całą noc piątkową i cały dzień sóbotni, królowa i jéj córka Alisa już nie odstępowały chorego.

Bystrość, z jaką książe Albert umarł, bardzo zdziwiła. Należy wiedzieć, że książe już od dwóch lat cierpiał chorobę organiczną, która podkopała jego konstytucję; powietrze Windsorskie mogło także niejaki wpływ wywrzeć, zamek zbudowany na wzgórzu jest wprawdzie zdrowy, ale miasto często jest nawiedzane niebespiecznemi gorączkami, podobnemi do téj, jakiéj książe Albert uległ.

Śmierć ojca wkłada na następcę tronu nowe i trudne powinności; naród ufa, że podoła on wysokości położenia zajmowanego tak dobrze przez ks. Alberta. Rzecz prosta, że zamierzana podróż po morzu Śródziemnem zostanie opóźnioną, a nawet zaniechaną.

Spółczucie cesarza i ludu francuzkiego, okazane z powodu téj straty rodzinie królewskiéj, żywo wzruszyło naród angielski.

Rada municypalna odbyła wczoraj, 16-go, nadzwyczajne posiedzenie w wielkiéj izbie pałacu Guild-Hall. Najdostojniejszy lord major powstał i z głębokiém uczuciem wzruszenia, mówił wśród religijnéj ciszy, o śmierci książęcia małżonka. Rozumiem, rzekł, według dobrze mi znanych uczuć zgromadzenia, że zaczniemy od wynurzenia spół ubolewań naszych najjaśniejszéj pani i w dowodzie głębokiéj a powszechnéj boleści odłożymy na później rozbiór sprawy, dla któréj zostaliśmy zwołani. Wnet uchwalono następne postanowienie:

Ciało municypalne otrzymało z uczuciem głębokiego smutku okropną wiadomość o zgonie jego kr. wysokości Alberta, małżonka najmiłościwszéj naszéj królowéj. Zgromadzenie składa najszczersze najmiłościwszej pani i każdemu z członków królewskiéj rodziny, wynurzenie najżywszego spółczucia i spółboleści nad nienagrodzoną stratą jaką jéj majestat, jéj dostojna rodzina i cały narod ponieśli. Rozpamiętywając wysoki podziw, dla znakomitych cnót zmarłego książęcia małżonka, dla jego statecznéj troskliwości około dobra Anglji, oraz dla pomocy, którą świadczył oświeceniu, sztukom i naukom, zgromadzenie pragnie wynurzyć głębokie uczucia wierności i przywiązania do osoby jéj majestatu, gorąco błagając Opatrzność boską o zachowanie na długo dni jéj kr. mości i o zesłanie spokoju i poddania się woli Boskiéj, tak niezbędnéj do zniesienia ciężkiego ciosu, który w nią ugodził.

Dziennik *Express* pisze: Jesteśmy upoważnieni oznajmić, że pogrzeb książęcia małżonka odbędzie się w kaplicy św. Jerzego, w Windsor, w następny poniedziałek i zgodnie z życzeniem jego królewskiéj wysokości, ten pogrzeb będzie miał znamię domowe.

Wczoraj trumna zwyczajna i trumna ołowianna, mające zamknąć szczęty jego królew. wysokości, zostały posłane do Windsor. Według zwyczaju, zwłoki umieszczone będą we 4-ch trumnach. Trumna wewnętrzna jest z mahoniu polerownego, druga z ołowiu i umieszczona w innéj trumnie całéj z mahoniu; ostatnia zaś bardzo wystawna, obita karmazynowym aksamitem i srébrnemi pozłocistemi ozdobami. Na trumnie ołowiannéj przybitą zostanie srébrna tablica z wyrytowanym herbem i tytułami zmarłego. Tablica drugiéj trumny mahoniowéj nosić będzie tylko dzień i rok jego urodzenia i zgonu. Tablica srebrnopozłocista, mająca podobny napis do umieszczonego na trumnie ołowianéj, umieszczona zostanie na trumnie aksamitnéj.

Dziennik *Times* odzywa się następnie o zdrowiu lorda Palmerstona:

Jesteśmy szczęśliwi, iż możemy donieść, że lord Palmerston, po kilkudziennych podagrycznych cierpieniach w ręku i jednéj nodze, wczoraj już zupełnie miał się dobrze. Przez parę dni nie mógł wychodzić, ale cierpienia nie były tak silne, aby mu nie pozwalały widywać swoich spółministrów, a nadewszystko zajmować się licznemi sprawami, zależącemi od pierwszego ministra.

Austrja.

Wiedeń, 14 grudnia. Dzienniki zdają sprawę o przyjęciu przez cesarza deputacji słowackiéj. Biskup Mojżesz następnie przemówił do naj. pana:

„Cesarsko-królewsko-apostolski majestacie, panie najmiłościwszy, pewność, że w królestwie węgierskiém, pod przeważnym wpływem zarządów i zwierzchności istniejących aż do ostatnich czasów, tudzież pod przeszłym sejmem, że ojcowskie i opiekuńcze zamiary w. c. m. dla ludności nie magiarskich, wielokrotnie objawiane a mianowicie 21 lipca, nie zostały uwieńczone pożądanym skutkiem może być wytłómaczoną przez przyrodzone pierwiastki przemagające w tych zgromadzeniach, przez ich liczbę, a nadewszystko przez ich wpływy.

W. c. kr. apostol. mość raczyłeś dać o tych zgromadzeniach najsprawiedliwszy i najsłuszniejszy wyrok. Najwierniejsze nie-magiarskie ludności Węgier są głęboko zmartwione, bo królewska rada namiestnictwa węgierskiego ogłosiła pod dniem 20 i 21-go października dekreta, z których pierwszy zagraża szkołom niemagiarskim wprowadzeniem języka węgierskiego, drugi zaś lubo sprzeczny z dekretami kanclerstwa węgierskiego d. 5-go tegoż miesiąca, które nie zostały utrzymane, zaprowadzają język niemagiarski jako jedynie wykładowy po wszystkich gimnazjach katolickich, bez względu na narodowość uczniów.

Gdy skutkiem tych rozporządzeń oświecenie ludu ciężko jest zagrożone w diecezji Nowozolskiéj, nieliczącéj ani jednéj gminy magiarskiéj, a gdy z drugiéj strony wyższe gimnazjum nowozolskie, główna szkoła dla duchowieństwa mojéj diecezji, narażone zostało na opłakany zamęt, znalazłem się zmuszonym w uczuciu obowiązku, jaki na mnie urząd mój wkłada, szukać najpokorniéj u stopni tronu waszego, c. kr. apostol. majestatu miłościwéj i skutecznéj opieki nad religijną i moralną a tak zagrożoną instrukcją moich owieczek. Lecz dowiedziawszy się, że wielu ze znamienitszych osób, należących do duchowieństwa oraz innych stanów ludu słowackiego, zawsze wiernego twojemu majestatowi, liczącego więcéj 2,000,000 dusz, oczekują skutecznego lekarstwa przeciw przywłaszczeniom ultramagiaryzmu, przewyższającego jeszcze to wszystko, co istniało przed 1848 rokiem, od tronu w. c. kr. apost. mości i zamierzają jéj wezwać, — postanowiłem połączyć się z tymi spółziomkami dążącymi do jednegoż celu.

Jako należący do grona tych mężów, stajemy teraz przed świątobliwym twoim majestatem, najpokorniéj prosząc: aby wasza c. kr. apost. mość raczył przedsięwziąć środki zgodne z wielokrotnemi oświadczeniami, mianowicie zgodne z najmiłościwszym reskryptem d. 21 lipca do sejmu węgierskiego, któreby mogły prawa narodowości najwierniejszego ludu słowackiego stanowczo oznaczyć i zabezpieczyć w sposób trwały przez właściwą ustawę.

Racz wasza ces. kr. apost. mość również pozwolić, abyśmy u nóg jego złożyli niniejsze pismo, obejmujące nasze sprawiedliwe żałoby obok próśb najpokorniejszych.

Cesarz odpowiedział następnie:

„Cieszę się z widzenia was tu jako tłómaczów uczuć mojego słowiańskiego ludu krajów węgierskich, uczciwego i wiernego we wszystkich trudnych chwilach. Zastanowię się nad waszemi żałobami i prośbami a o ile okaże się możliwem zadosyć im uczynię.

„Co się ściąga do szkół, zaskarżone przez was rosporządzenia wykonano, jak to sami przyznajecie, wbrew mojéj woli; niezwłócznie przeto rozkażę złemu zaradzić. Inne też wyłożone przez was skargi i prośby, będą roztrząśnione i postaram się o ile można domierzyć im sprawiedliwość.

Powtarzam, że widok wasz mię ucieszył.“

Peszt, 13 grudnia. Donoszą z Kołozwaru, że w przeszłą sóbotę odbyła się konferencja członków rządu, na któréj nowy gubernator hr. Crenneville ogłosił dekret zawieszający wszystkie zgromadzenia publiczne. Rzeczony dekret obowiązuje tylko komitaty Węgierskie i Szeklerskie; komitaty Saskie wolne są od jego działania. Wybory nowych komissij administracyjnych wkrótce będą miały miejsce. W instrukcjach rządowych ogłoszoną zostanie ustawa wyborcza.

Czytamy w *gazecie Dunajskiéj*: Dzienniki utrzymują, że w tych dniach przedstawiciele Francji, Rossji i Prus odbywali częste konferencje z hrabią Rechberg, w sprawie suttoryńskiéj, że Rossja domagała się o zwrót 2-ch dział zabranych Czarnogórzanom i że wymiana gońców między Wiedniem i Petersburgiem przybrała wielki ruch. Inne listy przeciwnie zapewniają, że od czasu pierwszego zapytania uczynionego przez Rossję, nie było późniejszych znoszeń się na piśmie, między ambasadą rossyjską i gabinetem wiedeńskim ściągających się do sprawy suttoryńskiéj, że nie było też żadnej konferencji z hr, Rechberg i że wymiana gońców nie jest wcale żywszą jak dawniéj. Od dawna wyprawiono jednego tylko gońca rossyjskiego i to nie do Petersburga, lecz do Warszawy.

Wiedeń, 14-go grudnia. Rada cesarstwa zawiesi znowu swoje posiedzenie. Rząd uniknie może urzędowego odroczenia, rzeczą jest bowiem niezwyczajną w ciągu kilku tygodni odraczać 2 razy zgromadzenie prawodawcze; lecz potrzeba będzie przerwać posiedzenia, aby zostawić komissjom czas do rozbioru zadań skarbowych i do wypracowania sprawozdań. Zapewniają, że izba poselska wybierze komitet z 36 lub 45 członków; rzeczony komitet podzieli się na pięć wydziałów, z których pierwszy zajmie się budżetem przychodów i wydatków, drugi środkami zrównoważenia niedoboru, trzeci długiem, czwarty środkami podniesienia wartości znajdujących się w obiegu papierów, 5-ty sprawą banku. Podobném jest do prawdy, że rada cesarstwa na niniejszym sejmie nie przystąpi do rozbioru *edyktu religijnego* wniesionego przez komissję izby poselskiéj; w tym przedmiocie bowiem życzenia rządu zgadzają się z życzeniami ultramontanów. Gabinet nie wyrzeka się nadziei pogodzenia sprzecznych dążeń, ma więc zamiar rozpocząć rokowania z papieżem w zamiarze odmiany pewnych warunków konkordatu.

Izba panów odbędzie d. 14-go posiedzenie, na którém wysłucha sprawozdania o projekcie do prawa, zabezpieczającego tajemnicę listów, wolność osobistą i nietykalność ogniska domowego. Ci co rozumieli, że izba panów prosto przychyli się do projektów zagłosowanych przez izbę poselską, byli w błędzie, dowiadujemy się bowiem, że komissje doradzają rozmaite zmiany projektów. Te zmiany głównie zmierzają do złagodzenia kar postanowionych na urzędników obwinionych o złamanie powyższych praw.

Ołomuniec, 6-go grudnia. Włosi więzieni jeszcze w tutejszéj twierdzy zostali wszyscy uwolnieni; nawet zakład więzienny zniesiono.

Peszt, 15-go grudnia. Zaszła trudność prawna a mianowicie: zaprowadzone w Węgrzech sądy wojenne działają doraźnie z zaniechaniem zwykłych form na sprawy cywilne. Użycie papieru stęplowego ma w Austrji ogromne zastosowanie, lecz w sądach wojennych przewód odbywa się na papierze prostym. Sędzia najwyższy hr. Apponyi przedstawił tę okoliczność na uwagę cesarza i otrzymał w odpowiedzi następny reskrypt:

„Uprzejmie wierni, wynikła wątpliwość czy prawo o stępiu i opłatach wpisowych, wydane 2 sierpnia 1850 r. ma obowiązywać w przewodach i sprawach sądowych króleswa Węgierskiego, od czasu potwierdzenia przez nas tymczasowych prawideł sądowych przewodów w tém królestwie wypracowanych na konferencji sędziego nadwornego (judex curiae).

Owoż, ponieważ w duchu dyplomatu naszego 20 października 1860, prawa ściągające się do opłat stęplowych i wpisowych, powinne być w zupełności utrzymane, i ponieważ potwierdzone przez nas 20 lipca b. roku, tymczasowe prawidła przewodu sądowego, nie mogły unieważniać obowiązujących ustaw skarbowych, ani znosić wyżéj wymienionego prawa stęplowego i wpisowego; oznajmujemy niniejszém, końcem uchylenia wszelkich wątpliwości, iż pomienione prawo stęplowe i wpisowe zatrzymuje zupełną moc obowiązującą w naszém królestwie węgierskiém, w niczém przecież nie nadwerężając ważności prawideł tymczasowych przewodu, wprowadzonych w tym kraju. Jakoż to nasze oświadczenie służyć powinno za niezmienne prawidło, tak co do dokumentów składanych przez strony, jako też i co do pism wydawanych przez sądownictwa. Obwieszczając was o tém postanowieniu uprzejmie wierni i rozkazując zastosować się do niego, nie przestajemy zostawać względem was cesarską naszą łaską przychylni.

„Dan w Wiedniu 1861 r.

podpisano: *Franciszek-Józef.*
Hr. Antoni-Forgach. Stefan-Papay.

Wiedeń 16 grudnia. Cesarz wyjedzie w sóbotę, t. j. dnia 21 wieczorem do Wenecji, gdzie przepędzi z cesarzową święta Bożego Narodzenia. Wczoraj odbyła się wielka rada ministrów u cesarza.

Wytoczony panu Kiraiyi, protonotarjuszowi municypalności pesztańskiéj i autorowi adresu tego zgromadzenia proces, został wstrzymany. Cesarz przebaczył mu na jego własną prośbę.

P. Kalman redaktor dziennika *Bolond Miska* został uwięziony i stawiony przed sąd wojenny.

Burmistrz pesztański wszedł z przedstawieniem do rządu o zamianę przymusowego poboru podatków przez siłę zbrojną na zwyczajny tryb tegoż poboru przez municypalność.

Dziennik wiedeński *Prassa* umieścił na czele swojego numeru, otrzymane przezeń d. 15 grudnia ostrzeżenie, za obronę izby panów. „Projekt do prawa o druku, mówi toż ostrzeżenie, obejmuje prawidła osłaniające od napaści ciała prawodawcze cesarstwa; lecz ponieważ te prawidła nie otrzymały jeszcze mocy obowiązującéj, daje się niniejsze ostrzeżenie dziennikowi *Prassa*, na zasadzie prawa 1850 roku.“

Prusy.

Berlin 17 grudnia, Gazeta Krzyżowa zdaje sprawę z poblogosławienia kościoła w Letzlingen, odbytego d. 11 b. miesiąca przy obecności króla i książąt krwi. Po spełnionym obrzędzie król kazał wezwać do zamku wszystkich znajdujących się na niém pastorów z obwodu kościelnego Gardelegeńskiego, i miał do nich, według twierdzenia Gazety krzyżowéj, czerpającéj tę wiadomość z dobrego źrzódła, następną mowę:

„W ciągu minionego lata, obierałem najczulsze oznaki miłości i przywiązania mego ludu, kiedy zbrodnicza ręka zagroziła moje życie; odbyłem później przez cały kraj pochód tryumfalny, w którym otaczały mnie nieustanne objawy ludności.

„Ale jakież są dowody wierności dane mi po uroczystościach koronacyjnych? Lud odpowiedział wyborami, jakie już gorsze być nie mogą i które głęboko zasmuciły moje królewskie serce. Wyprawieni są do Berlina ludzie skazani jako polityczni winowajcy i którym powrót do kraju tylko amnestja otworzyła.

„A jednak mój sposób widzenia będzie tenże sam i zamiary moje pozostaną niezachwiane. Wziąłem moję koronę z ołtarza boskiego i z rąk boskich i dziękuję Bogu za to niezłomne przekonanie, jakie posiadam, że otrzymałem koronę z jego boskiéj łaski; jest ona dziedzictwem szeregu wsławionych przodków, chcę ją więc zachować.“

Z drugiéj strony dziennik obwodów *Wolmirstedt* i *Neuhaldensleben* ogłasza następne obwieszczenie, które burmistrz otrzymał rozkaz, 12-go grudnia, podać do powszechnéj wiadomości:

„Kiedy naj. pan i książęta krwi, udając się do Letzlingen, 8 grudnia przejeżdzali przez nasze miasta, cechy i członkowie stowarzyszenia obrony ziemskiéj (Landwehr) zgromadziły się przy stacji kolei żelaznéj z chorągwiami i różnobarwnemi latarniami, dla powitania jego kr. mości. Król kazał im przed sobą przeciągnąć, a potém przemówił do burmistrza, polecając mu oświadczyć dzięki starym żołnierzom, popisowym obrony ziemskiéj i cechom, za przyjacielskie przyjęcie i za ozdobny orszak. Ale niestety te radośne objawy nie odpowiadają wyborom posłów świeżo odbytym w okręgu wyborczym, do którego miasto Wolmirstedt należy. Tego rodzaju radośne oznaki zmierzają do przeświadczenia o miłości i przywiązaniu do króla. Wybory powinne opierać się na zaufaniu. Ale wybory nie dowiodły zaufania w osobie królewskiéj, bo nie usłuchano instrukcji, jaką król dał swemu ministrowi spraw wewnętrznych, aby podczas wyborów unikano dążeń skrajnych; bo wybrani tu posłowie, a mianowicie jeden z nich, musi być policzony do stronnictwa postępowego, które jest miane za demokratyczne. Podobne wybory nie przyniosły królowi radości, ale niezadowolenie, to łatwo zrozumieć. Król spodziewa się, że nie istniejące teraz w nim zaufanie, objawi się później w uczynkach. Z resztą król poruczył burmistrzowi raz jeszcze podziękować miastu za chęć sprawienia mu przyjemności.

Dnia 17 grudnia. Major serbski Alimpist z 8-miu oficerami i 12 podoficerami wojska serbskiego, przybyli tu dla oswojenia się z organizacją służbową pruską.

Piszą z Poznania d. 12 grudnia do gazety *Nadbaltyckiéj*, że księżna Czartoryska, wdowa książęcia Adama zmarłego w Paryżu, udała się do króla o wolność mieszkania w księztwie Poznańskiém, gdzie zamierza osiąść przy swéj córce hrabini Działyńskiéj.

Gazeta Pruska umieściła następną notę:

Dziennik *Prassa* wiedeńska i *Gazeta Augsburska* świeżo doniosły, że gabinet berliński, lubo zawczasu urzędowie uprzedzony o kroku do jakiego Austrja ujrzała się zmuszoną przez to co zaszło w Suttorynie, niemniéj jednak uznał za potrzebne zażądać razem z innemi mocarstwami, nowych objaśnień od Austrji.

To doniesienie jest zupełnie fałszywe. Nie tylko Austrja nie uprzedziła nasz gabinet o kroku wojskowym, który miała spełnić; ale też Prusy nie uczyniły żadnego zapytania spólnie z innemi mocarstwami. Przeciwnie rzeczą jest dowiedzioną, że gdy gabinet pruski nie był zawiadomiony o wtargnieniu wojenném przez Austrję, przesłał do Wiednia pismo noszące znamię prostego zapytania, na które gabinet wiedeński dał dostateczną odpowiedź, przez oświadczenie, że ów krok uczyniony został w widoku i w granicach własnéj obrony.

Jeżeli teraz dzienniki austryjackie, a mianowicie *Prassa* wiedeńska, dołączają do swoich błędnych twierdzeń najnapastniejsze skargi na politykę pruską, ten przykład da miarę płochości, z jaką to czasopismo zwykło sądzić Prusy.

Sąd berliński wydał wyrok na 15-cie osób, pozwanych w skutek rozruchów pod czas wjazdu królewskiego do stolicy, po królewieckiéj koronacji. Z ich liczby 11-tu ukarano więzieniem od 9-ciu miesięcy do 11-tu dni. Z przewodu sprawy okazało się, że 65-ciu pachołków policyjnych raniono ciskanemi na nich kamieniami; dwóch zaś zabito, jednego postrzałem, drugiego sztyletem.

Gazeta Pruska umieszcza następne *nadesłane* uwiadomienie: „Jesteśmy upoważnieni do oświadczenia w imieniu królewskiem, że duch przemówienia najjaś. pana do duchowieństwa w Letzlingen, przemówienia obejmującego rzeczywiście szczerą przestrogę względem niektórych wypadków wyborczych, został z umysłu przesadzony a nawet skażony. Tak naprzykład wyrazy: *Wysyłają się do*

Berlina ludzie potępieni za zbrodnie polityczne i którym amnestja tylko otworzyła powrót do kraju, nie były ani dosłównie, ani w tym duchu wypowiedziane; prawda, że przy téj zręczności, przypomniano okolnik ministra spraw wewnętrznych, ostrzegający wyborców, aby unikali dwóch ostateczności.

Zaszla krwawa bójka w Rastaff, między wojskiem pruskiem i austryjackiem. Z niezmierną tylko trudnością udało się położyć koniec bitwie; wielu żołnierzy odniosło ciężkie rany.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

PARYŻ, czwartek 19 grudnia. Hrabia Albert de Pourtalès, minister pełnomocny pruski przy dworze francuzkim, umarł wczoraj, we środę wieczorem w Paryżu.

Monitor powszechny w biuletynie swoim stanowczo zbija puszczone w obieg pogłoski o zmianie ministrów.

TURYN, czwartek 19 grudnia. P. Rattazzi zażądał uwolnienia siebie od urzędu prezesa izby poselskiéj z powodu niezdrowia. Izba wynurzyła żądanie, aby p. Rattazzi zachował nad nią przewodnictwo aż do końca obrad.

WIEDEN, czwartek 19 grudnia. Na dzisiejszem swojém posiedzeniu, izba panów postanowiła przystąpić do rozbioru budżetu i powiększyć do liczby 20 osób swoję nieustającą komissję skarbową. P. Schmerling oznajmił przedstawienie budżetu w tych samych wyrazach, jak w izbie poselskiéj.

LONDYN, sobota 21 grudnia. Zakład Reutera podaje następne wiadomości z Bernu z d. 20 grudnia:

Rada związkowa miała udzielony sobie okólnik ministra spraw zagranicznych francuzkich, w którym powiedziano, że rząd francuzki uważa uwięzienie panów Masson i Slidell za czyn przeciwny zasadom, które należy poczytywać za istotne dla bezpieczeństwa flag neutralnych i że zdawało mu się być pożytecznem objawić to mniemanie gabinetowi waszyngtońskiemu, dodając doń swoje uwagi dla skłonienia Stanów Zjednoczonych do nieuchronnych ustępstw.

LONDYN, sóbota 21 grudnia. Ranna poczta zaprzecza, aby minister amerykański, umocowany w Londynie, miał otrzymać depeszę tchnącą pokojem; lecz twierdzi, że depesza wysłana do lorda Lyons przez gabinet angielski, została zredagowaną w duchu bardżo umiarkowanym.

Przegląd miejscowy.

WILNO.

POSIEDZENIE KOMMISSJI ARCHEOLOGICZNEJ.

Dnia 11 b. m. odbyło się dwunaste z kolei, zwyczajne posiedzenie komissji archeologicznéj pod przewodnictwem prezesa hr. *Eustachego Tyszkiewicza* i w obecności 18 członków rzeczywistych, honorowych i współpracowników. Prezes zagaił posiedzenie następującem przemówieniem.

„Zagajając dzisiejsze dwunaste i razem ostatnie w tym roku posiedzenie, winien jestem zdać sprawę przed przezacnem towarzystwem naszem, ze stanu ogólnego jak samego towarzystwa tak i połączonego z niem Muzeum. Dzięki Opatrzności, pomimo rozmaite przeszkody i przyczyny od nas niezależne, stan ten nie jest bynajmniéj gorszy od tego jakim był w roku minionym.

„Opłakiwać nam potrzeba kilka strat boleśnych, jakiemi Opatrzności podobało się nas dotknąć. Michał Homolicki były profesor Uniwersytetu Wileńskiego szereg ich otworzył. Już w gronie naszem czytane były przez dostojnego professora Adamowicza niektóre ustępy życiorysu tego znakomitego męża. Pozostałe w rękopismach jego prace wręczone zostały szanownemu współkoledze naszemu p. Adamowi Kirkorowi, od którego Towarzystwo z upragnieniem dziś zdania sprawy oczekuje. Drugim z rzędu był hr. Tytus Działyński, którego imię grono członków naszych zdobiło. Wzbogacił on wydaniami swojemi bibljotekę naszę i z całych swoich zbiorów, pewnie najbogatszych na całéj ziemi polskiéj w Kórniku, dozwolił korzystać Towarzystwu naszemu. Wdzięczność mu więc największą i cześć popiołom jego niesiemy, lubo słabe są naszéj prowincji żale, bo strata tego znakomitego człowieka do strat całego narodu należy.—Téj wiosny upadły na zdrowiu pożegnałem tu jeszcze mojego zacnego przyjaciela, pełnego życia i zdrowia Ignácego Chodźkę. Wracając z wód, na drodze dowiedziałem się o jego śmierci. Nieznajduję słów dostatecznych dla opisania gorzkiego żalu, jakim mnie wiadomość ta przejęła. Któż nie zna jego Obrazów Litewskich i któż ich nieuwielbia. Już życie i prace jego szczegółowie są opisane. Ja tylko szczycąc się przyjaźnią i blizką z nim zażyłością najwięcéj z jego zgonem straciłem, bo nie było żadnéj chwili przykréj lub trudnéj do zniesienia, w któréj bym jego rady niezasięgał, a w téj dziwnéj jego prawdzie i prostocie ducha, nie znajdował największéj pociechy w skołatanem życiu i największéj ulgi w cierpieniach. Oby duch twój, który w twych pracach orzeźwał serca Litwinów, który weń wlewał najdroższe dobra z swego twórczego źrzódła, bo miłość i przywiązanie do ziemi rodzinnéj, oby zawsze czuwał nad nami i za grobem jeszcze, zacny Litwinie, nierozerwał tych związków, które nas dotąd ożywiały.

Tysiąc rubli srebrem rocznie z podskarbstwa Państwa assygnowane, połączone z roczną opłatą członków Towarzystwa, postawiły nas zupełnie w stanie niezależnym. Obowiązkiem jest moim przedstawić wam panowie budżet roku teraźniejszego.

Pomimo wielu zaległych opłat od członków:

Przychod w roku 1861 wynosił:

1.)	Ze skarbu	874 rub.	99 kop.
2.)	Z opłat od członków. . .	710 —	50 —
		1585 rub.	49 kop.

Rozchod w 1861 roku.

A.)	Na deficit z roku przeszłego	88 —	64 —
1.)	Na pensje konserwatorowi, kancellarji i służbie . . .	775 —	— —
2)	Drzewo opałowe	50 —	24 —
3)	Światło	9 —	69 —
4)	Rzeźbiarzowi Stehlikowi za Swiatowida i Kochanowskiego	62 —	50 —
5)	Nabycie książek, pargaminów i transport z Berlina . . .	43 —	27 —
6)	Pólki i najęcie krzeseł . .	9 —	60 —
7)	Stolarzowi Rodziewiczowi za 12 katederek i stół do bibljoteki	290 —	— —
8)	Wydatki kancelaryjne i na utrzymanie czystości . . .	28 —	75 —
9)	Podróż konserwatora dla sprowadzenia kollekcji owadów	64 —	59 —
10)	Reparacja dachu . . : .	13 —	— —
11)	Kominiarz	3 —	— —
12)	Reparacja różnych przedmiotów i opatrzenie pieców . .	24 —	— —
13)	Długi szklarzowi i sukiennikowi	34 —	— —
14)	Aręda Gimnazium	60 —	— —
15)	Witryny do owadów . . .	24 —	— —
16)	Grodzieńskiéj Izbie dóbr Państwa zwrócono za transport posągu bronzowego . . .	20 —	— —
		1600 —	28 —

W tym roku odwiedzających Muzeum mniéj było niż zwykle, z powodu fabryki, jaka się w murach naszych odbywała, gdyż zaledwie 1151 osoba Instytucję tę odwiedziła. Z tych męszczyzn było 4790, dam 1361.— Powinieniem tu wspomnieć o zaszczytnych odwiedzinach Muzeum téj wiosny pzzez J. C. W. Wielkiego Księcia Michała Mikołajewicza.

Przejdźmy teraz do darów, jakie w tym roku wzbogaciły nasze Muzeum. Ofiarujących osób było 237; przedmiotów ofiarowanych było 13,731. Do znaczniejszych darów należą:

1) Od jw. jenerał adjutanta Nazimowa dawna chorągiew miasta Wilna.

2) Kollekcja konch professora Warszawskiéj Akademji Konstantego Gorskiego exemplarzy 1,324.

3.) Kollekcja owadów barona Grossa ex. 10,000.

4.) Książek przybyło tomów 803.

5.) Nabyto od cechu garbarskiego trzy księgi przywilejów, jedną pieczęć, dwa dyplomata i dwa buzdygany.

6.) Pan Karol Bayer ofiarował odcisk drzwi Bolesławowskich z Katedry Gnieźnieńskiéj,

Muzeum nabyło: kollekcję płazów z 100 ex.
„ grzybow z 109 ex.

Niemogę nie zwrócić tu uwagi towarzystwa na gorliwość zacnych Litwinów, którzy gdziekolwiek i z jakichkolwiek będąc powodów oddaleni, niezapomnieli o zbiorze naukowym miejsca pierwiastkowego swego wychowania, Wilna. I czy Kukiel Bronisław z Japonji, czy Małachowski Antoni z Saratowa, Bakszewicz Mikołaj z kopalni jenissejskich w Syberji, Zimodro z brzegów Kaspijskiego morza, ksiądz Przyjałgowski z Kronsztatu i tylu innych, wszyscy oni imiona swe w liczbie dobroczyńców naszéj Instytucji na zawsze zapisali. Im to będziemy wdzięczni, za pomoc jaką w usiłowaniach naszych przynieśli; bo nigdy celem naszych starań być nie przestanie: dopomaganie zbiorami naszemi uczącéj się młodzieży w braku zupełnym gabinetów przy Wileńskim naukowym okręgu.

W teraźniejszym roku na posiedzeniach przeczytanych było ośm rozpraw historycznych i jedna z nauk przyrodzonych.

Byliśmy w tym roku w ciągłych i nieprzerwanych związkach z towarzystwami naukowemi jak następuje:

Estońskiem naukowem w Dorpacie.
Historycznem i starożytności w Rydze.
Cesarską Biblioteką w Petersburgu.
Cesarskiem Archeologicznem Towarzystwem tamże.
Kijowską Archeograficzną Komissją.
Towarzystwem Historycznem i starożytnem w Odessie.
Muzeum w Pradze.
Towarzystwem Naukowem w Moguncji.
Towarzystwem Naukowem w Zgorzelicach (w *Górnych* Łużycach).
Towarzystwem Styrijskiem w Gracu.
Towarzystwem Kraińskiem w Lublanach (Lajbach),

Prace kommissji ograniczają się w tym roku na wydaniu opisania Dźwiny przez Hr. Adama Platera, na zupełném prawie ukończeniu druku drugiego tomu Skarbca Daniłowicza i druku Księgi o gotowości wojennéj z rękopismu naszéj bibljoteki, kosztem Hr. Włodzimierza Platera. Winienem tu wspomnieć, że egzekutor ostatniéj woli ś. p. księdza Kazimierza Lenartowicza Pijara, znakomitego niegdyś professora Akademji Duchownéj Wileńskiéj. nadesłał na ręce szanownego członka naszego p. Jana Sidorowicza 200 r. sr. przekazanych testamentem zmarłego, na powiększenie funduszów wydawnictwa dzieł Daniłowicza.

Czytelnia publiczna przy bibliotece naszego Towarzystwa jest już urządzona zupełnie. Okoliczności od nas niezawisłe wstrzymują jéj otwarcie. Pan Kurator okręgu naukowego rozkazał oddać nam salę przytykającą do gmachów Muzeum dla umieszczenia w niéj bibljoteki towarzystwa. Będzie to dla nas wielka dogodność oddzielić księgozbiór od zbiorów Muzeum, z któremi dziś niewłaściwie jest połączony. Da Bóg i trudności w urządzeniu téj sali pokonane zostaną, a księgi dotąd uzbierane przydadzą się wszędzie i zawsze, bo dotąd nigdy i nigdzie w krajach oświeconych książka niepotrzebnym sprzętem nie była.

Zamykając to sprawozdanie krótkie, którego szczegóły przedstawione w urzędowym raporcie miejscowéj władzy Sekretarz Naukowy na następnem posiedzeniu udzielić wam szanowni panowie nie zaniedba, pozwalam sobie złożyć najczulsze moje podziękowanie wszystkim współkolegom, którzy w tegorocznych pracach udzielić mi swéj pomocy raczyli i z rzewnem uczuciem wdzięczności zachowam w mém sercu pamięć tych wszystkich ofiar i wytrwałéj pracy, którym Muzeum nasze swój byt i rozwój zawdzięcza."

Potém po odczytaniu protokołu przeszłego posiedzenia, zabrał głos rz. czł. A. H. Kirkor i wywiązując się z danego sobie przez Towarzystwo polecenia, zdał sprawę z rozpatrzenia rękopismów pozostałych po ś. p. professorze Homolickim w obszernym artykule, który tutaj w całości umieszczamy:

„W liczbie rękopismów pozostałych po ś. p. prof. Homolickim, jednym z najważnieszych i najbardziéj interesujących nie tylko dla archeologa, ale i dla każdego miłośnika naszego grodu rodzinnego, jest bez zaprzeczenia dzieło pod nadanym mu przez ś. p. Homolickiego, we własnoręcznéj notatce jego na osóbnym szpargale spisanéj, tytułem następującym: *„Fragment z historji kościoła Katedralnego Wileńskiego."* Treść tego dzieła oznaczona przez samego autora następnie: grób, nagrobek, i ołtarz Witolda w staréj katedrze Wileńskiéj. Inne jego wspomnienia i nadania w tym kościele. Ustępy i dodatki w związku z niemi, albo w zbliżeniu zostające." Na okładce i w kilku innych miejscach rękopism ten nosi ogólny tytuł: *„Fragmenta Witoldowskie,"* jak i za życia ś. p. Homolicki w rozmowie zawsze tę pracę nazywał.

Pamiętamy dobrze początek i wzrost stopniowy téj mozolnéj pracy ś. p. Homolickiego. Był to mąż wielkiéj nauki, wielkiego serca; ale nieubliżymy jego pamięci, skoro wynurzymy zdanie, że zbywało mu na potędze twórczego genjuszu. Był to głęboki, sumienny i nadzwyczaj pracowity badacz dziejów ojczystych; pomimo jednak wielkiéj nauki i najrozleglejszych wiadomości, mało zostawił nam prac samoistnych, bez szczególnéj jakiéj pobudki napisanych; wszystko bowiem co wypracował, nazwaćby można raczéj krytyką, chociaż krytyką nieraz głębiéj i jaśniéj rzecz wyświetlającą, niż samo dzieło obrane za przedmiot rozbioru. Wilno Kraszewskiego, zrodziło długi szereg artykułów w Wizer. i Roztrz. Nauk., które razem zebrane utworzyćby mogły spory tom; a kiedy już zabrakło wątku do dalszéj pracy, ś. p. Homolicki wiele kart napisał krytykując i poprawiając własne poprzednio przez siebie wypowiedziane zdania. Tak było i ze wszystkiemi jego pracami: pobudka do wprawienia w ruch tego zacnego umysłu leżała zwykle zewnątrz niego.

Owoż i pobudką do napisania w mowie będącego Fragmentu była następująca okoliczność. Kiedy w r. 1851 dostojny nasz prezes powziął szlachetną myśl wskrzeszenia pomnika Witoldowi—chodziło o dokładne oznaczenie miejsca, gdzie mianowicie ten pomnik ma być wzniesiony? Hr. Eust. Tyszkiewicz udał się z prośbą do prof. Homolickiego, i to właśnie zrodziło myśl głębszego zbadania przedmiotu. Pobudzony do działania, chociaż w ciągu lat dwóch miejsce dokładnie było oznaczone i sam pomnik już je zajął d. 27 maja r. 1853,—ś. p. Homolicki nieustawał w badaniach, praca jego zolbrzymiała i oto mamy przed sobą spory rękopism sumiennych, nader ciekawych i nie jedną kwestję rozstrzygających studjów z dziejów grodu naszego.

Wszakże nad wszelki wyraz sumienny autor uważał tę pracę jeszcze za niedostatecznie wykończoną i zostawił ją bez należytego uporządkowania i przepisania, gdyż ciągle snadź aż do końca myślał o jéj udoskonaleniu.

Rękopism ten składa się z 211 dużych, niesposzytych półarkuszy, oprócz kilkuset dodatków, not, przypisów na osobnych szpargałach. Wiele stronic przekasowano, zapewne w zamiarze przerobienia, co jednak do skutku nieprzyszło.

Po ścisłém przejrzeniu całéj téj pracy, możemy ją podzielić na XI rozdziałów i podać treść jéj jak następuje:

Rozdział I. Miejsce grobu Witolda i ołtarza ś. Michała. Ołtarz i nagrobek Witolda. Ołtarz Witoldowski Bożego Ciała. Położenie jego nie w kaplicy, lecz w głównym gmachu kościelnym. Zniknienie nagrobka i ołtarza Witolda. Dwie uchwały kapitulne o jego wznowieniu. Co się stało ze szczątkami bohatera?

Rozdział II. Uposażenie ołtarza Witoldowskiego. Ołtarz św. Krzyża, albo dziesięciu tysięcy męczenników w pośród kościoła, wznowiony przez Walerjana biskupa. O kaznodziejach katedralnych—biskupim i królewskim. Ołtarz Witoldowski był tylko jeden i pierwiastkowie jedna tylko altarja. Przyczyny zmieszania go z ołtarzem ś. Krzyża pośród kościoła. Kaznodzieja kapitulny.

Rozdział III. Kapelan Witoldowski ś. Michała. Kaplica Januszowska.

Rozdział IV. Ustęp o tarczy herbownéj pod kaplicą Januszowską znalezionéj. Domysł o trumnie biskupa Jana z książąt lit.

Rozdział V. Psałterzyści Witolda. Msza codzienna i co tygodniowa, solenne anniwersarze za duszę Witolda. Obraz Witolda w dawnéj katedrze Wil. Ustęp o jéj ostatniem przebudowaniu.

Rozdział VI. Kaplica Gasztoldowska i plac dawny zajęty przez marmurową kaplicę ś. Kazimierza.

Rozdział VII. Chorągwie zwycięzkie w dawnéj katedrze zawieszone. Czy były w ich liczbie przyniesione przez Witolda z bitwy Grunwaldzkiéj? Ustęp o miejscu zgonu i o latach wieku św. Kazimierza królewicza. Chorągiew uwielbienia ś. Kazimierza wyznawcy.

Rozdział VIII. Nadanie Witolda dla kapituły. Kanonik wojewoda. Niektóre dawne opłaty i daniny. Czy Witold z gruntu odbudował katedrę Wileńską?

Rozdział IX. O najdawniejszych sprzętach katedry Wileńskiéj zaginionych, ze szczegółowym wielu tych, oraz i późniejszych sprzętów opisem.

Rozdział X. Sprzęty Gasztoldowskie. Monstrancja Gieranońska, nagrobek Wojciecha Gasztolda.

Rozdział XI. Dawne ubiory święte katedry Wil. z daru panującéj rodziny, dochowane po koniec XVI wieku.

Samo to pobieżne wyliczenie trześci rozdziałów Fragmentu, przekonać może, jak jest ważnym ten nabytek dla archeologji krajowéj.

Niepodobna nam tu wchodzić w drobiazgowy rozbiór dzieła; przytoczymy kilka tylko szczegółów, zawierających nowe w dziedzinie historji lub archeologji odkrycia, lub sprostowania dawnych opisów i mniemań naszych historyków.

Zacznijmy od najważniejszego zadania całego dzieła, a mianowicie w jakiem miejscu w katedrze Wileńskiéj pogrzebiony został W. ks. Witold? Zasłużony nasz badacz dziejów litewskich Teodor Narbutt, opierając się na kronice lit. Bychowca, wskazał dokładnie, że zwłoki Witolda spoczęły w katedrze, w chórze kanoniczym, po lewéj stronie, blizko drzwi zakrystyjnych (Dz: Nar. Lit. t. VII. Dod. XII., 137); ale nie dla wszystkich jasném było, gdzie się podówczas mieściły zakrystja i chór?—Kraszewski w hist. Wilna (T. II, 228) powiada, że Witold pogrzebiony w *kaplicy* zwanéj altarją ś. Michała archanioła; lecz i to wcale niewyświetlało rzeczy. Dopiéro praca Homolickiego rozjaśnia to wszystko, a mianowicie, że Witold pogrzebiony *nie w kaplicy,* lecz w głównym gmachu kościelnym, przy ołtarzu ś. Michała, w chórze, na lewéj stronie, wedle drzwi zakrystji, przy grobie żony swéj Anny, w którym za życia jeszcze dla siebie samego Witold miejsce wiecznego spoczynku wybrał. Miejsce to przypada, podług skazówek dziejów kapitulnych i świadectwa kronikarza litewskiego, w południowéj części prezbiterjum, na boku epistoły ołtarza Bożego Ciała i bliżéj ku środkowi wielkiego ołtarza, pomiędzy pierwszą i drugą parą filarów kościelnych. Nie możemy tu niezwrócić uwagi, że Homolicki, opierając się na kronice Lit. przytoczonéj przez Narbutta, a nadto dodając, że opowieść kronikarza stwierdza się zapisem Witolda na dobra Ihumenów, tém samém uznaje autentyczność wspomnionéj kroniki, podawaną w wątpliwość przez niektórych naszych historyków.

Opowiedziawszy smutne koleje kościoła katedralnego i kilkakrotne niszczenie pomnika Witolda, Homolicki ze zgrozą mówi o krzywdzącéj, a tak szeroko rozpowszechnionéj wieści, że nawet niektórzy pisarze uwierzyli w jéj prawdziwość, i na téj chwiejnéj podstawie obwiniali kapitułę i W. Gucewicza za zniszczenie jakoby nagrobka Witolda w czasie ostatniéj restauracji katedry. Dziwna, że powodem do tego posądzenia była wzmianka opisującego wizytę katedry Wil. w r. 1828, zawierająca niesłuszne oskarżenie kapituły, któréj tenże wizytujący był członkiem, i Gucewicza, który tak zaszczytnie krajowi się zasłużył. Następnie, podając ciekawe szczegóły o losach, jakie spotkały pomniki Witolda, aż do ostatniego przebudowania katedry, Homolicki wpada na następujący pożądany wniosek: „Jeżeli trumienka była głęboko wmurowana, nie traćmy wszelkiéj otuchy, że kości wiekiego Witolda jeszczeby i dotąd w ścianie kościelnéj tkwić mogły. Pocieszajmy się myślą, że olbrzym Righiego stoi tylko na straży szczędów olbrzymiéj sławy bohatera, i nigdy już nie dopuści, żeby je świętokradzka ręka znieważać miała!"

W dalszym ciągu spotykamy ciekawe szczegóły o zwłokach ś. Kazimierza. Wiadomo, że niektórzy z historyków twierdzą, jakoby zwłoki ś. Kazimierza królewicza, przed wystawieniem nowego dla nich przybytku, były na czas pewny przeniesione do zamku Miednickiego. Inni znowu, że Kazimierz ś. umarł jakoby w Grodnie. Homolicki, opierając się na dziejach kapitulnych, na pismach Kojałowicza, we dwadzieścia lat tylko późniéj pisanych po wprowadzeniu ciała do nowego przybytku (Miscellanea, 1650), w końcu na znanéj mowie Sarbiewskiego, stanowczo zaprzecza jednemu i drugiemu twierdzeniu. Że ś. Kazimierz umarł w Wilnie, dowodnie przekonywa wyżéj wspomniana mowa Sarbiewskiego, z któréj Homolicki przytacza następujący wyjątek: „uwielbiany książe nawiedzi znowu (przy obnoszeniu ciała po mieście) rodzinny pałac królów, który cnotliwem pobożném i nieskalanem życiem, a świątobliwym *zgonem* ubłogosławił i poświęcił." Nie mniéj też głębokie badania i wyświetlenie prawdy co do lat wieku ś. Kazimierza i innych szczegółów jego życia, kanonizacji, przeniesienia zwłok, w końcu saméj kaplicy w kat. Wil. napotykamy w téj pracy Homolickiego.

Nigdzie nieznajdziemy tak ciekawych i ważnych szczegółów o *chorągwiach* wojennych, które dawniéj złożone były w katedrze, a których śladu dochodzi autor w opowiadaniu powziętém przez Narbutta, za młodych lat jego od proboszcza ś. Jańskiego kościoła, do którego, w ciągu restauracji katedry, przeniesione było jéj nabożeństwo z częścią dawnego sprzętu; Homolicki bowiem jest przekonany, że owe zbutwiałe i poszarpane szmaty chorągwi wojennych, w zamczystéj szkatule pod koniec zeszłego wieku szczególnym trafem otwartéj, znalezione, niczem inném być niemogły, chyba szczątkami znaków bojowych, nadaremnie przez biskupa Jerzego Tyszkiewicza i kapitułę wyszukiwanych.

Znikły one podczas zajęcia zamków Wileńskich od r. 1655 do 1661. W ciągłéj prawie kolei późniejszych niepowodzeń, zamieszek, lub odrętwiewia krajowego, zapomniano o tych świadkach pomyślniejszéj i pełnéj chwały przeszłości. Opisując te szczęty chorągwi, Narbutt wspomina o brodach krzyżackich z bitwy Grünwaldzkiéj, które na rozkaz Witolda pozdzierano i na sznur jedwabny ponizano, a których ślady były pomiędzy szczętami chorągwi,—Homolicki wpada na domysł, że to mogły być włosienie od rozpadłych buńczuków, które splątane i w oddzielne kosmy skłębione, bardzo łatwo nakształt bród krzyżackich, siwych, płowych i ryżych wyglądać mogły. Wieść o zdzieraniu bród i zawieszaniu ich w Wilnie i na zamku Krakowskim, jak to Schuetz, Kotzebue i inni pisarze niemieccy dowodzą,—Homolicki przypisuje nienawiści niemieckiéj ku Polakom. To samo prawie zdanie o mniemanych brodach, wyczytaliśmy późniéj w pięknych *Szkicach historycznych* Karola Szajnochy, chociaż żaden z obu piszących o pracy drugiego nie wiedział. Jestto fakt bardzo chlubnie przemawiający na korzyść przenikliwości historycznéj równie Homolickiego jak i Szajnochy.

Rzadkie dziś i mało jest znane dziełko *Kwiryna Knoglera* austryjaka, dawniéj dworzanina kardynała Jerzego księcia Radziwiłła, wielbiciela biskupa B. Wojny, panegirysty jezuitów, a co dziwna, zarazem professora logiki i wymowy w szkole Wileńskiéj wyznania helweckiego i przyjaciela Andrzeja Wolana. Homolicki szeroko mówi o tym niepojętym człowieku i o dziele jego *Teatrum* świętego Kazimierza.

W żadném piśmie niema tak szczegółowego opisu wprowadzenia chorągwi i ogłoszenia kanonizacji ś. Kazimierza 10 maja 1604. Ciekawy to opis, dokładnie malujący ów wiek i jego zwyczaje. Mamy tu cały program processji do kościoła ś. Stefana i na powrót; opowieść o bocianie, który się zjawił na Rudnickiéj ulicy, a spuściwszy się po nad samą chorągiew i przez chwilę na jéj wierzchołku przysiadłszy, przeleciał zwolna po nad miastem *wskazując drogę świętemu pochodowi;* wreszcie, co najciekawsza, aż 3 dyalogi, którym (mówi Homolicki) w ogólności brak natchnienia poetyckiego, lecz za to dostatek wszystkiego, co dziś odstręcza nas i gniewa, dziwaczne zespolenie i zmięszanie rzeczy świętych ze światowemi, pojęć chrześcijańskich z wymysłami pogańskiéj mytologji. Jeden z tych dyalogów był wyprawiony na tarasie bramy Rudnickiéj, a w nim główną grało rolę *uosobione Wilno,* w postaci niewiasty. Ta występowała zrazu smutna, obleczona w tragiczną powłoczystą szatę, i opłakiwała niedolę kraju. Ale następnie pocieszona przez przybyłych aniołów, którzy zapewnili, że Bóg, za pośrednictwem ś. Kazimierza, a przejednany szczerą pokutą i poprawą mieszkańców, zdarzy pomyślniejszą przyszłość krajowi, wdziewa świetną szatę godową od złota, pereł i kamieni, a z wiankiem kwiecistym na głowie, szybko się spuszcza z Rudnickiéj bramy, wskazuje wóz tryumfalny z zaprzęgiem w kwiaty i wieńce ustrojonym, którym zwinnie kierując, przewodniczy w dalszym pochodzie. Knogler na serjo upewnia, że *Wilno jak najdoskonaléj rolę swą odegrało!*—Homolicki przytacza następny pocieszny ustęp z opisu Knoglera: „Trzebaż mi się rozwodzić, jaką miał mowę Lew Sapieha. odbierając w imieniu króla z rąk Grzegorza Święcickiego kanonika listy apostolskie i chorągiew chwały ś. Kazimierza?—Mówi z mocą i powagą, jak lew; roztropnie, jak senator; wybornie i ozbobnie, jak kanclerz; a czy mądrze, *sapienter?*— oto już ani pytaj: bo nie darmo zwał się *Sapieha!*"—Homolicki radzi, ażeby dziełko Knoglera, dla wielu szczegółów, stan owoczesny miasta i kraju charakteryzujących, oraz znamion ogólnych wieku, przełożone zostało na język polski.

Do rzędu wielu kwestij historycznych, które autor rozstrzygnąć usiłuje, zaliczyć należy pytanie: czy rzeczywiście Witold z gruntu odbudował katedrę Wileńską? Narbutt, opierając się na źrzódłach krzyżackich, pisze, że kościoł katedralny spłonął do szczętu wraz z zamkiem w roku 1398; Witold dźwignął nowy, piękny, w gotyckim stylu w roku 1407. Homolicki, nieznajdując o tém wyraźnéj wzmianki w aktach kapitulnych—zaprzecza zupełnemu odbudowaniu kościoła, sądząc, że pożar był tylko uszkodził, lecz niezrujnował go do szczętu. Jednakże sam autor ze zwykłą sumiennością mówi, że akta kapitulne zaczynają się dopiéro od wieku XVI, że w tychże aktach późniéj mianują zawsze Witolda *pierwszym katedry Wileńskiéj fundatorem,* tak, że ostatecznie kwestji téj za rozstrzygniętą uważać nie możemy.

Sporządzony przez Homolickiego gruntowny i dokładny opis sprzętów katedralnych zaginionych, oraz przechowanych do dzisiejszych czasów, dla archeologji krajowéj ma nader wielkie znaczenie. W żadném dziele o Wilnie nic podobnego nieznajdziemy.

Pod koniec jeszcze XVI wieku było w skarbcu katedralnym 230 naczyń i sprzętów, srebrnych i złotych. Autor szczególną zwraca uwagę na te, o których z herbów, napisów, lub innych wskazówek dójść było można, że z daru wielkich książąt i królów albo ich małżonek niezawodnie pochodziły. Sprzętom Gasztoldowskim, monstrancji Gieranońskiéj i nagrobkowi Wojciecha Gasztolda poświęcono w téj pracy osóbny rozdział, zawierający nader ciekawe studja.

Te kilka szczegółów, sądzę, że dostatecznie przekonać potrafią, jak jest ciekawą i nauczającą praca ś. p. Homolickiego. Ale dla archeologji i dziejów grodu naszego jest to skarb, nad który w tym przedmiocie droższego mieć nie możemy. Trzeba było kilkudziesięciu lat życia, i takiego życia, jakie pędził ś. p. Homolicki, w pracy, samotności, z nauką i dla nauki, ażeby być zdolnym do skreślenia tego pięknego obrazu przeszłości naszéj, do wydobycia na jaw tylu wspomnień, tylu pamiątek, które czas, rozruchy, ciemnota, a nieraz i zła wola przez tyle wieków niszczyły. Homolicki dla Wilna był najpotężniejszą dźwignią wiedzy archeologicznéj. Jeżeli w Wizer. i Roztrz. Nauk. postrzega-

my niekiedy wątpliwości, wahanie się w zawyrokowaniu;— w niniejszém dziele widzimy męża, który z powagą i godnością mistrza kreśli nam dni ubiegłe, z dobroduszną naiwnością, właściwą tylko tak wysoce ukształconym charakterom i takiéj prostoty i zacności duszy, wyznaje czego niewie, a czegoby nauczyć się pragnął, śmiałym rylcem kreśli nam takie zabytki, o których istnieniu już prawie nikt niewiedział. Piękna to spuścizna dla nas, dla naszego towarzystwa, którego ś. p. Homolicki był członkiem, stale najgorliwszy biorąc udział we wszystkich dążnościach naszych, sprzyjając nam z głębi serca i nigdy i nikomu nieodmawiając swoich rad i uwag.

Umiejmy więc uszanować tę piękną pracę pośmiertną i nieszczędźmy usiłowań, ażeby o ile można najrychléj wyszła na widok publiczny.

Prócz téj drogocennéj puścizny, chcę tu powiedzieć jeszcze słów kilka o innéj pośmiertnéj pracy Homolickiego, któréj szczęśliwym posiadaczem zostałem. Jest to spory artykuł p. t. *„Kilka wspomnień o Józefie Franku,“* z 227 str. arkuszowych się składający, na czysto przepisany, przejrzany i poprawiony przez samego autora. Pracę tę przeznaczył był Homolicki do wydawanéj przezemnie przed kilku laty *„Teki Wileńskiéj;“* lecz po zamknięciu tego pisma zostawała u autora i dopiéro po śmierci jego, wręczoną mi została przez zacnego przyjaciela zmarłego prof. A. F. Adamowicza. Pod skromnym tytułem *Kilka wspomnień* wiele tu się zgromadziło ciekawych szczegółów do historji miasta Wilna i byłego uniwersytetu Wileńskiego. Praca ta pod względem naukowym niższą jest daleko od poprzedniéj, lecz dla większości czytelników, niewtajemniczonych w archeologję, daleko więcéj mieć może ogólnego interesu. Obie zaś te prace połączone i wydane razem stanowiłyby spory tom, wielce wzbogacający piśmiennictwo krajowe.

Jeżeli przełożenie moje zgadzać się będzie z zamiarami czcinajgodniejszego naszego przezesa i całego szanownego grona,—chętnie przyjmę na siebie redakcję i wydanie obu tych prac w ciągu następnego 1862 roku, cały dochód jaki być może z wyprzedaży, przeznaczając na korzyść towarzystwa.

Do Fragmentu Witoldowskiego uważałbym za właściwe a nawet konieczne dodać wszystkie dokumenta tyczące się wznowienia pomnika Witoldowi w r. 1853.

Jeszcze jedna uwaga.

Człowiek, który całe życie poświęcił wyłącznie nauce, który przez lat przeszło 20, po wyjściu z grona uniwersytetu, oddawał się zbadaniu przeszłości miasta rodzinnego, a w pracach swoich zostawił piękny wzór do naśladowania, człowiek taki już z tego jedynie względu godzien jest zaiste, ażeby pamięć jego na zawsze pozostała w kraju rodzinnym. Ale Homolicki nie samemi tylko wysokiemi zaletami pisarza i uczonego zasłużył na chlubną o sobie pamięć; wzniosłe jego zalety człowieka-chrześcijanina, dopominają się również uznania, i grzechemby było, nieprzekazać potomności tych wzorów cnoty, prawdy i miłości, jakie zostawił po sobie. A jednak, pamiętamy przecie, jakie to zdziwienie było wielu, tu nawet w Wilnie, kiedy umarł Homolicki. Kto to jest? co on zrobił? za co tak chwalą? tyle ludzi na pogrzebie? sam biskup celebruje! pytano z dziecinną ciekawością. Byli tacy, którzy, samotnika nigdy w życiu niewidzieli. Zaprawdę, kto za życia nie szukał chwały, godzien potrzykroć być uwielbionym po śmierci!

Kurjer Wileński ogłosił piękny, wzniosły ustęp z młodości Homolickiego, mistrzowskiém piórem Mikołaja Malinowskiego skreślony.

W téj izbie posiedzeń naszych słyszeliśmy wiele pięknych ustępów tego pięknego żywota, przez szanownego profesora Adamowicza opowiedzianych. Ale tego wszystkiego zbyt jeszcze mało. Homolicki zasługuje na szczegółowy życiorys, dokładne ocenienie prac jego, dotąd dla wielu z imienia nawet nieznanych, bo na żadnéj się niepodpisywał.

Nikt nam oprócz czcigodnych kolegów, Malinowskiego i Adamowicza, tyloletnich przyjaciół zmarłego, takiego życiorysu dać nie może.

Taki życiorys, dodany do prac ś. p. Homolickiego, uzupełni dzieło, a wydaniem jego towarzystwo nasze spełni obowiązek, jaki nań wkłada poczucie sprawiedliwości i uznanie zasług i cnót zmarłego członka.“ (d. n.)

PRZEGLĄD ROLNICZY.

Niektóre jeszcze szczegóły z wystawy tegoroczněj w Leeds.—Rezultat ze sprawozdania domu handlowego w Kaliszu.—Drzewo ogniotrwałe.—Zastosowanie fotografji do rękodzieł.—Nowy rodzaj kół u parowów.—Kocioł parowy wirujący.—Roztwór do konserwowania mięsa.—Stan handlu zbożowego w Wilnie.

Główne zadanie obecnéj chwili w rolnictwie, jest jak można najobszerniejsze i w najkrótszym czasie rozpowszechnienie zastosowania pary do robót gospodarskich. Wystawa w Leeds właśnie położyła sobie za cel odpowiedzieć temu zadaniu w dwóch kierunkach: 1) Niektórzy mechanicy dowiedli, że za pomocą jednych tylko szerokich dzwon u kół opatrzonych burtami, lokomobil może postępować bez relsów po każdém, byleby nie nazbyt wilgotnym, grzązkim gruncie, z znaczną szybkością bo robi $\frac{1}{4}$ mili w godzinę. Właśnie nowo urządzony lokomobil Tongsworta jak nie mniéj i parowy pług Fowlera, poruszały się na przód i w tył po roli, robiąc dość nawet raptowne zwróty i wykonywały robotę z dokładnością zadawalniającą wszystkich znawców. Szczególniéj okazał się zadawalniającym wszelkie żądania lokomobil Tongsworta ze Skirbeku w Lincolnshire.

Drugiem głównem zadaniem była uprawa pól za pomocą pary.—John Fowler, który odebrał w przeszłym roku premjum 500 funtów szterlingów, wziął i w tym roku z pięciu naznaczonych premij cztery. Jego system w ogólności odznacza się tém, że do niego może być użyty każden lokomobil, oraz że za pomocą przyrządów Fowlera można uskuteczniać oprócz orki wszystkie roboty rolnicze, jakoto bronowanie, siew, spulchnianie warstwy spodniéj i. t. p.

Obstalunki z każdym dniem powiększają się, i gazety zapełnione są pochwałami gospodarzy, którzy już od kilku lat wprowadzili u siebie parową uprawę ziemi za pomocą przyrządu Fowlera.

Z maszyn poruszanych za pomocą lokomobilów zasługują na uwagę: machina do mlecia gliny i do wyrabiania cegły, wynaleziona przez pp. Bradley i Craven, wyrabiająca w dzień z suchéj gliny bez żadnego jéj pierwiéj przygotowania, po 20,000 cegieł, gotowych zupełnie do wypalenia i odznaczających się szczególniejszą dokładnością wyrobu i jednostajnością massy.—Do nader ważnych także świeżo wyrabianych maszyn należy wykopywacz Howarda; za pomocą tego narzędzia, przy użyciu dwóch koni wykopano kartofli w ciągu dnia na przestrzeni 2 $\frac{1}{6}$ dziesięciny, gospodarze upewniają, że przy użyciu tego narzędzia daleko mniéj znajduje się uszkodzonych kartofli, jak kopiąc je nawet rękami. Wykopywacz ten kosztuje tylko 23 rs. Nakoniec najważniejsze na wystawie zajmowała miejsce żniwiarka i razem kosiłka Amerykanina Wooda, która otrzymała pierwszą nagrodę, i miała na wystawie tylu konkurentów do kupna, że dla pogodzenia wszystkich trzeba było urządzić licytacją.

Dom handlowo-komissowy Rolników Kaliskich, po roku swego istnienia na ogólnem zebraniu akcjonarjuszów w dniu 25-tym listopada roku bieżącego odbytém, w sprawozdaniu swojém przedstawiającem cały bieg interesów i obrót kapitałów, zamykając rachunki wypłacił Akcjonarjuszom procentu od każdéj storublowéj akcyi 5 rs: oraz dywidendy 2 rs: kop: 14.

Stan taki domu jest aż nadto zadawalniający, gdy zwrócimy uwagę, jakie ogromne koszta dom ten ponosił na urządzenie składów, najem spichrzów, kupno statków do spławu zboża, oraz na to, że w pierwszym roku musiał wszystko badać, doświadczać, zawiązywać stosunki, a zatém w pełnéj sile działalności swojéj rozwinąć niemógł.

Ze wszystkich dotychczas używanych sposobów zabezpieczających drzewo od ognia najlepszém okazało się szkło płynne. Doświadczenia robione przez angielską admiralicję zupełnie na korzyść tego odkrycia wypadły i drzewo wystawione na bezpośrednie zetknięcie się z ogniem, przez bardzo długi czas żadnego od ognia uszkodzenia nie doznało. Oprócz tego roztwór ten ochrania drzewo lepiéj jak wszelkie pokosty od wpływu wilgoci i dészczu. Cały sposób postępowania jest następny, najprzód drzewo pociąga się dwa lub trzy razy słabym roztworem rzadkiego szkła, składającym się co do objętości z jednéj części szkła i trzech części wody. Taki roztwór bardzo silnie wsiąka w suche drzewo; kiedy drzewo przeschnie, to pociąga się je wapienném mlékiem i po wysuszeniu pendzluje się skoncentrowanym roztworem. składającym się z dwóch części szkła płynnego i trzech części wody.

W Dreyfus i Werth zastosowano fotografją do robienia deseni na wszelkich tkaninach bawełnianych, wełnianych i jedwabnych; dokładność rysunku i żywość kolorów, nic nie pozostawia do życzenia. Sposób ten jest tańszy od wszystkich dotychczas używanych.

Aston odkrył bardzo prosty sposób nadawania ruchu paropływom, zastąpił on koła wiosłowe powszechnie dotychczas używane prostemi kręgami czyli tarczami z drzewa lub metalu. Na piérwszy rzut oka zdawałoby się, że taki krąg wprawiony w ruch, będzie się tylko kręcił na jedném miejscu, nie poruszając się wcale naprzód, tém bardziéj, będąc częściowo pogrążonym w wodzie, tym czasem doświadczenie pokazało wcale co innego. Paropływ opatrzony takiemi kręgami mającemi średnicy 16-ście stóp a grubości półtora cala i zagłębionemi w wodzie na dwie stopy i jeden cal, gdy kręgi robiły na minutę 47 obrotów, statek płynął z szybkością 6-ciu węzłów na godzinę.

Wyższość tego wynalazku w porównaniu z używanemi dotychczas kołami, leży w prostocie samego urządzenia, w oszczędności palnego materjału do 40-tu procentów, oraz usuwa zupełnie drganie statku i wzburzenie wody, czego uniknąć nie można przy użyciu zwyczajnych kół wiosłowych.

Wirujący parowy kocioł. P. Grimaldi zbudował w Anglji następnym sposobem wirujący parowy kocioł: ma on formę walca, a obydwa końce jego są półokrągłe, obraca się na dwóch capach osadzonych w kierunku osi kotła, jeden z tych capów opatrzony rurką dla wypuszczania pary a drugi także rurką dla nalania wody lub innéj cieczy. Dogodność tego kotła jest następna:

1). Ściany kotła równo się ogrzewają tak, że nawet wtenczas kiedy wody niewiele w kotle już się znajduje, nie rozpalają się.

2). Cała powierzchnia kotła działa na obrócenie cieczy w parę.

3). Usuwa się tu zupełnie tworzenie się osadu na ścianach kotła, zkąd zdaje mi się, że kocioł taki miałby wielkie zastosowanie w fabrykach spirytusowych, gdzie właśnie tworzenie się tego osadu wydaje olejek przypalony i cały produkt zanieczyszcza.

4). Kocioł taki oszczędza znaczną ilość materjału palnego.

Rosół dla ochronienia mięsa od psucia się w czasie upałów letnich zachwalony w pismach zagranicznych jest następny: dla zrobienia tego rosołu należy zagotować w 12 kwartach wody 6 funtów soli, jeden funt cukru i 6 saletry; gdy ciecz ta zagotuje się, należy zrzucić pianę i dać jéj ostygnąć, w takim rosole mięso włożone tak, aby go ciecz zupełnie objęła, długo się może konserwować, zachowując nawet zwyczajny swój kolor. Jeżeli taki roztwór skutkiem użycia zrobi się już słabszym, to do niego należy znów dodać trzecią część wyżéj oznaczonéj mieszaniny i na nowo znów wszystek przegotować.

U nas na targu w Wilnie ceny zboża chwilowo skutkiem polepszenia się drogi a mianowicie z przyczyny zbliżających się Świąt, opłaty podatków i czeladzi cokolwiek spadły, ponieważ włościanie i drobni gospodarze cokolwiek dostarczyli, zawsze jednak dowozy bardzo małe; ze znaczniejszych gospodarstw wielkich partyj zboża jeszcześmy nie widzieli, zapasów handlarze, a nawet i podrady żadnych nie mają, skupują tylko z dnia na dzień, nie mogą bowiem zgadnąć jak się ceny uregulują a może chcą tylko wyczekać i tém od potrzebnych grosza cóś wytargować.

W tym tygodniu ceny zboża, nie urzędowe ale rzeczywiste, były następne: żyta pud od 75 do 78 kop: dochodził, pszenicy 22 rs beczka, owsa 7 rs, jęczmienia 9 do 10-ciu, gryka od 8-miu do 9-ciu, siano dobre od 40 do 45-ciu kop: pud.

T. S.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 298):

— Po kilkakroć jużeśmy mówili na tém miejscu o zawiązującém się w W. Ks. Poznańskiém stowarzyszeniu *Tellus*, mającém na celu szlachetne wstrzymywanie parcia germanizmu na plemię polskie. Wychodząca w Petersburgu, jedna z najlepszych, a może nawet najlepsza w dzisiejszym odnowionym swym składzie gazeta, „Ruski Inwalid,“ dobrze zrozumiała ten krok Polaków w W. Księstwie, i umieściła w swych szpaltach obszerny artykuł o spółce *Tellus*. Artykuł ten, przedstawiający zarys dziejowych kolei, które ludność plemienia słowiańskiego przywiodły do chwytania się tak rozpaczliwych środków, jak w mowie będące stowarzyszenie, oceniający trafność tego pomysłu pod względem ekonomicznym i wystawiający doniosłość jego działania dla dobra narodowości W. Księstwa, Gazeta Warszawska przetłómaczyła i umieściła na swych kartach. Rozgniewało to niepomału „Warschauer Zeitung,“ organ Niemców zamieszkałych w prowincjach polskich, tak że niemogła wytrzymać roli bezstronności w pośredniczeniu między nami a Germanją. Przepełniony wyrzekaniami i drwinami jéj artykuł wywołał w swoję kolej odpowiedź Gazety Warsz. Tę odpowiedź dokumentami wyświecającą stanowisko germanizmu w obec Ks. Poznańskiego umieszczamy tu w całości.

„Przed kilku tygodniami zamieściliśmy w naszéj „Gazecie“ artykuł „Inwalida Ruskiego“ o zawiązującém się w Poznańskiém towarzystwie akcyjném „Tellusie.“ Artykuł ten poruszył wychodzącą tutaj gazetę niemiecką, która w formie podobnéj do swéj poznańskiéj koleżanki, taką replikę z dnia 27 listopada wydała. Mając lepsze i ważniejsze rzeczy do roboty, aniżeli podobną polemikę, nie śpieszyliśmy się zabierać głosu w obronie tak „Inwalida,“ jak własnéj; teraz jednakże, dla wyjaśnienia prawdy i wykazania, z jak dobrą wiarą i z jaką znajomością rzeczy organa niemieckiego dziennikarstwa polemiki swe prowadzą, przerywamy milczenie i pozwalamy sobie rozprawić się z „Warschauer Zeitung“ z dokumentami w ręku.

Pomijamy nasamprzód żale „Warschauer Zeitung“ nad bezowocnością usiłowań słowiańskich w obec parcia germańskiego i nad prawdopodobném niepowodzeniem „Tellusu.“ Każdy zwykł się spodziewać tego, czego sobie życzy, a „Warschauer Zeitung“ nie zechce nas przecięż uważać za dość naiwnych, abyśmy mieli wierzyć jéj zapewnieniom, że „ta idea (myśl założenia „Tellusu“) patrjotyczno-słowiańska, zasługuje tylko na uznanie.“ Również pomijamy krótką tylko wzmianką owę dziwną pretensję „Warschauer Zeitung,“ „aby zapomnieć w XIX wieku, w imię chrześcijańskiéj miłości, o okrucieństwach średniowiecznych Krzyżaków i pozwolić spocząć w grobie zmarłym,“ bo na to ta jedna tylko odpowiedź, że obowiązek przejęcia się miłością chrześcijańską równy dla wszystkich ludzi i wszystkich narodów. Pomijając tedy wszelkie to sentymentalne historjozofowanie „Warschauer Zeitung,“ pozwalamy sobie jedynie, w interesie faktycznéj prawdy, sprostować pewne wyobrażenia niemieckiéj gazety, które stawiając, mimo lepszéj wiedzy, zbyt apodyktycznie, natrząsa się z twierdzeń „Inwalida Ruskiego“ i zarzuca mu rozmyślne fałsze. Między innemi twierdził otoż „Inwalid,“ że król pruski Fryderyk II kazał uprowadzić z Polski 7,000 dziewczyn i wydać je następnie za swych poddanych niemieckich. „Warschauer Zeitung“ naśmiewa się mocno z téj „niedowarzonéj bajki,“ z tego „nowego połowu Sabinek,“ jakiego się król Fryderyk II miał dopuścić, występując zarazem przy téj sposobności „przeciw pozostałéj dotychczas w ukryciu powadze“ Miszielsa, na którego się „Inwalid“ powołuje. Co do nas, darujemy chętnie „Warschauer Zeitung“ powagę nieznanego nam także Miszielsa, ale mimo to, twierdzimy z wszelką stanowczością, że fakt powyższy jest całkiem prawdziwy, i że źródłem naszém jest nie kto inny, jak entuzjasta i wielbiciel Fryderyka II, baron C. W. von Dohrn, w piérwszym tomie swoich „Pamiętników“ (Denkwürdigkeiten), na stronie 479, i Rotteck, w trzecim tomie swojéj Historji Powszechnéj (XII wydanie), na stronie 438.

Niemniéj gotowiśmy wszelkim pod tym względem sceptykom służyć ciekawemi dokumentami z V-go tomu Historji Fryderyka II, przez professora Preussa. Na tymczasem powołujemy się na rozkaz królewski z 6 czerwca 1772 (tamże, str. 201) do pp. von Stutterheim i von Dornhardt, poczynający się od słów: „W dniu oznaczonym we wspomnianym patencie do odebrania hołdu, na który stany w tym celu do Malborga powołane, nakaże sobie jenerał-porucznik von Stutterheim, w imieniu mojém hołdować, a ja nakażę ministrowi stanu von Rhod, aby miał zwykłą w takich razach mowę do zgromadzonych.“... i t. d.

Otoż jeden z dokumentów, nie pożyczonych od żadnego p. Miszielsa, których dalszym ciągiem służymy każdego czasu, na każde zawołanie, nietylko już „Warschauer Ztg“ ale wszystkim innym podobnym sceptykom.

Prawie podobnie ma się rzecz z powątpiewaniem „Warschauer Zeitung“ o inném twierdzeniu „Inwalida Ruskiego.“ Ma otoż według niego, w państwie pruskiém być przeznaczony tajny fundusz jedenastu miljonów talarów na wywłaszczanie Słowian z posiadania ziemi. „Warschauer Zeitung“ śmieje się znów z tego, jako z niezręcznie wymyślonéj bajki; tymczasem, jeżeli „Inwalid“ pomylił się w cyfrze, to nie pomylił się przecięż wcale w rzeczy saméj. Nie wspominając tu o różnych utrudnieniach finansowych, czego postępowanie z istniejącém tamże Towarzystwem kredytowém najważniejszym dowodem,—przytaczamy dokument urzędowy, z którego najniedwuznaczniéj wynika, że część pewna skarbu publicznego była i jest rzeczywiście przeznaczoną na wywłaszczanie Słowian z posiadania ziemi. Jest to rozkaz gabinetowy z d. 13 marca 1833 r. wydany do ówczesnego naczelnego prezesa w Poznańskiém p. Flottwella. Brzmi on następnie: „Przedłożone mi w sprawozdaniu z d. 4 b. m. wnioski kommissji, wyznaczonéj bezpośrednio do obradowania nad sprawami poznańskiemi, o ile takowe nabywania znaczniejszych posiadłości ziemi dotyczą, uważam za rzecz stosowną, i pozwalam, aby w takich razach, skoro subhastacje podobnych posiadłości rozpoczęte, naczelny prezes prowincji panu (ministrowi skarbu) wnioski swe przedkładał, a zarazem upoważniam pana do kupowania ich i odprzedawania „nabywcom niemieckiego pochodzenia,“ jeśli to bez znacznego uszczerbku dla skarbu publicznego nastąpić może; również zezwalam, aby, gdy w takich dobrach nabytych na rzecz skarbu publicznego, uregulowanie stosunków włościańskich nastąpi, postępowano sobie przytém wedle zasad przepisanych dla dóbr królewskich, bez udziału komissji jeneralnéj. Uważam wszakże, co się tyczy odprzedawania owych wielkich posiadłości, za rzecz korzystną i polecenia godną, aby je odpowiednio do miejscowości na małe dobra rycerskie dzielić, a następnie nabywcom „niemieckiego pochodzenia“ odprzedawać. Tylko w takich razach, skoroby podobne postępowanie przeprowadzić się nie dało, pozwalam na utworzenie chłopskich gospodarstw o mniejszéj lub większéj liczbie, lub odpowiednio do stosunków miejscowych. Co się tycze dóbr skarbowi publicznemu lub zakładom finansowym państwa hypotecznie odpowiedzialnych, pozostawia się w szczególnych przypadkach, naczelnemu prezesowi znosić się o wypowiedzenie kapitału lub o subhastację dóbr odłużonych z właściwemi władzami administracyjnemi, ponieważ naczelny prezes ma najpewniejszą sposobność dowiedzieć się o konieczności wdania się w rzecz, w interesie skarbu publicznego i dać tymże władzom stosowną radę. Berlin 13 marca 1833 r.“

„Do ministra skarbu.—Przesyłamy panu odpis najwyższego rozkazu gabinetowego z 13 marca 1833 r., dotyczącego się nabywania większych dóbr subhastowanych „polskich“ w prowincji Poznańskiéj, na rzecz skarbu publicznego, „w celu odprzedawania ich nabywcom niemieckiego rodu,“ abyś pan w danych razach podług niego sobie postępował.—Berlin, 15 kwietnia 1833 r. (Podp.) królewskie ministerstwo stanu (podpisy). — Do naczelnego prezesa p. Flottwella, w Poznaniu.“

Otoż i drugi dokument na przekonanie sceptycyzmu „Warschauer Zeitung;“ na tych poprzestaniem; dajemy je bez komentarzy, bez objaśnień, treść wystarczy; zdaje się, że powinny być stanowcze dla „Warschauer Zeitung, która może na przyszłość poprzestanie nas wyzywać i rozwodzić się o sprawiedliwości.

— Piszą z Poznania, dnia 14 grudnia:

Pośpieszam donieść wam smutną wiadomość o zgonie jenerała Franciszka Morawskiego, znanego zaszczytnie w naszéj literaturze poetycznéj. Sędziwy weteran i Nestor poetów, umarł dnia 12 grudnia, we wsi Luboni pod Rawiczem, licząc około 80 lat wieku. Cześć jego pamięci!— Synowiec zmarłego jenerała, deputowany Józef Morawski, obrany w czerwcu r. b. dyrektorem prowincjalnym Towarzystwa ziemstwa kredytowego, uzyskał nareszcie w tych dniach, po półrocznem oczekiwaniu, potwierdzenie ze strony ministra spraw wewnętrznych. Jest to symptomat dotyla pocieszający, że jak zeń należy wnosić, rząd zaniechał przecięż projektu ożenienia naszego towarz. z nowym „Kreditvereinem.“ — Przed kilku dniami wyszły tu nakładem księgarni Kamieńskiego liryczne „Poezje Jolanty“ (z Łuszczewskich Komierowskiéj). O treści i wartości tych nieznanych nam dotąd utworów nic jeszcze na teraz powiedzieć nie możemy.—Dnia 16 b. m. odbędzie się w pałacu Działyńskich walne, publiczne zebranie Towarzystwa przyjaciół nauk. Odczyta na niém filozoficzną rozprawę prezes towarzystwa, p. August Cieszkowski, poczém nastąpią wybory nowych członków honorowych Towarzystwa. Ksiądz Jan Koźmian rozpoczął z dniem wczorajszym prelekcje w pałacu Działyńskich o wieku Jagiellonów w Polsce. Zgromadzenie było bardzo liczne a wykład zajmujący.

— Inny list pisze w tymże przedmiocie:—Zapowiedziane prelekcje publiczne na cele dobroczynne rozpoczął wczorajszego wieczora ks. Jan Koźmian, który ma zamiar w 12 odczytach skreślić stan Polski pod panowaniem Jagiellonów. W wstępnéj prelekcji (która trwała $2\frac{1}{2}$ godzin) ks. Koźmian dał treściwy pogląd na poprzednie dzieje Polski i na ducha, jaki się w nich od zawiązku chrześcijaństwa rozwijał i wzmagał. Był to treściwy a jasny i naturalny wykład pierwiastków, tak materjalnych jak i moralnych, które na podstawie chrześcijaństwa i słowiańszczyzny składały się przez wieki na tę wspaniałą budowę, jaką nam w dziejach Polski przedstawiają czasy Jagiellońskie. Trzeba dodać że ks. Koźmian mówi z pamięci, bez żadnéj notatki, czego jednak słuchacze wcale nie czują.

— Między 352 deputowanymi, wybranymi już w Prussach, znajduje się 76 posiadaczy dóbr szlacheckich, 7 włościańskich, 53 radców sądów okręgowych, sędziów i assessorów, 40 innych urzędników sprawiedliwości, 13 adwokatów, (a zatém razem 106 urzędników sądowych) 12 landratów, 25 urzędników administracyjnych, 18 urzędników emerytów, 13 burmistrzów i urzędników gminowych, 37 duchownych, professorów i nauczycieli, 10 lekarzy, 4 ministrów, 1 minister emeryt, 1 oficer wysłużony, 21 kupców, 7 fabrykanktów, 8 drukarzy, 1 rzemieślnik, 11 prywatnych ludzi bez stanowczego zajęcia. Z pomiędzy wybranych 154, a zatém mniéj niż połowa, należeli do przeszłéj izby, a 24 Polaków.

— Donoszą z Wiednia pod d. 4 grudnia, o przybyciu do tego miasta wszystkich posłów polskich z Galicji, z wyjątkiem hr. Adama Potockiego, nieobecnego jeszcze za urlopem. Jeden z najczynniejszych posłów p. Zyblikiewicz dla choroby dotąd niemoże pełnić obowiązku, co tém jest jeszcze przykrzejsze, że jako członek komissji, która obradowała nad wnioskiem Herbsta co do rozdziału sądownictwa od administracji, niemógł zabrać w téj kwestji głosu. Zastąpił go częściowo poseł Reyzner, ale kwestji niewyczerpał. Późniejsza wiadomość otrzymana pod d. 11 b. m. z Krakowa, donosi, iż na przedstawienie posłów krakowskich do ministra stanu o zrównanie uczniów instytutu technologicznego krakowskiego z uczniami podobnych zakładów naukowych w innych prowincjach Austrji, pod względem uwolnienia od wojska, minister dał przychylną odpowiedź.

— Donoszą ze Lwowa pod dnia 10-m grudnia: — Komissja wyznaczona do sprawy emerytury oficjalistów prywatnych, pod prezydencją hr. Włodzierza Baworowskiego, na posiedzeniach w d. 4, 5, 6 i 7 b. m. przejrzała wszystkie ośm projektów, zakomunikowanych jéj przez komitet towarzystwa gospodarskiego i przekonała się, że zabezpieczenie pensji dożywotniéj dla oficjalistów prywatnych, na zasadzie zabezpieczenia życia, lub też na stowarzyszeniu ku wzajemnéj pomocy, najłatwiéj do skutku doprowadzićby się dało. Chcąc jednakże zaczerpnąć zdania w téj mierze osób do komisji nie należących, zaprosiło kilka osób, tak z grona obywateli, jako też inteligencji i z grona oficjalistów prywatnych, na posiedzenie poufne; a gdy zaproszeni zasadę przez komisję postanowioną za odpowiednią uznali, poleciła komisja dwóm ze swego grona, ażeby na tych zasadach, korzystając ze zdań światłych, zawartych w przedłożonych jéj projektach, dwa osóbne plany, jeden na zasadzie ubezpieczenia życia, drugi zaś na podstawie stowarzyszenia ku wzajemnéj pomocy, wypracowali i takowe komissji przed zimowém walném posiedzeniem przedłożyli. Tymczasem zaś, gdy do wyrobienia tych planów są potrzebne niektóre wiadomości statystyczne, których na razie mieć nie można,— a prócz tego niektórzy członkowie komisji, jako oficjaliści prywatni w służbie zostający, ukończenia tych przygotowawczych działań oczekiwaćby nie mogli, komissja posiedzenia swe na jakiś czas odroczyła.

Gazeta Polska (do 297):

— Piszą z Krakowa pod dniem 12 b. m.

Dziś o godz. 11-éj przed południem, w kościele N. P. Marji odbyło się nabożeństwo żałobne za duszę ś. p. Dekerta biskupa Halikarnaskiego, prałata kapituły Warszawskiéj.—Od kilku dni bawi w mieście naszém O. Lescoeur Oratorjanin, autor książki o kościele polskim. O. Lescoeur wracając ze Wschodu, obrócił swą podróż tutaj, aby poznał choć część kraju, któremu dał wiele dowodów żywéj sympatji, i którego, może być pewnym, prawdziwą zaskarbił sobie wdzięczność.—W ostatnich dniach mieliśmy tutaj kilka dość nawet licznych zebrań. I tak d. 10 i 11 odbywały się posiedzenia doroczne członków spółki zawiązanéj w celu podniesienia zdrojowisk krajowych leczących. Obradom przewodniczył ks. Jerzy Lubomirski. Głównie zajmowano się uchwaleniem budżetu wydatków na rok przyszły. Spółka istnieje dopiéro lat dwa, wyłożono dotąd kapitału prawie 150,000 złr., za które na zadzierżawioném w Szwoszowicach na lat 50 territorjum, jak również w Szczawnicy i Krynicy, stanęło 15 nowych budowli o 124 pokojach. Posiedzenie zakończono wyborem członków wydziału i dyrektora na lat trzy. Został nim p. Teodor Baranowski. Dnia 12 zaś b. m., odbyło się posiedzenie tutejszego wydziału miejskiego, na którém odczytano odpowiedź p. ministra stanu na podanie uczynione o zaprowadzenie napowrót instytucji rady gminnéj na wyborach opartéj. Odpowiedź ta jest odmówną, rozszerzony tylko zostaje zakres działania wydziału miejskiego, który obecnie istnieje i dozwolono jawność obrad. Wydział ze względu na tę odpowiedź uchwalił pozostać w urzędowaniu swém, aż do uorganizowania gminy na podstawie ustawy wyborczéj, skoro takowa wejdzie w życie i natychmiast się ukonstytuował w myśl rozszerzonego zakresu działalności, podzieliwszy się na pięć sekcij. Nadto wybrano senjora na rok następny—został nim były senator p. Wincenty Darowski.

— Piszą z Poznania:

Dnia 16 b. m. odbędzie się tu publiczne posiedzenie Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego. Zapowiada ono wielkie zajęcie, bo prezes Towarzystwa hr. August Cieszkowski odczytać ma na niem nową pracę swoję: „O drogach ducha.“ Ks. Jan Koźmian miewa publiczne odczyty o dziejach naszych, na korzyść zakładów dobroczynnych. Dnia 17 i 18, będziemy mieli walne zebranie centralnego Towarzystwa Rolniczego. Tak więc tydzień przyszły zapełniony będzie pożytecznemi i zajmującem pracami.

— Dnia 15 b. m., zwłoki ś. p. Tomasza hr. Potockiego o godz. 9-éj rano przeprowadzone zostały do dworca kolei żelaznéj warszawsko-wiedeńskiéj, dla przewiezienia ich do dóbr nieboszczyka do Koniecpola, w pow. Piotrkowskim położonych. Eksportowali kks. missjonarze i kapucyni. Za karawanem postępowała familja i dygnitarze, koledzy zmarłego.

— W jednym z artykułów wstępnych czytamy projekt ze wszech miar godzien urzeczywistnienia: „Dobrzeby było, gdyby rozrzucone po rozmaitych pismach wiadomości mogły się koncentrować w roczniku statystycznym, w któryrymby mogły jeszcze znaleźć miejsce wiadomości geogr

ficzne, tudzież informacyjne do stosunków i potrzeb życia cywilnego odnoszące się, tak, żeby rocznik wzmiankowany, nie będąc koniecznie kalendarzem, służył jednakże za niezbędną informacyjną książkę dla każdego ukształconego mieszkańca. Pragnęlibyśmy jeszcze, żeby podobna książka w informacyjnéj części swojéj, a nawet ile możności w statystycznéj, obejmowała nie tylko Królestwo, ale także ościenne prowincje, co do których, przy mnóstwie interesów familijnych, procesowych, handlowych i t. p., spotykamy się czasem z taką nieznajomością miejscowych stosunków i urządzeń, iż niezależnie od naukowego interesu, sama praktyczna i codzienna niemal potrzeba podobną książkę statystyczno-informacyjną czyniłaby bardzo pożądaną. Trudność zebrania podobnych dopełniających informacij nie byłaby zbyt wielką, skoro w promieniach miernéj odległości od Warszawy, znajdują się znaczne miąsta będące centrami prowincjonalnych zarządów, jako to: Kijów, Wilno, Ryga, Królewiec, Gdańsk, Poznań, Wrocław, Kraków, Lwów, w których wychodzą bądź urzędowe, bądź prywatne publikacje statystyczne, z których korzystaćby można. Myśl tę, obudzoną widokiem ogłaszanych na r. 1862 kalendarzy i innych noworocznych publikacij, podajemy miłośnikom nauk społecznych, w nadziei, iż ją może bliżéj rozpatrzyć i rozwinąć zechcą. Możeby też w téj materji nie odmówiła swojego udziału redakcja „Bibljoteki Warszawskiéj," w któréj, jak wiémy, nauki społeczne są reprezentowane."

— W Krakowie nakładem księgarni Józefa Czecha wyszedł: „Opis Krakowa i jego okolic." Przewodnik ten bezwątpienia lepiéj od wydanych dotąd ułożony, do opisu znajdujących się w tém mieście historycznych zabytków dołącza kilka drzeworytów, z których mianowicie: widok kościoła Panny Marji i ołtarza Wita Stwosza wykonane podług fotografji W. Rzewuskiego, dają najlepsze o tych zabytkach architektury i rzeźby wyobrażenie.

— W Belgradzie wychodzić będzie od Nowego Roku czasopismo polityczne w języku serbskim „Narodnost," pod redakcją p. Kaczańskiego.

— Niektórzy z Rusinów Lwowskich zamierzają wydawać od początku r. p. czasopismo belletrystyczne pod tytułem „Wieczernice," które poświęcone będzie głównie młodzieży i płci pięknéj.

Pszczoła.

— W jednym z artykułów drukowanych pod tytułem „Prawd powszednich," czytamy następujące uwagi, godne pamiętania w dniach powszednich i świątecznych:—„Nasi ekonomowie, dozorcy, a nawet niektórzy z pomiędzy właścicieli i dzierżawców, którzy sami osobiście doglądają robót wiejskich, nie umieją przemawiać inaczéj do robotników i czeladzi, jak z obelgą i przekleństwem na ustach. Ów tryb postępowania, owoc dawnego barbarzyństwa i poddaństwa, zamienił się prawie w pospolitą mowę, tak dalece, że upomnienie dane zwyczajnym tonem, nie będzie zrozumiane i nie uczyni żadnego wrażenia na robotniku i służącym. Tak samo odzywają się majstrowie do swoich chłopaków. I do czegoż to doprowadza? Oto do przytłumienia uczucia godności osobistéj i wszelkich szlachetnych bodźców, które uzacniają pracę człowieka i prowadzą do postępu. Oto do zaprowadzenia i utrzymywania wzajemnéj niechęci między panami a służącymi, między właścicielem a robotnikiem, która zrządza, że praca tylko krzykiem, obelgami i przekleństwami wymuszona, nie jest szczerą, gorliwą, a tém samém tak produkcyjną, jakby mogła być, gdyby pracujący uważali ją za obowiązek, który sumiennie wypełnionym być powinien. Po zniesieniu wszelkiéj przymusowéj pracy, wyjdą na jaw skutki takiego obchodzenia się z klassą robotniczą i nie prędko z postępem wyobrażeń i ułagodzeniem obyczajów, usunąć je będzie można. Podniesienie moralności i oświaty klass niższych, odmiana trybu postępowania z niemi, jest na to jedyném lekarstwem, jest warunkiem, od którego zależy byt większych gospodarstw wiejskich, polepszenia doli rzemieślników, poprawa służących płci obojéj po miastach i dworach wiejskich. To co powiedziałem o postępowaniu z robotnikami i czeladzią, naprowadza mię na inną, niemniéj ważną okoliczność, a bardzo ściśle łączącą się z powyższemi uwagami. Panowie, mianowicie po wsiach, widząc robotę niedbałą służących swoich, nie mają żadnego skrupułu wydawać im ich ordynarję w ziarnie nie zupełnie wyczyszczoném, a pisarze i ekonomowie nieraz krzywdzą ich na mierze dla własnego zysku. „Próżnują, gałgany! (przepraszam, że użyję najdelikatniejszego z wyrazów, któremi obsypują robotników i parobków); po co mam dla niego zboże młynkować, albo skrupulatnie mierzyć?" Nieraz słyszałem te skargi od ludu wiejskiego, że gdy parobek przyniósł do domu korzec żyta na ordynarję, dwa garnce plew i pośladu wysiała z niego jego biedna żona; brakowało kwarty do sprawiedliwéj miary; młynarz biorąc miarkę, także skrzywdził nieboraka przynajmniéj na kwartę, w ogóle dziesięć kwart na korcu brakowało: a ten brak stanowi tygodniową żywność rodziny z dodatkiem kartofli i warzywa. Cóż dziwnego, że człowiek pokrzywdzony tym sposobem, nie ma skrupułu próżnować, gdy tylko może, a nawet posuwać się do drobnéj kradzieży? Ostatecznie wszystkie te szkody spadają na posiadacza folwarku. Bądźmy więc ludzcy, łagodni, rzetelni dla sług naszych, a rozbudzimy w nich przymioty, na których brak narzekamy powszechnie."

— Redaktor „Pszczoły" p. Niewiarowski wzywa kogokolwiek z naszych estetyków do napisania obszernych studjów nad dziełami pierwszorzędnych polskich poetów, w taki sposób, jak Chateaubriand pisał o literackich znakomitościach Anglji. P. Niewiarowski powiada, iż sam zamierzał coś podobnego napisać i ma już przygotowane notatki, które w razie bezskuteczności obecnéj jego odezwy „postanawia rozwiązać i z początkiem roku przyszłego zamieszczać w odcinku „Pszczoły" chociaż pobieżne, lecz ze szczerą miłością sztuki dokonane studja nad wszystkiemi znakomitszymi poetami naszéj epoki."

Przyjaciel zdrowia.

— W nrze 4-ym tego pożytecznego, acz trochę niedbale pod względem polszczyzny redagowanego dwutygodnika, wydrukowano zbawienny projekt urządzenia w Warszawie i w większych miastach kraju obiadów garnuszkowych po cenie o ile można najniższéj. Według tego projektu zakłady do sporządzania takich obiadów byłyby nie jadalniami, ale tylko kuchniami, z którychby udzielano potraw do domu. Niewiémy dla czegoby biedni bezdomni wyrobnicy niemogli posilać się na miejscu? nam się zdaje, że takie zakłady mogłyby być razem i kuchniami i jadalniami. Jeżeli tylko starczy dobréj woli na zakup produktów i sprzętów kuchennych, to już pewno starczy i na nabycie kilkunastu misek glinianych i łyżek klonowych. Autor powiada, iż takie kuchnie najwłaściwiéj dałyby się urządzić przy klasztorach, gdyż wtedy lokal nicby zakładających niekosztował. Stowarzyszenie przyjaciół kuchni garnuszkowéj niema szukać od kapitału swego żadnego zysku, bo celem jego jest dobroczynność; dbać ma tylko o to, iżby niestraciło kapitału, czego uniknie przez dobrą administrację. Cena obiadów ma być najsumienniéj ustanowiona, proporcjonalna wysokości kosztów, łożonych na utrzymanie kuchni. Każdy przychodzący z czystym garnuszkiem ma prawo za gotówkę żądać obiadu lub pół obiadu; na kredyt nikomu się niedaje. Opuszczamy uwagi hygjeniczne i administracyjne, gdyż pragnący nieść rzetelną pomoc bliźniemu łatwo je znajdą w samém piśmie, które piérwsze tę myśl zacną rzuciło. Bogdajby ziarno niepadło na opokę!

Jutrzenka.

— Przed objęciem redakcji obecnego tygodnika, p. Neufeld zamierzał wypracować tłómaczenie całego Pisma św. z tekstu hebrajskiego na język polski dla użytku rodaków wyznania mojżeszowego. Praca ta o tyle została posuniętą, że księgi mojżeszowe starego zakonu w większéj części są już przełożone. Obecnie chcąc przyśpieszyć to pożądane wydawnictwo, p. Neufeld zaprasza egzegetów biblijnych do współudziału w tłómaczeniu reszty Pisma św., a przedewszystkiém do naradzenia się nad planem wydawnictwa, mianowicie co do funduszów, których brak jest najważniejszą przeszkodą w urzeczywistnieniu zamiaru. Nam się zdaje, iż wydanie nawet na teraz po polsku samego tylko pięcioksięgu Mojżesza jużby niebyło bez wielkiego pożytku.

— Do „Uwag nad życiorysem Salomona Majmona," filozofa Izraelity z nad brzegów Niemna, uważamy za właściwe dodać, iż Władysław Syrokomla przełożył z niemieckiego i ma gotową w rękopiśmie ciekawą jego autobjografję, w któréj niemało znajdzie się szczegółów o Żydach litewskich w ogólności.

Kurjer Warszawski.

— Dnia 12 b. m. dyrektor opery warszawskiéj p. Stanisław Moniuszko wyjechał do Paryża.

KORESPONDENCJA KURJERA WILEŃSKIEGO.

Londyn, *d. 30 listopada.*

(*Dokończenie ob. N. 97*).

Kiedy w skutku upornéj, polityki rządu wiedeńskiego, opinja publiczna w Anglji tak przyjaźnie usposobiła się dla cesarza Francuzów, iż nietylko nie protestowała, ale zachęcała go do urzeczywistnienia nowego szeregu idei drogich narodowi francuzkiemu, w tém nastąpiło przesilenie finansowe we Francji, które każe rozpuścić armją, ograniczyć wydatki i zaniechać wszelkie kosztowne wyprawy i wojny. Anglicy od dawna to przesilenie przewidywali i przepowiadali. Nie mogło być inaczéj. Francja żyła nad stan. Utrzymywała nie tylko większą jak mogła armją i budowała nadzwyczaj kosztowne okręty, ale wydawała niezmiernie wiele na roboty publiczne, z których większa część albo nigdy albo dopiero po kilkudziesięciu latach mogła okazać się produkcyjną, to jest przynosić procent od włożonego kapitału. Nadto, rząd cesarski wkradał się w zarząd Opatrzności, dostarczał wszystkim pracy, chociaż nie było odbytu, zniżał ceny chleba pomimo nieurodzajów, wspomagał pojedyńcze osoby, gminy, całe miasta; słowem wydawał więcéj aniżeli miał dochodów. Za przykładem rządu postępowała cała Francja, mieszkańce żyli wystawnie, więcéj wydawali jak zarabiali, myśląc, że spekulacją można się wzbogacić tak dobrze jak pracą i oszczędnością. Działo się to wszystko za pomocą sztucznego kredytu, który niewyobrażał odpowiedniéj realnéj wartości bądź w pracy, bądź w oszczędzonych kapitałach. Sztuczny kredyt mógł się utrzymywać tylko przy najpomyślniejszych okolicznościach. Ale właśnie, kiedy miara jego się przebrała, nastąpiły nieurodzaje we Francji i przerwa najkorzystniejszego handlu z Ameryką. Potrzeba było wydać gotówkę, któréj nie było, na zakupienie zagranicznego zboża, a główne źródło, które jéj dostarczyło, przestało tymczasem płynąć. Wielu się zdawało, że cesarz Francuzów zechce się z kłopotów finansowych ratować za pomocą wypowiedzenia wojny z Austrją. Przeciw zaciągnieniu pożyczki na koszta wojny Francuzi by nie sarkali. Sława, jakąby się oręż francuzki okrywał, starczyłaby za chleb. Niemających zarobku można byłoby zatrudnić w arsenałach i warsztatach morskich. Jednakże cesarz Francuzów nie chciał się uciec do tego ostatecznego środka wydobycia się z kłopotów finansowych. Wolał przyznać się przed narodem do deficytu miljona franków, uderzyć się w piersi i powiedzieć: deficyt utworzył się dla braku kontroli nad skarbem publicznym i obiecać zwrócić ją napowrót ciału prawodawczemu, oświadczając dla ujęcia sobie narodu, że nie uważał żadnéj prerogatywy władzy cesarskiéj za nietykalną, któréjby nie był gotów oddać mu, jeżeliby tego jego dobro wymagało. Niektórzy widzą w tym kroku początek uwieńczenia budowy cesarstwa wolnością. Istotnie, gdyby cesarz Francuzów nie mógł, tak samo jak dał, odebrać kontroli nad skarbem publicznym, możnaby od dnia dzisiejszego datować erę konstytucyjnych rządów we Francji, albowiem kontrola reprezentacji narodowéj nad skarbem publicznym jest źródłem, gwarancją i podstawą wszelkich swobod konstytucyjnych. W Anglji parlament ma klucz od skarbu narodowego. Bez zezwolenia parlamentu rząd niemoże najmniejszego zrobić wydatku. Parlament angielski z taką władzą może wszystko co chce od rządu swego otrzymać. Rząd, niemając pieniędzy, nie może swéj władzy nadużyć dla ograniczenia swobód obywatelskich. Powtóre ciało prawodawcze, gdyby przyszło do kontroli nad skarbem publicznym, wywierałoby także kontrolę nad polityką zewnętrzną Francji. I oto ci wszyscy, którzy życzą sobie utrzymania pokoju, chcieliby, aby izby francuzkie stały się rzeczywistym parlamentem, gdyż spodziewają się, że te niemogłyby dla zrównoważenia wydatków z dochodami nic innego uczynić jak zmniejszyć ogromne wydatki na wojsko i marynarkę. Anglja szczególnie życzyłaby sobie, aby Francja przestała budować fregaty pancerne. Uzbrojenia te Francji na morzu przestraszyły przed kilku latami Anglją i zmusiły ją do podniesienia wydatków rocznych na uzbrojenia o 10 miljonów funtów szterlingów dla wyrównania uzbrojeniom francuzkim. Anglicy podejrzywali zawsze rzetelność cyfer budżetów francuzkich, utrzymując, że znaczna część wydatków na wojsko i marynarkę ukrywana była przed okiem publiczności francuzkiéj i europejskiéj, i spodziewali się, że prędzéj lub późniéj musi przyjść do przesilenia skarbowego. Przyznanie się też Francji do deficytu miljarda franków powitali oni jako przyznanie się jéj do niemocy ścigania się z nimi dłuższego w uzbrojeniach na morzu. Ztąd sposób, w jaki Francja myśli się wycofać z przesilenia skarbowego jest przedmiotem wielkiego zajęcia dla Anglji. Gdyby Francja postanowiła ograniczyć swoje wydatki na marynarkę, to Anglja mogłaby od razu zmniejszyć swój budżet o 10 mill. fr. szt. jakie wydaje li dla zabezpieczenia się od przewagi Francji na morzu. Lecz chociaż Anglicy szczerze życzyliby sobie, aby cesarstwo przyjęło politykę pokojową i aby naród francuzki powrócił do używania swobod konstytucyjnych, jednakże bardzo mało jest takich, coby w oświadczeniu cesarza, że gotów się zrzec prerogatyw dla dobra narodu i w zaprowadzonéj świeżo przez senatus consultum zmianie w konstytucji cesarstwa, dającéj ciału prawodawczemu większą aniżeli dotąd miało kontrolę nad skarbem publicznym, upatrywali coś więcéj nad manewr, nad ustępstwo tymczasowe dla spopularyzowania pożyczki czyli dla skłonienia narodu francuzkiego do zezwolenia na wciągnienie miljarda franków do wielkiéj księgi długu publicznego. Jak to nastąpi, cesarz kierować będzie polityką zagraniczną tak wszechwładnie jak dotąd. Stąd przedwczesne są nadzieje nieprzyjaciół Włoch którzy sądzą, że dzisiejsze kłopoty finansowe Francji nie dozwolą jéj wmieszać się do wojny rozpoczętéj dla zcalenia ich. Zwolennicy Francji życzyć sobie muszą przedłużenia rządów cesarskich we Francji i wstrzymania udzielenia ciału prawodawczemu jego prerogatyw konstytucyjnych, ażeby te nie krępowały działalności i wpływu Francji na zewnątrz.

Tymczasem Anglja, która ciągle złorzeczyła Francji, że ją naraża na niepotrzebne wydatki i zmusza wbrew jéj woli do uzbrojenia się na morzu, widzi dziś, że to jéj wyszło na dobre i że właśnie te uzbrojenia postawiły ją w możności ujęcia się ze skutkiem za obrazę jéj honoru narodowego. Bezbronna, nieprzygotowana do wojny, cofająca się przed kosztami uzbrojenia, wolała nieraz milczeć na zniewagę sobie wyrządzoną niż upominać się z godnością o jéj zadośćuczynienie. Szczególnie uległą była Anglja dla Amerykanów, którzy bezkarnie gwałcili umowy i nieraz zmuszali ją do załatwienia sporów przez upakarzające wyparcie się czynności swoich dyplomatycznych ajentów i odwoływanie ich na żądanie rządu Zjednoczonych Stanów. Ze sporów o Oregon, St. Juan, o protektorat w Moskito, o werbunki rekrutów podczas kampanji Krymskiéj i t. p. Anglja wychodziła poniżona, bo ustępująca przesadzonym i dumnym żądaniom Amerykanów. Ale do czasu dzban wodę nosi. Porwanie komisarzów skonfederowanych stanów pp. Slidell i Mason i sekretarzy ich pp. Eustis i M'Farland z angielskiego pocztowego parostatku Trent przez amerykańskiego kapitana Wilkes, komendanta fregaty San-Jacinto, nie ujdzie im płazem. Kiedy Zjednoczone Stany rozerwane i osłabione zostały wojną domową, Anglja uzbrojoną jest od stóp do głowy. Ztąd też Anglja żywo wzięła do serca ostatnią zniewagę wyrządzoną jéj banderze narodowéj i postanowiła śpiesznie i energicznie upomnieć się o zadośćuczynienie. Anglicy nie zaprzeczają Amerykanom prawa rewizji okrętów neutralnych i nie są pewni nawet, czy komisarze południowych stanów nie dadzą się podciągnąć pod kategorją kontrabandy wojennéj, do któréj należą depesze i ludzie zamierzający brać udział w wojnie; ale sądzą, że kapitan amerykański nie miał prawa rozstrzygać téj kwestji na miejscu i powinien był parostatek cały z komisarzami zabrać do pierwszego portu, aby trybunał morski tę rzecz rozsądził. Jak nagłe, silne, głośne, powszechne było oburzenie całego narodu angielskiego przeciw temu pogwałceniu prawa narodów, tak samo śpieszne i energiczne było postąpienie rządu angielskiego. Nazajutrz po nadejściu wiadomości o zaaresztowaniu komisarzów na parostatku Trent, sędziowie admiralicji zebrawszy się na naradę, uznali postępek kapitana amerykańskiego za nieprawny, a na trzeci dzień rząd napisał już depeszę, żądając od rządu federalnego, aby ukarał kapitana Wilkes, puścił na wolność i odesłał do Europy komisarzów Skonfederowanych stanów, wynagrodził im koszta i przeprosił Anglją za zniewagę wyrządzoną jéj banderze narodowéj. Depeszę tę dziś odesłano kurjerem do Washingtonu. Rząd angielski zażądał kategorycznéj odpowiedzi, i nie myśli się wdawać w żadne rozprawy i spory prawnicze w wytłómaczeniu praw internacjonalnych. Jeżeli rząd federalny nie da bezzwłócznéj i przychylnéj odpowiedzi, ambasador angielski ma natychmiast wyjechać z północnych stanów i wojna zostanie wypowiedzianą. Jakoż równocześnie z wysłaniem depeszy do Washingtonu, wyszły rozkazy do wszystkich komendantów, arsenałów, warsztatów morskich i portów wojennych, aby przyśpieszali roboty, zbroili okręta i zaciągali majtków do służby. Równocześnie z depeszą odpłynął także parostatek transportowy do Montreal, wiozący 250 artylerzystów i baterją 12-funtową i 1 baterją 9-funtowych armstrongów, 2,000,000 ładunków karabinowych, 30,000 sztuk broni i przyborów dla uzbrojenia korpusu ochotników, do których tworzenia dzienniki angielskie zachęcają Kanadyjczyków, mnóstwo dział oblężniczych, lawet, pomostów i t. p. Następnie rząd zakazał wywozu z Anglji broni, dział, prochu, saletry, saletrzanu sody, siarki, które pomimo ogłoszenia neutralności, rząd federalny w wielkiéj ilości zakupywał na targach angielskich, jakby przewidywał, że te wkrótce zostaną dla niego zamknięte. Anglja postanowiła tą razą silnie utrzymać godność swego honoru handlowego, i z pewnością wyda Amerykanom wojnę, jeżeli rząd federalny nie zadość uczyni jéj żądaniom. Pierwszym krokiem Anglji będzie blokowanie wszystkich portów północnych stanów, zniesienie blokady federalnéj w portach południowych stanów i uznanie niepodległości konfederacji południowéj. Nic niemoże zapobiedz wojnie pomiędzy Anglją a federalnemi stanami tylko przystanie tych ostatnich na warunki Anglji. Lecz czy rząd federalny przystanie, można bardzo powątpiewać. Naprzód, pomimo zaprzeczenia jenerała Scotta, który przybył do Francji dla poratowania zdrowia, jest wielkie podobieństwo, że kapitan Wilkes działał według instrukcji rządu federacyjnego, Tę instrukcję nie sama fregata San-Jacinto otrzymała, ale wiele innych okrętów amerykańskich, które za komisarzami południowymi poszukiwania robiły blizko brzegów angielskich. Następnie jak angielskie dzienniki i angielscy adwokaci utrzymują; że Amerykanie zgwałcili prawo narodów, tak samo amerykańskie dzienniki są w swych twierdzeniach poparci przez zdania amerykańskich prawników i utrzymują, że mają prawo za sobą, odwołując się do postępowania Angliji, która w dawniejszych wojnach bardzo często podobnych gwałtów dopuszczała się na neutralnych okrętach. Co więc opinja publiczna w Anglji uważa za zniewagę, to samo opinja publiczna w Ameryce uważa za krok prawny, usprawiedliwiony, i prawdopodobnie będzie się tak samo silnie oburzać na żądania rządu angielskiego, jak Anglja oburzała się za zniewagę wyrządzoną jéj banderze przez amerykańskiego kapitana. Wiadomo zaś, że rząd federalny powolniejszym musi być dla głosu opinji publicznéj aniżeli rząd angielski. Powtóre wiedzieć potrzeba, że w północnych Stanach istnieje wielkie rozdrażnienie przeciwko Anglikom, za to, że uznali południowe stany za stronę prowadzącą wojnę. Oprócz tego federaliści podejrzewają Anglików, że zaopatrują południowe stany w broń i amunicją. Dla powstrzymania tego handlu, rząd federalny miał wiele pouzbrajać okrętów prywatnych, i porozdawać komendy młodym energicznym ludziom, aby rewidowały okręta angielskie, coby nie mogło było jak tylko doprowadzić do wyrządzenia Anglji więcéj podobnych zniewag. Zresztą wojna z Anglją wchodziła w politykę rządu federalnego a przynajmniéj jego sekretarza spraw zewnętrznych p. Seward. P. Seward nietylko miał nadzieję przez wydanie wojny Anglji zakończyć wojnę domową, mniemając, że kłótnie familijne konfederatów i federalistów zapomniane zostaną w wspólnéj nienawiści przeciw zewnętrznemu nieprzyjacielowi, ale odgrażał się często na wypadek, gdyby w ten sposób zjednoczenie nie dało się zcalić, stratę ziem odstąpionych południowcom powetować na Anglji przez zawojowanie jéj północno amerykańskich kolonij. Ta polityka sekretarza amerykańskiego niebyła tajemnicą dla Anglji, która zaraz w początkach wojny domowéj w Ameryce zdwoiła załogę w Kanadzie, i korzystając ze sposobności zbrojnéj interwencji w sprawę mexykańską wysłała nadzwyczaj silną eskadrę w tamte strony, mianując admirała Sir Aleksandra Milne, dowodzącego tą eskadrą, komendantem wszystkich okrętów znajdujących się na stacjach Wschodnich Indij i Północnéj Ameryki.

Że Anglicy ujęli się tak żywo za zniewagę wyrządzoną honorowi narodowemu, niemałą przyczyną są ogromne straty materjalne, które ponieśli w skutku wojny domowéj w Ameryce. Przez blokadę portów południowych nie tylko fabryki bawełniane z powodu braku surowéj bawełny musiały ograniczyć swój ruch do połowy, co pomiędzy innemi zmniejszyło zarobek półmiljona wyrobników do połowy i wystawiło ich familje na wielki niedostatek, ale zmniejszony został także odbyt na wyroby angielskie w południowych stanach, które nie mogąc nic sprzedać, nie mogą także nic od Anglji kupić. Pomimo, że wojna z północnemi stanami obiecuje przywrócić dla Anglji zyskowny handel z południowemi stanami, jednakże Anglicy nie życzą sobie jéj bardzo, i zadowoleni byliby bardziéj gdyby rząd federalny chciał zadośćuczynić i naprawić zniewagę wyrządzoną ich banderze, Jeżeli zatém przyjdzie do téj nieszczęsnéj wojny, to nie będzie można zarzucić Anglji, że ona ją wywołała, ale cała winę spadnie na rząd federalny.

Pomimo, że Francja wspólnie z Anglją ogłosiła się neutralną względem wojny domowéj w Ameryce i uznała skonfederowane stany za stronę prowadzącą wojnę, jednakże rząd federalny okazywał zawsze większe dla niéj względy aniżeli dla Anglji. Oczewistym jego zamiarem było, na wypadek wojny z Anglją, zyskać przymierze Francji. Ale jak mylne było wyrachowanie jego przeciągnienia Francji na swoją stronę, dowodem jéj przyklaśnięcie dzisiejsze żywemu oburzeniu się narodu angielskiego na zniewagę wyrządzoną jego banderze narodowéj. Francja chciałaby, żeby przyszło do wojny pomiędzy Anglją a federalnemi stanami. Handel bowiem francuzki tak samo jak angielski wielką poniosł stratę przez blokadę portów południowych stanów, która przy przesileniu finansowém jest daleko trudniejszą dla niéj do zniesienia. Oglądanie się na Anglją wstrzymywało dotąd Francję od uznania niepodległości skonfederowanych stanów. Dla tego, gdyby przyszło do wojny pomiędzy Anglją a federalnemi stanami północnemi, Francja nie miałaby nic pilniejszego jak razem z Anglją uznać niepodległość konfederacji południowéj. Dla utrzymania Francji w tém przychylném dla siebie usposobieniu, angielskie dzienniki przybrały względem niéj ton przyjaźniejszy i przestały krytykować jéj wewnętrzne sprawy.

Wojna z Amerykanami obiecuje być nadzwyczaj popularną. Mnóstwo majtków zaciąga się do służby wojennéj marynarki. Dotąd do rezerwy morskiéj nie można było żadnemi nagrodami zwabić ochotników. Dziś zaś zapisują się do niéj majtkowie massami. Przed miesiącem podniesiono wiele zarzutów przeciw działom Armstronga, rząd widział się niemi spowodowany do wydania rozkazu, aby nie uzbrajano więcéj w nie okrętów wojennych. Zapewne Armstrongi nie są tak doskonałe jak sobie wyobrażano, ale są lepsze od dział dawnych. I dla tego, gdy zaniosło się na wojnę z Amerykanami, rząd cofnął swój rozkaz i znowu Armstrongi kują na łeb na szyję. Pomimo, że Anglja nigdy nie była lepiéj przygotowaną do wojny jak dzisiaj, jednakże od chwili jak rząd angielski przesłał ultimatum rządowi federalnemu, ruch w arsenałach i warsztatach morskich został zdwojony. Szczególnie starają się Anglicy pokończyć porozpoczynane fregaty pancerne. Te, które pokończono, okazały się być pod każdym względem wyborne. Są trwałe i rzeczywiście nieprzebite. Szybkość ich wyrównywa szybkości parowozów, robią 20 mil morskich na godzinę. Ich zalety żeglowne także nic pozostawiają nic do życzenia. Angielskie fregaty są całe z żelaza i mogą trwać wieki. Każda z nich kosztuje 600,000 f. szt.

Wśród okrzyków wojennych, trudno wróżyć powodzenie agitacji o reformę, którą podniosła była konferencja w Leeds, złożona z 180 delegowanych od pojedyńczych stowarzyszeń całéj Anglji. Agitacja tegoroczna o reformę tém się różniła od poprzednich, że wyszła z łona ludu i była kierowana przez ludzi należących do klassy wyrobników. Pomimo to postępowanie agitatorów ludowych odznaczało się wielkim taktem i umiarkowaniem. Nie przedstawili oni żadnego szczegółowego projektu, aby nie rozdzielać sił w sporze o drobnostki, ale wykazali w ogólnych wyrazach potrzebę reformy i główne jéj punkta, aby skłonić wszystkich do wspólnego działania i otrzymać przynajmniéj częściowy skutek ze swych usiłowań. Jeżli nie przyjdzie do wojny z Amerykanami, to będę miał sposobność obszerniejszą o téj agitacji zrobić wzmiankę w późniejszych korrespondencjach. Dziś jest ona w zawieszeniu.

Z pttu Nowo-Aleksandrowskiego.

Nie mogę nie podzielić się z czytelnikami Kurjera Wileńskiego, wiadomością nas wszystkich pocieszającą o dojrzewaniu pojęć moralnych ludu naszego. Jako kapłan nie mogę mieć większéj nagrody jak to, gdyż zaczynam już zbierać dojrzałe owoce z ziarna usianego na polu trzeźwości.

Działo się w gminie Poniemuńskiéj w Kowieńskiéj gub. powiecie Nowoaleksandrowskim, w 6-tym pojednawczym okręgu na schadzce gminowéj. Wójt gminowy Jan Galinis, pojmujący w całém znaczeniu trzeźwość, w słowach pełnych zachęty wyłożył zebranym włościanom składającym schadzkę gminową, ohydę i złe skutki pijaństwa, którego dziś przy wyzwoleniu włościan z poddańczéj zależności objawy, acz już rzadkie, jednak dają się postrzegać. W skutek téj przemowy nastało postanowienie, które z księgi uchwał dosłównie wypisane tu cytuję.

„Roku 1861 listopada 4 dnia, za wiadomością i zezwoleniem sędziego pokoju na zwołanéj schadzce gminowéj w gminie Poniemuńskiéj 6-go okręgu pttu Nowoaleksandrowskiego. My niżéj podpisani, urzędnicy wiejscy, gospodarze i parobcy wyborowi, widząc z doświadczenia ile złego, ubóstwa i grzechów pociągał za sobą obrzydliwy i niegodny nałog pijaństwa, postanawiamy jednogłośnie na mocy punk. 2. art. 78 ogólnéj ustawy następną *uchwałę:* za piérwsze upicie się lub też za uczęszczanie do karczmy w porze niewłaściwéj, ukradkiem, w nocy, winny płaci sztrafu do kassy włościańskiéj rub. sreb. 1. Za drugim razem sztrafu rs. 2 i otrzymuje karę cielesną rózeg 10. Za trzecim razem sztrafu rs. 4 i rózeg 20. A za czwartym sztrafu rs. 8 i dwa tygodnie rekollekcji o chlebie i wodzie przy parafjalnym kościele.

„My wszyscy składający schadzkę gminową obowiązujemy się na sumienia nasze, żadnego z pijaków złapanych na uczynku nie zataić przed zwierzchnością wiejską, chociażby to był najbliższy krewny. My zaś starsi urzędnicy wiejscy jako to: wójt gminy, pomocnik jego i sołtysowie, obowiązujemy się w razie, gdyby który z nas zaprotegował winnego, podwójny uchwałą tą ustanowiony sztraf do kassy przy gminie zapłacić i dać na mszę ś. śpiewaną. Takową uchwałę naszą; zgodną z punktem 2 artykułu: 78 ogólnéj ustawy, umiejętni pisma własnoręcznie, a za nieumiejętnych przez uproszonego przez nas wójta gminy Poniemuńskiéj podpisujemy, wójt Gminy: (podpisał) Jan Galinis i t. d."

Czyż tu nie jest wyraźny dowód łaski Bożéj, czyż odważyłby się ktokolwiek z nas pomyśleć, przed 10-ciu laty by lud nasz wyzwolony z poddańczéj zależności spisywał podobnego rodzaju uchwały. Dzięki Ci wielki Boże! Ty swoją mądrością nieograniczoną prowadzisz lud twój drogą wiary i miłości; oświeć ich Panie! by we wszystkich obowiązkach swoich rządzili się zasadami wiary ś. niech miłość i zgoda panuje między wszystkiemi.

Dzięki i wam czcigodni obywatele, boście i wy na początku zaprowadzenia trzeźwości wiele przyczynili się do niéj, zamykając wasze szynki, nie zważając na materjalne zasoby z onych, a jedynie powodowani tylko moralnością, miłością i dobrobytem waszych poddanych, odepchnęliście ten grosz zbierany z niecnych zródeł i za ten wasz

czyn szlachetno-moralny w sercu mém pozostanie wieczna wdzięczność! Mam pełną nadzieję, że jeden pozostały szynk w mojéj parafji, a drugi na pograniczu, wielce szkodliwy sprawie trzeźwości, będą od Nowego roku zamknięte z dobréj chęci, a nie na mocy uchwały obywatelstwa spisanéj w powiecie 12 kwietnia 1861 r. Wam zaś, właściciele tych szynków, ludziom majętnym, to uszczerbku nieprzyczyni, a dobry uczynek chociażby nieco opóźniony nie będzie bez zasługi.

Niemogę zamilczeć o poświęceniu się i ofiarach obywatelek a parafjanek moich, które biorąc czynny udział, znacznie przyczyniają się do dziś tak koniecznéj oświaty ludu naszego. Mam w parafji dziatwy uczącéj się po wsiach więcéj 200 osób płci obojéj. Parafjanki moje pracują nad niemi z prawdziwém oddaniem się, gdyż nietylko w swoich majątkach parafji, ale i za obrębem jéj w całéj gminie, w majątkach, gdzie niema właścicielek mieszkających, zajęły się urządzeniem szkółek po wsiach i nieżałują pracy i kosztu na to.

Dziedziczki majątku Poniemunia jw. Strawińskie, po przeczytaniu uchwały gminowéj o wstrzemięźliwości, darować zamierzają dla gminy na szkółkę wiejską i zarząd gminowy budowlę, browar dwupiątrowy murowany i morg ziemi na ogrod dla nauczyciela wiejskiego. Gmina ten dar przyjmie z prawdziwą wdzięcznością.

Obywatelstwo, których majątki składają gminę Poniemuńską, za przykładem sędziego pokoju p. Wiktora Komorowskiego, hojne złożyli składki w pieniądzach i materjale na erekcją, budowli, która chociaż jest zupełnie w dobrym stanie, potrzebuje jednak wewnętrznego urządzenia;—mam nadzieję, że szkoła gminy Poniemuńskiéj otworzoną będzie na przyszłą jesień, zupełnie małym kosztem ze strony włościan.

Rzeczywiście cuda się dzieją! Browar, który przed 10-ciu laty był źródłem pijaństwa, niedostatku, ciemnoty i wielu innych klęsk, dziś staje się miejscem, z którego wyjdzie moralność, oświata, wstrzemięźliwość i dobry byt ludu naszego. Bogdajby więcéj usłyszeć o podobnych czynach!—tak idąc zaszlibyśmy daleko pod względem oświaty ludu—i dobrobytu naszego.

ROZMAITOŚCI.

— Sułtan Abdul-Azis ustanowił nowy order turecki, pod nazwą Niszam-Osmani: order ten składa się z gwiazdy osmańskiéj opartéj na półksiężycu; u góry jego znajduje się napis, kładziony zwykle na rozkazach sułtańskich; „Oby opatrzność wspierała nasze starania! Utrzym ują, że krom tego, wkrótce ustanowione zostaną jeszcze dwa inne nowe ordery. Do liczby rozrywek nowego sułtana godzi się nadto zaliczyć zamówienie stu pięćdziesięciu piękności do haremu, który niedawno był niby skasowany. Tak więc rzeczy poszły starym trybem, i poszły jak po maśle.

— Wedle najnówszych wiadomości z Aleksandrji, prace około kanału suezkiego szybko na przód postępują. W obecnéj chwili na międzymorzu Suez pracuje 12,000 ludzi. Wkrótce ma nastąpić otwarcie kommmunikacji między morzem Śródziemnem a El-Tarą odległą od jego wybrzeży o 52 kilometry. Z drugiéj strony wkrótce także ma być ukończoną część kanału od morza Czerwonego wynosząca 16 kilometrów długości. Gdy to nastąpi, łódki idące z Aleksandrji, Kairu i całéj doliny Nilu, będą mogły żeglować aż do Jemanu. Wtedy potrzeba będzie już tylko trochę wysiłku dla uwieńczenia olbrzymiego przedsięwzięcia: połączenia morza Śródziemnego z Czerwoném.

— Dnia 22 września, jakeśmy już donosili, zakończył życie we Florencji Nestor współczesnéj poezji włoskiéj Niccolini. Oto są niektóre szczegóły życia tego męża, którego imię więcéj niż przez pół wieku było hasłem swobody półwyspu. Giovanni-Battista Niccolini urodził się w r. 1782, w pewnéj wiosce niedaleko od Pisy. Matka jego Sattomia Filicai w liczbie swych przodków liczyła wielkiego poetę XVII w. Filicai i przelała w syna cały żar patryotyzmu znakomitego przodka. Ale Niccolini był odeń szczęśliwszy, dożył promiennéj jutrzni odrodzenia swéj ulubionéj krainy. Sławę swą europejską Niccolini zawdzięcza tragedji. Utwory jego tego rodzaju nacechowane są wzniosłym patryotyzmem, szlachetnością i że tak powiémy toskańską nadobnością myśli, kwiecistym a nieskażonym językiem i niepohamowaną grą namiętności. W ostatnich latach życia Niccolini pracował nad historją domu habsburskiego; dzieło to, nad którém z upodobaniem przysiadywał sędziwy poeta, jest w zupełności ukończone, lecz mimo kilkakrotnych zapowiedzi, dotąd jeszcze niewydane, pozostaje w rękopiśmie. Eksportacja zwłok zmarłego odbyła się wieczorem po przedzwonieniu na Anioł Pański. Ogromne massy ludu zgromadziły się na ViaLarda i towarzyszyły konduktowi do Santa Croce, gdzie władze miejskie, na dowód szczególnego uszanowania dla pamięci zmarłego, wyznaczyły miejsce spoczynku jego czcigodnych prochów. Uczone zgromadzenie uniwersytetu, władze miejskie i wojskowe otaczały trumnę niesioną na barkach czcicielów poety. Gdy trumnę wniesiono do kościoła Santa Croce i postawiono na stopniach wielkiego ołtarza, odprawione zostało krótkie nabożeństwo za pokój duszy zmarłego, a prof. Vanucci miał mowę, w któréj wystawił przed oczy wielkość zasług dostojnego nieboszczyka. Rozrzewnienie było powszechne.

— Dzienniki francuzkie, mówiąc o zmarłym bohdychanie państwa Niebieskiego, przytaczają z jego życia następujący godny pochwały rys surowéj sprawiedliwości. Pewien mandaryn, gubernator jakiéjś prowincji, wycisnął na zostającym pod jego władzą kupcu ogromny haracz, który snadź i u nas bywa niekiedy składanym, gdy, jak to każdemu wiadomo, mamy liczne jego nazwy: wziątek, kuban, sikora, łapowe i t. d. Otoż, z niepotrzebnéj może wycieczki wracając do Chin, koniec historji był taki: Skoro bohdychan dowiedział się o postępku swojego namiestnika, kazał natychmiast bez długiego zachodu, uciąć głowę przeniewiercy i posłał ją kupcowi pospołu z patentem na posadę zajmowaną przez skazanego na kaźń winowajcę. „Spójrz na tę głowę, pisał bohdychan do kupca; niech ci będzie straszliwą wskazówką pomsty i sprawiedliwości. Mianuję cię gubernatorem prowincji. Pamiętaj, że jeśli kiedykolwiek wykroczysz przeciwko powinności, czeka cię los twojego poprzednika“.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— W pierwszych dniach następnego roku wyjdzie, znajdujące się już pod prassą, pożądane dziełko pod nazwą: *„Doręcznik Telegraficzny.“* Są to ułożone tablice w kolei państw europejskich, obejmujące w porządku abecadłowém nazwiska około 3,800 miast, w których istnieją telegraficzne bióra, z oznaczeniem ceny w rublach i kopiejkach za przesyłane z Wilna do nich depesze włącznie do 50 wyrazów zawierające.

Rzeczą jest pewną, że taki *Podręcznik*, od czasu zaprowadzenia biór telegraficznych w kraju, stał się koniecznie potrzebnym. Sądzimy przeto, że wiadomość o jego wyjściu będzie przez publiczność uprzejmie przyjętą. Egzemplarz *Doręcznika* kosztuje rs. 1.

WIADOMOŚĆ BIBLJOGR. ZA MIESIĄC LISTOPAD 1861 ROKU

1) Katholisches Unterrichtungs-Buch zum Gebrauch der Jugend Tiraspoler Dioecesie, in 12-mo scit 35, 1 ½ Bogen, nakład i druk Zawadzkiego. 2) Krótki rys ogólnéj geografji dla początkowych naukowych zakładów. Ułożył nauczyciel J. Szpakowski, in 8-vo str. 58, ark. 4, nakład b. drukarza Glucksberga, druk Blumowicza. 3) Directorium Horarum Canonicarnm et Missarum ss. pro Dioecesi Luceoriensi in annum Domini 1862. Sub regimine excellentissimi, illustrissimi et Reverendissimi Domini Gasparis Borowski Dei miseratione et s. Sedis Apostolicae Gratia Episcopi Luceoriensis et Żytomiriensis, Ordinum Equitis, in 12-mo pag. 124, ark. 5, druk Marcinowskiego. 4) Ordo Divini Officji recitandi Missaeque Celebrandae juxta Calendarium et Rubricas Breviarii Missalisque Romani ac nostri peculiaris novissimi ad usum FF. Minorum S. P. N. Francisci Capucinorum provinciae Russiae juxta normam Calendarii Veteris, pro anno Domini post Bissextilem secundo 1862, in 12-mo pag. 66, 3¾ arkuszy, druk Marcinowskiego. 5) Directorium Horarum Canonicarum et Missarum pro dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini 1862. Auctoritate et Mandato Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathiae Casimiri Wołonczewski Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Samogitiensis, in 12-mo druk Zawadzkiego. 6) Przeznaczenie czyli badacz nauk przyrodzonych. i szkice obyczajowe, przez Leona hrabiego Potockiego, in 16-mo str. 168 5 ¼ ark., nakład i druk Kirkora. 7) Kiali i dangu par Iwajrius szio swieta Krizelus kanakados iankiszka paraszitą, dabar żemajtiszkaj iszgulde Kunegas Wincentas Juzumowicze, in 16-mo str. 40, ark. 1 i pół, nakład i druk Zawadzkiego. 8) Directorium Horarum Canonicarum et Missarum juxta novissimas Breviarii et Missalis Romano-Seraphici. Ad usum Fratrum Minorum de Observantia et monialium tertii ordinis S. P. N. Francisci. In dioecesibus: Mohiloviensi, Vilnensi, Telsensi, Minscensi, Żytomiriensi et Tiraspolensi degentium. Pro anno Domini Communi 1862, in 12-mo pag. 100 ark. 4, druk Zawadzkiego. 9) Żydowsko-niemiecki piśmiennik, wydany przez Lewina Liondorom, in 12-mo str. 155, ark. 6 i pół, nakład i druk Romma. 10) Kalligrafje w rossyjskim, polskim, francuzkim i niemieckim języku, in 8-vo str. 19, ark. 2, nakład księgarza Krasnosielskiego, druk Brokhauza w Lipsku. 11) Sziauleniszkis Senelis. Antra dalis in 8-vo str. 47, ark. 3 i pół, druk Syrkina. 12) Likute Cwi, czyli zebranie modlitw, in 12-mo str. 192 ark. 8, nakład i druk Romma. 13) Kur Oni, naśladowanie Robinsona Raucha, z dodatkiem nauk moralnych dla żydowskiéj młodzieży w języku żydowskim, Ułożył Izaak Mowszewicz Rumsz, nauczyciel Poniewieżskiéj żydowskiéj szkoły 1-go stopnia, in 12-mo str. 160 ark. 7, nakład autora, druk Romma. 14) Pismo Zbiorowe Wileńskie na r. 1862. Wydał Jan ze Śliwina, in 8-vo str. 412, ark. 25 i pół, nakład i druk Kirkora. 15) Pielgrzym w Dobromilu. czyli nauki wiejskie z dodaniem powieści. Wydanie trzecie Maurycego Orgelbranda, podług piérwszéj edycji Warszawskiéj, in 16-mo str. 28, ark. 13 i pół, nakład Orgelbranda, druk Brokhausa w Lipsku.

OFIARY.

Na ochronkę dla dzieci moralnie zaniedbanych w Irkucku Ludwik T. rsr. 1 i major Opolski rs, 1.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНIЯ.

3. Контора Виленскаго госпиталя Савичъ объявляетъ, что 11 декабря сего года будутъ производиться въ ней торги, съ узаконенною чрезъ три дня переторжкою, на доставку въ 1862 году для аптеки сего госпиталя медикаментовъ и прочихъ припасовъ, входящихъ въ составъ лекарствъ; почему желающiе участвовать въ оныхъ, благоволятъ явиться въ контору на означенное число съ достаточными залогами. Ноября 29 дня 1861 года.

За Старшаго Врача Л. *Фiорентини*. (793)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

3. Kantor Wileńskiego szpitala Sawicz ogłasza, iż d. 11 grudnia ter. roku będą się w nim odbywały targi, ze zwykłym we trzy dni przetargiem, na dostarczenie w 1862 roku do apteki tego szpitala medykamentow i innych zapasów do składu lekarstw wchodzących; przeto życzący uczestniczyć w tych targach, zechcą przybyć na nie do kantorów z dostatecznemi zastawami. Dnia 29 listopada 1861 roku.

Za Starszego Lekarza L. *Fiorentini*. (793)

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

Znajdujący się przy księgarni p. f.

JÓZEFA ZAWADZKIEGO.

SKŁAD FORTEPJANÓW ZAGRANICZNYCH.

Zaopatrzony jest stale w znaczny wybor doskonałych fortepjanów z mechaniką Angielską, oraz Angielsko-Niemiecką (Repetitions Mechanik) palisandrowych lub z orzecha Hiszpańskiego, bardzo wykwintnego i sumiennego wykończenia a pochodzących z najlepszych fabryk Niemieckich, jako Rosenkranza w Dreznie, J. G. Irmlera w Lipsku (jednéj z najdawniejszych i najsłynniejszych tego nazwiska w Niemczech) i innych, na ceny od rs. 430—525. Pianina palissandrowe z mechaniką Angielską na cenę rs. 300 i 350. Wreszcie posiada liczny zapas fortepjanów Wiedeńskich orzechowych i palisandrowych z plattą żelazną i bez, na cenę od rs. 325 do rs. 365. 3. (805)

ZAKŁAD OGRODOWY

w majątku Czerwonym-Dworze hr. Benedykta Tyszkiewicza w okolicach Kowna ma honor podać do wiadomości znawców i amatorów, że piękny exemplarz exotycznéj rośliny Cicas revoluta Thus: (Sagopalme) zwany, któréj ojczyzną są Chiny i Japonija, mający trzy stopy wysokości sztamu wkrótce kwitnąć będzie. Fakt ten za wielką rzadkość i osobliwość nie tylko w naszym klimacie, lecz i w całéj Europie, może być uważany. Przy tém tenże zakład ogłasza, iż w nim dostać można wszelkich nasion warzywnych i kwiatów. Adresując do Kowna do księgarni pod firmą Rubena Rafałowicza w murach Augustjańskich.

BEUERMANN. 3. (800)

1. ПО СЛУЧАЮ ОТЪѢЗДА распродается съ публичнаго торгу: мебель, экипажи, конская збруя и домашная посуда въ домѣ Послевскаго, въ Понедѣльникъ 18 въ 10 часовъ утра. (816)

1. Do handlu p. Grużewskiego, pod firmą Wojciechowicza nadeszły z Paryża rozmaite patentowane lekarstwa, a mianowicie: *Pillules de Cauvin, Pâte de Berthé, Papier Fayard et Blayn, Fer de Quevenne, Odontine Pelletier, Vinaigre de Toilette, Tran Hogga, Capsules Mothes, Mamki sztuczne*, i wiele innych znajduje się w tymże handlu. Również z fabryki Dobrowola nadesłano płótna i bielizny stołowe dane do wytkania i wybielenia. Niemniéj też bielizna stołowa znajduje się do sprzedania z tejże fabryki. (817)

3. Nakładem *Maurycego Orgelbranda* w Wilnie, wyszły następujące odznaczające się szczególną elegancją POLKI WITOLDA PRZYBORY: 1) *Litwinka*. 2) *Ma Mi*. Cena każdéj po 22½ kop.

ZABAWY i GRY DZIECINNE

odznaczające się nowością pomysłów i wytwornością wykończenia, nadeszły w znacznéj liczbie do *księgarni M. Orgelbranda w Wilnie*, któréj nakładem wydana nader zajmująca

Zabawa historyczna p. t. **Assarmot,**

a ułożona p. *Autorkę Pamiątki po dobréj Matce*. Cena rs. 1. Do tejże księgarni nadeszły *nauczające i zajmujące dla dzieci*, od niedawnego czasu za granicą w użycie wprowadzone

MALOWANE ARKUSZE WZOROW na:

PAŁACE, DOMY, CHATKI, FORTECE, TEATRA, MŁYNY, MAGAZYNY, POKOJE POJEDYNCZE i t. p. Wycinają się one pojedyńczo z cząstek narysowanych na arkuszach, potém sklejają według załączonych wzorków i ustawiają na deseczce lub tekturze. Dokonanie podobnéj budowy, niewymowną radość sprawia nie tylko dzieciom, lecz doroślejszéj młodzieży, przynosząc zarazem i korzyść przez kształcenie smaku. Dla tego najśmieléj ten nowy rodzaj zabawy się poleca. Cena pojedyńczego kolorowanego arkusza na sztywnym papierze, *tylko 30 kop.* (774)

3. Powodowany ciągłemi żądaniami podobnie taniego wydania jak już wyczerpnięte:

Ołtarzyka N. P. Marji Ostrobramskiéj

przysposobiłem takowy na białym papierze, a oprawiony w skórkę z nakrapianemi brzegami, kosztuje TYLKO 45 KOP. Na lepszym papierze i w ozdobniejszych oprawach, jak na 90 k., 1 r. 50 k., rs. 3 i t. p. ciągle w składzie się znajdują. Przed niedawnym czasem wyszło też nakładem podpisanego dziełko p. t.:

Chrześcijanin u stóp cudownéj Statui

Pana Jezusa na Snipiszkach w Wilnie

a ceny bardzo umiarkowane rokują rozległe rozpowszechnienie téj tak upragnionéj książki; wydania są na: 40 k., 50 k., 85 k., rs. 1 k. 40. *Maurycy Orgelbrand*, księgarz. (759)

Obrazki domowe i Światek zwierzęcy

DLA DROBNYCH DZIATEK WIERSZEM OBJAŚNIONE.

Pod temi tytułami wyszły nakładem *Maurycego Orgelbranda* dwie książki z samych kolorowanych obrazków złożone, a każdy z nich udatnym wierszykiem do pojęcia najdrobniejszych dzieci objaśniony. Kolorowane okładki dopełniają ozdoby tych miłych książeczek, których cena bardzo przystępna, bo tylko *po 40 kop.* Nakładem tegoż księgarza, wyszło nowe, wierne, podług pierwszych wydań odbicie powszechnie znanéj książki:

PIELGRZYM w DOBROMILU,

CZYLI NAUKI WIEJSKIE Z DODANIEM POWIEŚCI.

Druk bardzo wyraźny i cena dotychczas niepraktykowana, każą się spodziewać, że przy zaprowadzających się wszędzie szkołach wiejskich, książka ta stanie się nieodstępną dla ludu i dzieci. Cena tego nowego wydania bez rycin *50 kop.*, z 4 pięknie litografowanemi rycinami *70 kop.*, z 16 podobnemiż, *rsr. 1 kop. 20.* 1. (822)

Upraszają się osoby mające u siebie w depozycie summy zlokowane przez ś. p. Antoninę z Kulikowskich Widowską, a w moc jéj testamentu przeszłe teraz na własność jéj spadkobierców, aby takowe w ciągu następnego miesiąca stycznia 1862 roku pośpieszyli złożyć do rąk exekutora, radcy dworu Karola Horbaczewskiego, w mieście Wilnie przy Końskim placu w domu pod N. 1255 mieszkającego, dla otrzymania na powrót swych depozytowych skryptów i postawienia przez to exekutorów testamentu ś. p. Widowskiéj w możności uczynienia działów między spadkobiercami. Exekutora Horbaczewskiego od 6 do 31 stycznia, codziennie, prócz niedzieli, można będzie znaleźć w domu od godz. 9-éj do 11 zrana, i od 3 do 6 po południu.

Przytém ostrzega się sukcessorów ś. p. Antoniny Widowskiéj, że naznaczony na 15 stycznia 1862 roku zjazd dla otrzymania sukcessji, z powodów od exekutorów niezależnych, odkłada się nadal i o nowym terminie na to, będzie ogłoszono w swoim czasie przez tęż gazetę.

Egzekutorowie: Dymissjonowany major i kawaler Józef *Wędziagolski*. Radca dworu Karol *Horbaczewski*.

1. (814)

1. KAWIOR RZADKI MAŁOSOLNY i PRASOWANY otrzymano w magazynie Piechowa, przy ulicy Wielkiéj w domu Kadynacych przeciw kwatery Dowódcy korpusu.

T. *Piechow*. (821)

Nowo-założony Warszawski MAGAZYN MOD w domu Lejboszyca przy ulicy Niemieckiéj.

Zaopatrzony został w znaczny zapas Czepków, Siatek, Strojów, Kapeluszy, Kapturów i t. d., na podarki kolendowe świąt nadchodzących służyć mogących. 1. (819)

Sprzedaje się plac

z ogrodzeniem, z lewéj strony prospektu S. Jerskiego. O warunkach nabycia można się dowiedzieć u ogrodnika W. Woelka, mieszkającego naprzeciw tego placu. 1. (820)

1. Dnia 10 grudnia b. r. z dziedzińca domu marszałka Jasińskiego pod N. 201, w mieście Wilnie, zginął KOŃ ciemno wilczaty z białemi chrapami, bez żadnéj innéj odmiany, lat 6, z uprzężą w saniach, należący do skarbowego włościanina Antoniego Stankiewicza, zamieszkałego w gminie Rukojńskiéj we wsi Kijanach. Ktoby wynalazł tę stratę, lub odkrył, gdzie się znajduje, od właściciela otrzyma wynagrodzenia rub. sr. 15. (818)

Kradzież koni

w majątku Dubniczkach, skradziono w nocy 28 listop. b. r. parę koni ze stajni. Konie, żmujdzkiéj rassy, małe, krępe, jeden gniady, drugi siwy. Gdyby się gdzie okazały, proszę o zawiadomienie w Wilnie na policejskim zaułku N. 260 do W. Towiańskiego. 3. (802)

МАГАЗИНЪ КУПЦА НОВИКОВА,

въ домѣ Тринитарскомъ противъ Ратушнаго плаца, на дняхъ получилъ транспортъ: Икры зернистой и сальфеточной, семги, стеариновыхъ и пальмовыхъ СВѢЧЕЙ, прованскаго и деревяннаго МАСЛА, а также полученъ новый транспортъ— ЧАЕВЪ, и ВИНЪ различныхъ сортовъ. 3. (782)

MAGAZYN KUPCA NOWIKOWA,

w domu Trynitarskim, przeciw placu Ratuszowego, otrzymał w tych dniach transport: KAWIORU rzadkiego i prasowanego, sięgi, stearynowych i palmowych SWIEC, OLIWY prowanckiéj i zielonéj, a także otrzymał nowy transport—HERBATY i WIN w rozmaitych gatunkach. 3. (782)

3. Przypadkiem dostała się do rąk moich kartka z litografowanym napisem: „Pharmacie de A. Scherschewski. *Woda do oczu D-ra Z. Cywińskiego* à Wilno,“ z któréj wnosić należy, że takowa woda w téj aptece sprzedawać się będzie. Zadziwienie moje było niemałe, gdyż: 1) żadnego sekretu p. Szerszewskiemu nie powierzałem, 2) w żadne specyfiki ani uniwersalne lekarstwa, jako dobréj wiary publiczności nadużywające, nie wierzę; przeto zmuszonym się widzę niniejszém, uprzedzić publiczność żeby takowemu nadużyciu nie wierzyła.

Zenon Cywiński Lekarz Instytutu oftalmicznego w Wilnie. (720)

3. Kupiec ABRAM PLAM, utrzymujący sklep w domu Millerów, przy ulicy Niemieckiéj, ma honor donieść szanownéj publiczności, że w tych czasach otrzymał z zagranicy świeży transport AMERYKAŃSKICH GUTAPERCZOWYCH KALOSZY w najlepszym gatunku, które dotąd przy poręczeniu swojem, zalecały się szczególną dobrocią. Nadesłano mi także PŁÓTNA GRUNTOWANE dla malarzy, FARBY OLEJNE, PĘDZLE, WINA *w rozmaitych gatunkach*, jako też inne kolonjalne towary. Prowadząc od lat wielu handel z dbałością o reputację mego zakładu, przypominam się pozyskanym już względom łaskawéj dotąd dla mnie publiczności, ręcząc za dobroć towarów, przy cenach umiarkowanych. (723)

3. Z powodu wyjazdu, sprzedają się na Antokolu, w domie Jeremiejewa NEJTYCZANKA nowa, kryta, na leżących resorach; KOŃ 9-ciu lat i DRĄŻKI z uprzężą; DWOJE SANEK Petersburskich; można nabyć za umiarkowaną cenę. (748)

ВИЛЕНСКIЙ ДНЕВНИКЪ.

Прiѣхавшiе въ Вильно, съ 11 по 14 декабря.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКIЙ. Пом.: Поплавски. О. Грабовски. Сестрженцевичъ. Паражински. Болтуць. Ген. Кричински. Адъют. Кричински. Инженеры: Монбе. Сезанъ. Оппerманъ. Постъ. Гергардтъ. Гершель. Грасторфъ. Шенкъ. Галлигеръ. Пильхау. Ластовски. Савчилло. Пор. Минкевичъ. Зейдель. Пом. Бр. Помарнацки.

Въ разныхъ домахъ:

Въ д. Пузыны: Пом. Арнольфъ Клiотъ. Титъ Шишко. Ф. Скаржински.—Въ д. Родкевича: Адъютантъ Вилен. воен. губернатора Павловъ.—Въ д. Брандта: Надв. сов. Эд. Кукель. Пом. Ѳ. Умястовски. Графъ Адамъ Чапски. Пом. Ст. Ромеръ. Надв. сов. Мазуркевичъ. Пом. Вл. Помарнацки. Пом. Ив. Верейко.

Выѣхавшiе изъ Вильна, съ 11 по 14 декабря.

Пильхау. Кожуховски. Шалiонъ. Брохоцки. Малаховски. Сезанъ. Ольшевски. Г-жа Скавроньска. И. Махнауръ. Отст. поруч. Муйшель. Пом. К. Довнаровичъ. Графъ М. Храповицки. Пом. М. Вольски. О. Балински. Мих. Контковски. Ѳеофилъ Наперковски. Ц. Сосонко. Э. Соколовски. Пом. К. Балински. Чинов. IX класса К. Вагнеръ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 11 do 14-go grudnia.

HOTEL NISZKOWSKI. Ob.: Jul. Popławski. Tad. Grabowski. Siestrzencewicz. Parażyński. Bołtuć. Jenerał Kryczyński. Adjutant Kryczyński. Inżynjerowie: Monbe. Sezan. Opperman. Post. Gerhardt. Herschel. Grastorf. Szenck. Halliger. Pilchau. Łastowski. Sawczyłło. Porucz. Minkiewicz. Zejdel. Ob. Br. Pomarnacki.

W różnych domach:

w d. Puzyny: Ob. Arnolf Klott. Tytus Szyszko. F. Skarżyński. — w d. Rodkiewicza: Adjutant Wileń. wojen. gubern. Pawłow.—W domu Brandta: Radca dw. Edward Kukiel. Ob. T. Umiastowski. Adam hr. Czapski. Ob. St. Romer. Radca dw. A. Mazurkiewicz. Ob. Wł. Pomarnacki. Ob. J. Werejko.

Wyjechali z Wilna, od 11 do 14 grudnia.

Pilchau. Kożuchowski. Szalon. Brochocki. Małachowski. Sezan-Olszewski. pani Skowrońska. J. Machnaur. Dym. Por. H. Mujszel. Ob. K. Downarowicz. M. hr. Chrapowicki. Ob. Wolski. Józ. Baliński. Mich. Kątkowski. Teofil Napierkowski. C. Sosonko. E. Sokołowski. Ob. K. Baliński. Urzęd. IX klassy K. Wagner.

Печатать позволяется. Вильно, 14 Декабря 1861 г. — Цензоръ статскiй совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ*. W drukarni A. H. Kirkora.